

GYVOJI
LITURGIJA

NIHIL OBSTAT:

Rev. V. Balčiūnas, S.T.D., Censor deputatus

IMPRIMATUR:

†Vincentius Brizgys, Episcopus tit. Bosanensis
in servitio pro Lituaniis extra Europam.

Chicago, Ill., die 14 iunii 1970

KRIKŠČIONIS GYVENIME

KNYGŲ SERIJA Nr. 7

Redakcinė vadovybė: *prel. dr. Vytautas Balčiūnas*, Thompson, Conn., JAV. *Dr. Juozas Girnius*, Dorchester, Mass., JAV. *Kun. dr. Jonas Gutauskas*, Delhi, Ont., Kanada. *Kun. Stasys Yla*, Putnam, Conn., JAV. *Prof. dr. Antanas Maceina*, Münster, Vokietija. *Kun. dr. Titas Narbutas*, Dayton, Ohio, JAV. *Simas Sužiedėlis*, Brockton, Mass., JAV.

STASYS ŽILYS

GYVOJI LITURGIJA

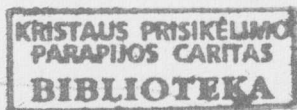

254

THE LIVING LITURGY

by

STASYS ŽILYS

693

Kalbą tikrino Vladas Kulbokas
Įrašus piešė Telesforas Valius
Išleido *Krikščionis Gyvenime* 1970
Spaudė Lietuvių Enciklopedijos spaustuvė
361 W. Broadway, So. Boston, Mass. 02127
Kaina \$ 5.00

T U R I N Y S

Šaltiniai	6
Apimtis ir ribos	7
Kristus	17
Kristaus Dvasia	31
Bažnyčia	39
Liturgijos bendruomeniškumas	53
Liturgijos dalyvių veiklumas	63
Mišios	73
Žodžio liturgija	81
Brevorius	93
Šventės	99
Laiminimai — sakramentalijos	107
Ženklaai	115
Liturgija ir kūnas	137
Liturginis ir neliturginis pamaldumas	143
Liturgijos atnaujinimas	153
Liturgija ir Bažnyčių vienybė	169
Gyvoji liturgija	179

ŠALTINIAI

- AAS šventojo Sosto Darbai, Acta Apostolicae Sedis, Romoje, vėliau — Vatikane, nuo 1909 metų.
- CE Vyskupų Apeigynas, Ceremoniale Episcoporum, pagal Leono XIII leidinį, 1866.
- CIC Bažnyčios Įstatymų Rinkinys, Codex Iuris Canonici, Pii X pontificis maximi iussu digestus. Benedicti papae XV auctoritate promulgatus... Typis polyglottis Vaticanis, 1917 (ir vėlesnės laidos).
- CR Romėniškasis Kalendorius, Calendarium Romanum, editio typica, Typis polyglottis Vaticanis, 1969.
- LG Dogminė konstitucija apie Bažnyčią, Lumen Gentium: V, 1, 15–100 psl.
- LI Liturginė instrukcija: Sacra Congregatio Rituum, Instructio ad executionem Constitutionis Sacra Liturgia recte ordinandum, 1964 m. lapkričio mėn. 10 d.: AAS LVI (14), 877–900 psl.
- LK Konstitucija apie šventąją Liturgiją, Sacrosanctum Concilium: V, 1, 121–166 psl.
- MD Tarpininkas, Pijaus XII enciklika Mediator Dei, 1947 m. lapkričio mėn. 20 d.: XXIX (14) 521–595 psl.
- OBP Kūdikių Krikšto apeigos, Ordo Baptismi Parvulorum, editio typica, Typis polyglottis Vaticanis, 1969.
- PR Romėniškasis Vyskupų apeigynas, Pontificale Romanum, De Ordinatione Diaconi, Presbyteri et Episcopi, editio typica, Typis polyglottis Vaticanis, 1968.
- RKA Romos Katalikų Apeigynas Lietuvos Vyskupijoms, Vilnius–Kaunas, 1966.
- RR Romos apeigynas, Rituale Romanum, Pauli V Pont. max. jussu editum aliorumque Pont. cura recognitum, atque auctoritate Pii Papae XI ad normam codicis Iuris Canonici accomodatum...
- V II Vatikano Susirinkimo Dokumentai, Krikščionis Gyvenime 1, 2, 3, 1967–1969.

APIMTIS IR RIBOS

Dievas visa sukūrė savo garbei. Visata garbina Kūrėją buvimu ir veikimu. Neaprépiami žvaigždynai ir mažičiai medžiagos pradai, skelbia tvarkančią Dievo išmintį, yra lyg Dievo visagalybės atspindžiai.

Apdovanotas protu ir valia, žmogus aiškiai suvokia Dievo didybę ir savo priklausomybę, todėl privalo sąmo-

ningai garbinti Kūrėją. Dievo pranašumą žmogus išreiškia aukomis, kurios yra taip senos, kaip žmonija. Pirmieji Šventojo Rašto žodžiai mini auką: Kainas atnašavo Viešpačiui žemės vaisius, Abelis aukojo jam savo bandos pirmuonis.¹ Gyvuliai ir vaisiai išreiškia pirmą žmogaus turtą; dalį atiduodamas Dievui, žmogus pripažįsta jį savo Viešpačiu.

Ne tiek svarbu išsižadėti gėrybių, kiek svarbu tinkamai nusiteikti. Abelio auką Dievas priima, nes ji yra nuoširdi. Kaino auką Dievas atmeta, nes jos aukotojas yra šykštus. Tik nuoširdi auka teikia Dievui tinkamą garbę. Todėl psalmėse ne kartą sakoma, kad Dievas nepriimsiąs veidmainiškų aukų. Jei kas nuoširdžiai puola ant kelių prieš Dievą, tas pajunta jį esant Tėvą, kurį galima melsti, kuriam galima giedoti, kurio akivaizdoje smagu gyventi ir veikti. Aukos, maldos, apeigos ir visas gyvenimas, nukreipti į Dievą, išreiškia žmogaus priklausomybę ir Dievo didybę. Tai žmogaus kypimas į Dievą, tai Dievo garbinimas.

Savo pirmą žmogų nekaltume žmogus prašoko negyvą kūrinį, augmeniją bei gyvūniją ir galėjo garbinti Dievą ne tik savo, bet ir kitų kūrinių vardu. Tuo tarpu nuodėmė praradęs Dievo malonę, jis tapo nevertas būti kunigu ir atstovauti kūriniui. Jam pačiam reikėjo tarpininko ir kunigo, kurie sutaukytų jį su Dievu. Nors nuopuolęs žmogus atnašavo aukas, meldėsi, giedojo, atlikinėjo apeigas, stengėsi dorai gyventi, tačiau visa tai buvo nusikaltusio žmogaus dievogarba. Beviltišką padėtį atitaisyti galėjo tik nauja pradžia, nekalta prigimtis, naujas apsisprendimas.

Dievas nėra žmogus. Jis yra visatos Viešpats, „vienintelis nemarus ir gyvenąs neprieinamoje šviesoje, kurio

¹ Plg. Prad. 4, 3–4.

nematė nė vienas žmogus ir negali matyti“.² Dievą suvokti ir jį garbinti žmogus tegalėtų tik žmogiškai, jei Dievas būtų pasilikęs savo neprieinamoje šviesoje.

Dievas troško žmogui laimės ir pirmasis žengė lemiamą žingsnį: apšvietė žmogų, o nusidėjusį pažadėjo išgelbėti ir atsiuntė Atpirkėją. „Žodis įsikūnijo ir gyveno tarp mūsų“.³ Tai buvo lyg nauja žmonijos pradžia.

Savo dieviškai žmogiška prigimtimi Kristus prašoko visus žmones, tačiau buvo tikras žmogus. Naujosios žmonijos pirmasis, jis klusniai tarnavo Tėvui,⁴ atitaisydamas pirmųjų tėvų nepaklusnumą. Savo mirtimi bei prisikėlimu jis išpirko žmonijos nusikaltimus ir pagarbino Tėvą. Ta Kristaus teikiamoji garbė Tėvui bei jo auka gyvuoja Bažnyčioje, kuri žemėje dabar atstovauja Kristui.

Krikštu žmogus įsijungia į mistinį Kristaus kūną — Bažnyčią, kuri jam atskleidžia ir sudabartina švenčiausios Trejybės gelbstintį veikimą. Dievas pasieks ko troškta, padarys žmogų laimingą, jei pats žmogus to norės, jei jis atsakys „taip“ laimę jam nešančiam Tėvui, atperkančiam jį Kristui ir jį vedančiam Dvasiai.

Atgimdžiusi žmonės dieviškam gyvenimui, Bažnyčia kviečia juos naujai dievogarbai. Čia žmogus gali pasakyti tą savo „taip“ Tėvui, Sūnui ir Šventajai Dvasiai. Sudabartintoje Kristaus aukoje žmogus gali pats aukotis, sakramentuose — priimti Tėvo dovanas, garbinimuose — Dievą šlovinti.

Dievas neprimeta žmonėms savo meilės. Jis laukia, kad ir pats žmogus žengtų žingsnį. Dievas išgelbsti tą, kuris atsiveria jam tikėjimu, viltimi ir meile. Dievui artėjant, privalo į Dievą artėti ir žmogus. Taip Dievas ir žmogus susitinka tame pačiame kelyje, — Kristuje, Baž-

² 1 Tim. 6, 16.

³ Jn. 1, 14.

⁴ Plg. Jn. 4, 9.

nyčioje. Dievas veda žmones į išganymą, o žmonės garbina Dievą Kristuje. Tai ypač vyksta liturgijoje.

Liturgijos vardas kilo ir graikiško *leitōs* — liaudis ir *ergon* — darbas. Liturgija reiškė darbą bendram labui, politines ir religines piliečių pareigas. Iš senojo graikiškai romėniškojo pasaulio liturgijos vardą perėmė Rytų Bažnyčia. Liturgija čia reiškė bendruomeninę krikščionių veiklą viešose bažnytinėse apeigose, ypač Eucharistijoje. Rytų krikščionys dar ir dabar liturgija vadina tik Mišias. Visas kitas dievogarbos apeigas jie vadina jerurgija ar akolitija.

Vakarų krikščionys savo pamaldas pradžioje vadino Eklezija — sambūriu, susirinkimu. Eklezija tada reiškė ne tik krikščionių visumą, bet ir vietinius tikinčiųjų susirinkimus Dievo žodžiui bei Eucharistijai. Vakaruose liturgijos vardas pasirodė šešioliktame amžiuje. Tačiau viešuose raštuose liturgijos vardą užtinkame tik dvidešimtojo amžiaus pradžioje, kai jis čia buvo jau tvirtai priėjęs. Lotyniškame Romos rite liturgijos vardas apima ne tik Mišių auką, bet ir visas kitas sakralines apeigas — sakramentus, sakramentalijas, šventuosius laikotarpius bei viešąją bažnytinę maldą.

Liturgijos aptartis. Paskutiniame šimtmeityje daugelis mokslininkų bandė aptarti liturgiją. Aptartis turėtų suglaustai išreikšti liturgijos prigimtį bei jos esmines savybes. Tai įvykdyti nelengva,⁵ nes liturgija yra plati, turtinga ir vieninga tikrovė, kuri netelpa ankštuose rėmuose. Giliau ją suvokti galima tik ja gyvenant ir į ją pasineriant.

⁵ Trisdešimtį žymesnių aptarčių paduoda, gvildena ir atmeta Ermanas Schmidt savo knygoje „Introductio in Liturgiam Occidentalem“, 48–62 psl.

Šventasis sostas savo viešuose dokumentuose nesilanko vienos kurios aptarties. Tai matyti, palyginus liturgijos aptartis Mediator Dei enciklikoje ir Šventosios Liturgijos konstitucijoje. Mediator Dei enciklikoje liturgija yra viešoji dievogarba, kurią mūsų Atpirkėjas, kaip Bažnyčios galva, teikia Tėvui; taip pat ji yra tikinčiųjų bendruomenės dievogarba Kristui, o per jį — amžinajam Tėvui. Žodžiu tai pilnutinė mistinio Kristaus kūno, Vado ir jo narių dievogarba.⁶ Ši aptartis iškelia glaudų liturgijos ryšį su Kristumi; joje pasirodo kilni ir veikli bažnytinė bendruomenė — kunigai ir tikintieji; ji išreiškia sudėtingumą liturgijos, kuri yra regima ir neregima, žmogiška ir dieviška: regima, nes ją vykdo Banžyčia, neregima, nes joje veikia Kristus. Tačiau ir šią aptartį galima papildyti liturgijai svarbiomis sąvokomis.

Mediator Dei enciklikoje liturgijos aptartis pabrėžia dievogarbą, kuri yra svarbiausias liturgijos tikslas. Liturgijos konstitucijoje II Vatikano susirinkimas iškelia kitą, dievogarbai lygiagretų liturgijos tikslą: žmones šventinti. Liturgija tęsia Kristaus kunigystę; savo išoriniais ženklais ji ne tik vaizduoja žmonių šventinimą, bet ir šventina juos.⁷ Ar tai tikslinga? Ar dievogarba derinasi su žmogaus šventėjimu? Juk garbindamas Dievą, žmogus jam atsiduoda, o šventėdamas jis Dievą priima į save. Ar tie du tikslai vienas kitam nesipriešina?

Teisingai nusiteikęs krikščionis garbina Dievą ne tik ką nors jam aukodamas, bet ir ką nors iš jo priimdamas. Žmogus galiausiai išpažįsta Dievo didybę, klausydamas, ką Dievas jam sako, ir dėkingai priimdamas Dievo dovanas. Tuo jis pareiškia savo priklausomybę ir Dievo garbingumą. Liturgijoje, kaip ir apskritai visoje išganymo santvarkoje, žymu abu vyksmai: Dievas šventina žmones,

⁶ MD 528-529.

⁷ Plg. LK 7.

žmonės garbina Dievą. Sakramentinėje liturgijoje ryškesnis *Dievo* veikimas, maldos liturgijoje aiškiau pasireiškia *žmonės*. Tad liturgijos aptartyje tinka išreikšti abi dievogarbos kryptis: iš Dievo į žmones ir iš žmonių į Dievą.

Nei Mediator Dei enciklikos, nei Liturgijos konstitucijos aptartis nepabrėžia Šventosios Dvasios vaidmens ir liturgijos tikrovės ženkliskumo. Tačiau *be Šventosios Dvasios* Bažnyčia negalėtų susijungti su Vyriausiuoju Kunigu ir veikti taip, kad jos kultiniai veiksmai būtų Kristaus veiksmai, nes visa tai įvyksta „Šventosios Dvasios galia“.⁸ *Be ženklų* liturgija negalėtų išreikšti nei dvasinio tikinčiųjų nusiteikimo, nei visas viltis prašokančių Dievo dovanų.

Visas sąvokas bandome sujungti vienoje, kiek galint pilnesnėje aptartyje, kurios nenorėtume laikyti paskutiniu mokslo žodžiu:

Liturgija yra Dievą garbinanti ir žmogų šventinanti tarnyba, kurią per Kristaus kunigystę ženklais vykdo Šventosios Dvasios patepta bažnytinė bendruomenė, trokšdama pripažinti Dievo didybę ir įrodyti jam savo priklausomybę.⁹

Tiktų plačiau paaiškinti kiekvieną aptarties sąvoką, kad ji būtų tiksliai suprasta. Tačiau tai apsunkintų skaitytąją, kuris knygoje ieškos ne mokslinių išvedžiojimų, bet dvasinės naudos. Perskaitęs knygą, jis pats geriau supras aptartį ir gal ją net pataisys.

Mokslą apie liturgiją yra įprasta vadinti liturgika. Ši bažnytinių mokslų šaka gvildena liturgijos taisykles, istoriją ir teologiją.

⁸ LK 6.

⁹ Plg. Schmidt, *Introductio*, 64 psl.

Taisyklinis požiūris. Liturgijos vadovai privalo žinoti, kaip kiekvieną apeigą atlikti. Tačiau žinant tik liturginius nuostatus, pasilieka liturgijos paviršiuje. Nuostatai neatskleidžia, kas yra liturgija ir kaip giliai ji siejasi su Bažnyčios narių gyvenimu. Taip siaurai į liturgiją buvo žvelgiama prieš penkiasdešimt metų. Mediator Dei enciklika paliko liturgines taisykles joms deramoje vietoje, bet primygtinai pabrėžė svarbiau esant pažinti liturgijos istoriją, ypač liturgijos teologiją.

Istorinis požiūris. Išganytojas Tėvą garbino izraelitų papročiu. Jo paliktieji sakramentiniai ženklais siejosi su Išrinktosios tautos ir visos žmonijos palikimu. Panašiai Bažnyčia sukūrė ar iš aplinkos pasiskolino pradus, kurie tik išreikšti kunigo bei tikinčiųjų nusiteikimą ir liturgijoje trykštančios malonės veikimą. Kristaus parinktieji liturgijos pradai yra pastovūs, nes Kristus nieko nekeičia iš to, ką įvykdė. Bažnyčios įvestieji dalykai gali keistis ir keičiasi, kai Bažnyčia to nori.

Bažnyčia yra sudėta iš žmonių, gyvenančių įvairiose žemės dalyse, turinčių skirtingus papročius, ne vienoki išsireiškimo būdą, įvairiopą skonį. Todėl Kristaus paliktieji liturginiai pradai, įskiepyti žmogiškoje jo Bažnyčioje, gavo įvairų pavidalą. Pradžioje nebuvo vienuo nuostatų, kaip apeigas vykdyti; plintant Evangelijai, kiekviename krašte susikūrė skirtingi liturginiai papročiai. Rytuose kilo Jeruzalės, Antiochijos, Aleksandrijos, Cezarėjos, Konstantinopolio apeigynai. Vakaruose, išskyrus Romą ir jos apylinkes, plito panašus apeigynas į Rytų, o Romoje jau trečiame ketvirtame šimtetyje ėmė formotis savas ritas. Su čia iki tol vyravusios gališkosios liturgijos priemaisomis šis ritas palengva įsiviešpatavo visuose Vakaruose. Liko tik mažytės, vienuolių išsaugotos, Milano, Toledo, Lijono skirtingų apeigynų salelės.

Liturgijos istorija bando atsekti, kaip apie Kristaus įsteigtą sakramentų branduolį ilgainiui grupavosi kintantieji pradai, kaip atsirado skirtingi apeigynai, kaip jie toliau vystėsi, kokią įtaką jie turėjo vienas kitam. Kitimo pėdsakai ypač pasirodo lyginant įvairių laikotarpių bei kraštų liturgines knygas ir kitus apeigų aprašymus.

Teologinis požiūris. Nors rūmas esti pastatytas iš plytų, medžio, geležies, tačiau jis nėra tik plytos, lentos ar geležis, bet turi taip pat kažką daugiau, lyg kokią dvasią, — turi savo architektūrą. Liturgija atrodo nuaušta iš kūno laikysenos, mostų, daiktų ir žodžių, tačiau ji turi kažką daugiau, kažką neapčiuopiamo, — turi savo antgamtinę tikrovę. Ženkla, pastatai, knygos yra tik priemonės deramai garbinti Dievą bei priimti jo dovanas. Liturgijos gelmės atsiveria tik teologiniu metodu gvildeinant jos glaudų ryšį su sakramentais. Taip pasirodo antgamtinės liturgijos vertė, jos ryšys su Šventuoju Raštu bei Tradicija; taip nušvinta kristologinis bažnytinis ir bendruomeninis liturgijos pobūdis, jos ženkliškumas ir gyvybė.

Naudinga pažinti liturgijos nuostatus, kad apeigos vyktų tikslingai; naudinga pažinti liturgijos praeitį, kad giliau nušvistų jos dabartis. Tačiau šioje knygoje negvildensime nei nuostatų, kurie nėra liturgija, nei praeities, kuri nėra gyvoji liturgija. Čia verčiau bandysime atskleisti liturgijos esmę, jos antgamtinę ir žemiškąją tikrovę. Verčiau gvildensime sudedamuosius liturgijos pradus, kurie yra visada, nors ne visada tos pačios formos. Verčiau bandysime nušviesti liturginės tikrovės sudėtingumą, kad prieš akis iškiltų nuostabiai turtinga ir gili teologinė perspektyva. Tai ir bus gyvoji liturgija, kuri visada yra jauna, patraukli, įkvepianti. Tokia buvo liturgija pirmaisiais amžiais, tokia ji buvo viduramžiais, tokia

ji yra šiandien. Nesvarbu, kokios būtų apeigos, tobulos ar netobulos, senos ar atnaujintos, visada jose veikia Kristus, Bažnyčia, tikintieji; visada jos yra ženklai, visada jos įpareigoja ir šventina, šventina laiką, daiktus ir žmones.

Žvelgsime į Kristaus, Bažnyčios, tikinčiųjų vaidmenį daugiau sakramentinėje liturgijoje. Paliesime liturgijos paskirtį šventinti daiktus ir laiką. Nagrinėsime liturgijai savą ženklų kalbą. Kreipsime dėmesį į Bažnyčios troškimą atnaujinti liturgines apeigas, kad per jas lengviau atisnaujintų ir susivienytų tikintieji.

KRISTUS

693
L

iturgija yra sudėtinga, nes joje tuo pat metu veikia skirtingi veikėjai: tikintieji, kunigai, Bažnyčia, Kristus. Tikintysis atlieka liturgiją, kai eina išpažinties, dalyvauja Mišiose, priima komuniją. Kunigas atlieka liturgiją, kai atnašauja Mišias, krikštija kūdikį, kalba breviorių. Bažnyčia atlieka liturgiją, kai pasaulyje vyksta pamaldos,

kur jos nariai kalba jos maldas, atlieka jos priimtas ir išsaugotas apeigas. Visa tai yra taip pat Kristaus liturgija, nes čia jo tikintieji atlieka tai, ką jis pirmasis įvykdė ir liepė vykdyti; čia Bažnyčia sukūrė ženklą, kuriame Kristus žadėjo atsirasti ir veikti.

Liturgija yra sudėtinga, nes ji regima ir neregima. Regimybėje ją atlieka žmonės, — vyskupas, kunigai, tikintieji. Apeigos vyksta laike ir erdvėje, žodžiais ir veiksmais. Bet kartu liturgija vyksta ir neregimybėje, kur veikia Kristus, Šventoji Dvasia, kur trykšta malonė, išganymas. Regimąją liturgiją įprasmina Kristaus buvimas ir veikimas joje.

Tarpininkas ir Kunigas. Kristus nėra tik žmogus ar tik Dievas. Jis yra Dievas–Žmogus ir šia dviguba savo prigimtimi jis yra lyg nutiestas tiltas sujungti žmonijai su Dievu. Tiltas būtų likęs tuščias, nei žmonių, nei Dievo kojos nebūtų jo lietusios, jei nebūtų buvusi sunaikinta šimtmetinė nesantaikos ir išsiskyrimo priežastis — nuodėmė. Dievas ištare: „Aš prisiekiau savo rūstybėje: jie neįeis į mano poilsį“.¹

Kristus buvo tarpininkas ir kunigas: „Kunigas per amžius“.² „Jo žmogiškoji prigimtis, sujungta su Žodžio asmeniu, buvo mano išganymo įrankis“.³ Jis atnašavo Dievui auką, kuri ištrynė praeities, dabarties ir ateities nusikaltimus. „Jis tai padarė vieną kartą, aukodamas pats save“.⁴ Nuo dabar žmonės gali žengti „per jį į Dievą“, pasitikėdami amžinu jo užtarimu.⁵ Savo nuostabia prigimtimi ir visuotine auka Kristus yra vienintelis Tar-

¹ Žyd. 3, 11.

² Žyd. 7, 21.

³ LK 5.

⁴ Žyd. 7, 27.

⁵ Plg. Žyd. 7, 25.

pininkas ir Vyriausias kunigas. Kristuje žmonės grįžta į Tėvą. Kristuje Tėvo meilė apsireiškia žmonėms.

Įsikūnijusi Tėvo meilė. Daugelyje vietų Naujasis Testamentas Kristų laiko Dievo regimybe, Tėvo paveikslu, jo ženklu.⁶ Kristus yra lyg sakramentas, kuris reiškia ir perteikia Tėvo meilę. Jis yra veiksmingas ženklas, pilnas išganingos jėgos, kaupiąs savyje Tėvo atleidimą ir išūnystę. Tokia prasme Kristus yra lyg pirmykštis Dievo meilės sakramentas, visų sakramentų šaltinis. Sakramentai galimi tik todėl, kad juose yra ir veikia Kristus.

Savo žemiškame gyvenime, savo kūne, Kristus nepilnai apreiškė Tėvo meilę. Jis apreiškė, kaip ženklas apreiškia — tuo pat metu parodo ir paslepia, nudengia ir pridengia. Daugelis netikėjo Kristų ir nematė jame Tėvo meilės. Ženklas nepriverčia tikėti.

Po prisikėlimo Kristaus žmogystė yra „lyg gaivinanti dvasia“,⁷ permatoma, aiški. Deja, žemiškas vyzdys negali jos regėti, nes ji pasislėpė danguje. Kovojanči Bažnyčia turi pasitenkinti blankiu ženklu, koks anuomet žemėje buvo Kristaus kūnas; Bažnyčia turi pasitenkinti sakramentais ir liturgija. Tačiau tas blankus ženklas yra tikras ir veiksmingas. Tikras, nes Kristus pažadėjo būti jame; veiksmingas, nes Kristus pažadėjo veikti per jį.

Paskutinės Vakarienės metu Išganytojas įsakė apaštalams: „Tai darykite mano atsiminimui“.⁸ Tai reiškė: susirinkite visi kartu, vienas jūsų teatstovauja mane, tepaima dovanas, telaimina jas, tedėkoja ir teištaria virš duonos ir vyno žodžius, kuriuos aš ką tik ištariau: tai yra mano kūnas, tai yra mano kraujas. „Nes kiek kartų jūs valgysite tą duoną ir gersite tą taurę, jūs skelbsite

⁶ Plg. Kol. 1, 15; Jn. 1, 18; Žyd. 1, 2–3; 2 Tim. 1, 9–10.

⁷ 1 Kor. 15, 45.

⁸ Lk. 22, 19.

Viešpaties mirtį, iki jis ateis“.⁹ Tai nebus tik šiaip sau prisiminimas, nes duona ir vynas ne tik *vaizduos* Kristaus kūną ir kraują, bet *bus* jo kūnas ir kraujas. „Kas valgo tą duoną ir geria Viešpaties taurę nevertai, tas bus kaltas Viešpaties kūnu ir krauju“.¹⁰

Kristus įsakė taip pat save minėti pirmiausia Eucharistija, toliau — visais kitais sakramentais, kurie taip pat trykšta iš jo kančios. Teikdama sakramentus, Bažnyčia lyg stovi po kryžiumi ir dalija atpirkimą tikintiesiems. Kaip ji galėtų užmiršti šaltinį, kurio srovė teka per jos rankas? Kiekvienas sakramentas ne tik primena Kristų, bet ir yra pats Kristus, žmogų atperkantis dabar. Todėl Mišias atnašaujantis kunigas ištaria Kristų sudabartinančius žodžius: „Tai yra *mano* kūnas, tai yra taurė *mano* kraujo“. Teikdamas atgailos sakramentą, kunigas sako: „Aš tave išrišu“. Pildamas vandenį ant krikštijamojo galvos, krikštytojas taria: „Aš tave krikštiju“. Asmeninis įvardis „aš“ pažymi ne regimą sakramento teikėją, ne kunigą kuris konsekruoja, išriša, krikštija, bet Kristų. Nežiūrint kas jus pakrikštijo, neturite teisės kalbėti: „Aš esu Povilo, aš Apolio, aš Kefo, aš Kristaus. Argi Kristus yra padalytas? Ar Povilas buvo už jus prikaltas prie kryžiaus? Arba ar Povilo vardu esate pakrikštyti?“¹¹ Visa tai yra Kristaus buvimo liturgijoje liudijimai, kurių tikrumą laiduoja Šventasis Raštas ir teologija.

II Vatikano susirinkimo Tėvai, išskaičiavę penkerioją Kristaus buvimą Bažnyčioje, pabrėžia, kad liturgija yra tarytum gyva Jėzaus Kristaus kunigystė: „Kristus yra visada su Bažnyčia, ypač liturginiuose veiksmuose. Jis yra Mišių aukoje... , jis yra savo galia sakramentuose. Jis yra savo žodyje... Pagaliau jis yra drauge, kai

⁹ 1 Kor. 11, 26.

¹⁰ 1 Kor. 11, 27.

¹¹ 1 Kor. 1, 12–13.

Bažnyčia meldžiasi ir gieda¹². Per liturgiją, ypač per jos sakramentus, išganymas pasiekia žmones. Nors Kristus regimai nebegyvena žemėje, tačiau čia yra jis neregimai, veiksminguose ženkluose. Kas sakramentus priima kaip Tėvo meilės ženklus, tą pats Kristus perkeičia ir išgano. Kas dalyvauja liturgijoje, tas Tėvą myli pats ir leidžiasi būti Tėvo mylimas Kristuje.

Nors visi sakramentai teikia Tėvo meilę, sudabartindami Kristaus išganingą veikimą, tačiau ne visi vienojai: Eucharistija — veiksmingiau, kiti sakramentai — ne taip veiksmingai, sakramentalijos ir šventieji laikotarpiai — silpniau. Sakramentinėse apeigose Kristus tiesiogiai veikia. Nesakramentinėse, Šventosios Dvasios įkvėptuose ir jo paties žodžio gaivinamuose Bažnyčios ženkluose, Kristus veikia netiesiogiai. Tačiau ir sakramentuose Kristaus buvimas ir veikimas yra laipsniškas. Eucharistijoje atsiranda jis pats kūnu ir krauju duonos ir vyno pavidaluose. Krikšte ir sutvirtinime įgalina jis vandenį ir aliejų įvesti žmogų į Velykų paslaptį ir į naująjį gyvenimą Dvasioje. Panašiai Kristus yra kituose sakramentuose, veikdamas per jų ženklus ta kryptimi, kurią išryškina jo paties galingas žodis. Dar įvairiau sakramentai atsiskleidžia sieloje pagal tai, kaip gyvai žmogus susijungia su Kristumi. Tačiau liturgijoje kilęs sakramentinis žmogaus ryšys su Kristumi yra glaudesnis ir veiksmingesnis už bet kokią žmogišką ryšį. Žmogus žmogui neperduoda savo gyvenimo, o sakramentuose Kristus perduoda žmonėms savo dieviškąjį gyvenimą ir įsūnija juos Dievuje. Taip pranyksta nelygybės bedugnė tarp Dievo ir žmogaus. Atsiveria nuoširdesnės dievogarbos galimybė.

Velykų paslaptis. Tėvo meilė Kristuje ypatingai apsisireiškia Velykų įvykiuose, kurie yra lyg Kristaus pa-

¹² LK. 7.

siuntinybės viršūnė. Tie įvykiai sudaro liturgijos branduolį.¹³

Paprastai Velykos reiškia prisikėlimo šventę. Bet Liturginė konstitucija Velykas supranta platesne, bibline prasme. Izraelitams Velykos priminė visus įvykius, susietus su jų išvedimu iš Egipto nelaisvės. Panašiai ir krikščionims, Velykos yra visų atpirkimo įvykių — kančios, prisikėlimo ir į dangų įžengimo šventė.

Dievo plane Kristus turėjo kentėti ir būti išaukštin-tas.¹⁴ Taip iš tikrųjų įvyko: Kristus „pats pasižemino, pasidaręs klusnus iki mirčiai, mirčiai gi ant kryžiaus. Todėl ir Dievas išaukštino jį ir dovanojo jam vardą, viršesnę už visus vardus...“¹⁵ Pilnai nugalėti nuodėmę Kristus galėjo tik mirtimi ir prisikėlimu. Jei Išganytojas būtų miręs, bet neprisikėlęs, jis būtų pralaimėjęs kovą su mirtimi. Bet jis mirtimi atpirko, o prisikėlimu nugalėjo mirtį.¹⁶ Pilna Kristaus pergalė apima jo mirtį ir prisikėlimą.

Velykos yra praeities įvykis, kuris atgyja liturgijoje. Išganymas yra įvykęs seniai, tačiau tik liturgijoje jis priartėja prie mūsų. Bažnyčia sakramentinėse pamaldose atkviečia Kristų į susirinkusiųjų tarpą, kad čia per kunigą jis dalytų tikintiesiems savo nupelnytą malonę.¹⁷ Dalyvaudami liturgijoje, tikintieji pasineria dabar juos išganančiame Kristuje. Mūsų pamaldų centre ne tik dėl to yra Kristus, kad mes jį garbiname, bet ypač dėl to, kad jis čia ateina ir veikia. Sudabartindama Kristaus Velykas, liturgija išgano mus ypač auka ir sakramentais.¹⁸

Krikščionys susiriša su Kristumi per liturgiją. Velykų paslaptis tampa krikščionių paslaptimi per liturgiją.¹⁹ I

¹³ Plg. LK 5, 6, 47, 61, 102, 104, 106, 107 ir 109.

¹⁴ Plg. Lk. 24, 25–28.

¹⁵ Pilyp. 2, 8–9.

¹⁶ Plg. LK 5.

¹⁷ Plg. LK 102.

¹⁸ Plg. LK 6.

¹⁹ Plg. LK 6 ir 61.

mūsų gyvenimą įteka ir nuolatos srovena Kristaus gyvenimas per liturgiją. Susirišę su Kristumi, įsijungę į jo paslaptį, prisipildę jo gyvenimu, tikintieji privalo išreikšti Kristaus paslaptį savo elgesiu: „Ar jūs nežinote, kad mes visi, kurie esame krikštu artimiausiai sujungti su Jėzumi Kristumi, krikštu dalyvaujame jo mirtyje?.. Kad kaip Kristus kėlėsi iš numirusiųjų per Tėvo garbę, taip ir mes gyventumėm nauju gyvenimu. Nes, jei mes suaugome su juo mirties panašumu, taip pat būsime ir prisikėlime“.²⁰ Kaip Kristus, taip ir krikščionis, gyvenime gali pilnai nugalėti nuodėmę ir mirtį tik dvasine mirtimi ir prisikėlimu. Naujojo Testamento daugialypis galininkas ir įnagininkas, — su Kristumi kentėti,²¹ su Kristumi mirti, su Kristumi prisikelti, su Kristumi gyventi, su Kristumi viešpatauti,²² — parodo, kad Išganytojas mums iškovojo ne kažką nuo savęs svetima, bet išganingą ryšį su pačiu savimi. Todėl Liturginė konstitucija laiko Velykas ne tik Kristaus, bet ir Bažnyčios bei tikinčiųjų paslaptimi: „Juk iš mirusio ant kryžiaus Kristaus šono kilo nuostabus visos Bažnyčios sakramentas“.²³

Būdama pilna Kristaus, liturgija perduoda jį savo dalyviams. Todėl ji yra galingas variklis, verčias tikinčiuosius gyvenimu išreikšti Kristaus paslaptį. Liturgija, kaip išganymo priemonė, įstato tikinčiuosius į Viešpaties šventovę ir veda juos iki pilno subrendimo, kol Kristus vis aiškiau juose pasireiškia; ji sudievina žmones, rengdama juos būsimajam prisikėlimui.

Garbė Kristui. Tėvas myli Sūnų²⁴ ir nori, kad, jo vardui pasigirdus, visi pultų ant kelių.²⁵ Kur Kristus bebūtų,

²⁰ Rom. 6, 3–5.

²¹ Plg. Rom. 8, 17.

²² Plg. 2 Kor. 13, 4.

²³ LK 5.

²⁴ Plg. Lk. 3, 22.

²⁵ Plg. Pilyp. 2, 9–11.

ar danguje nežemiškai žėris, ar žemėje pasislėpęs sakramente, visur jam pridera garbė. Kovojančią Bažnyčią — žemėje vargstančius jos narius ypač jaudina Kristaus artumas sakramentuose. Čia jis yra kaip sužieduotinis prie vartų, čia jis primena savo kančią ir pergalę, čia jis atneša savo iškovotas dovanas. Tinka, kad Bažnyčia, kaip ištikima sužieduotinė, su visais savo sūnumis iškilmingai jį pasitiktų, priimtų jo dovanas, jam dėkotų, o kartu ir pati amžinai jam atsiduotų.²⁶ Todėl nuo seniausių laikų Bažnyčia garbino Kristų, giedojo jam himnus, kurių nuotrupų yra išsaugojęs Naujasis Testamentas.²⁷

Kristus yra neregimojo Dievo paveikslas,
kūrimo pirmgimis,
nes per jį sutverta visa danguje ir žemėje,
matomi ir nematomi dalykai:
sostai, viešpatystės, kunigaikštystės ar valdžios;
visa sukurta per jį ir jam;
jis pirm visų ir visa juo laikosi.
Jis yra Bažnyčios kūno galva,
jis yra pradžia, pirmagimis iš numirusiųjų,
kad visame jis pirmautų.
Nes visam Dievui patiko apsigyventi jame
ir per jį suderinti visa su savimi:
kas yra žemėje ar danguje, —
jo krauju sutaikinti.²⁸

Melskime tą,
kurs buvo apreikštas kūne,
pateisintas Dvasioje,
pasirodė angelams;

²⁶ Plg. MD 528.

²⁷ Plg. E. H. Schillebeeckx, O. P., Christus, Sakrament der Gottesbegegnung, Mainz 1963.

²⁸ Plg. Kolos. 1, 15–20.

jis buvo skelbiamas pagonyse,
tikėtas pasaulyje,
paimtas garbėje.²⁹

Vertas esi, Viešpatie,
imti knygą ir atplėšti jos antspaudus,
nes buvai užmuštas ir atpirkai mus Dievui
savo krauju
iš visų giminių, kalbų, žmonių ir tautų,
ir padarei iš mūsų
karalystę ir kunigus Dievui:
ir mes karaliausime žemėje.³⁰

Avinėlis,
kuris buvo užmuštas,
ima galybę ir dievystę ir išmintį ir tvirtumą,
ir gyrių ir garbę ir palaiminimą. . .
Gyrius, garbė ir valdžia
per amžių amžius. . .
Amen!³¹

Visų himnų paskutiniuose posmeliuose Bažnyčia garbina Kristų. Kreipimasis į Kristų ypač ryškus eucharistinėse maldose. Žodžio liturgijoje pats Kristus prabyla į susirinkusią bendruomenę. Iškilmingose Mišiose evangelijų knygos rodoma tokia pat pagarba, kaip pačiam Kristui: ji bučiuojama, ji lydimą su žvakėmis, ji smilkoma. Prieš skaitymą ir po jo tikintieji atsako: „Garbė tau, Viešpatie. Šlovė tau, Kristau“. Seni ir nauji liturgijos balsai sutartinai šlovina Kristų — išgelbėtoją ir tarpininką.

²⁹ Plg. 1 Timot. 3, 16.

³⁰ Plg. Apr. 5, 9–10.

³¹ Plg. Apr. 5, 12–14.

Garbė Tėvui Kristuje. Nors liturgija kreipiasi į Kristų, bet prie jo nesustoja: Kristus ją veda į Tėvą. Mediator Dei enciklika³² kalba apie Kristų, kaip apie tą, kuriam skiriama liturgija ir kuris liturgiją skiria Tėvui. Kristus nėra tik veiksmingas Tėvo meilės ženklas žmonėms; jis yra ir žmonių meilės ženklas Tėvui. Įsikūnijimu atsiradęs tarp žmonių, kad jų priekyje tarnautų Tėvui, Kristus ir liturgijoje veda visus Tėvą garbinti. Kaip naujasis Adomas, jis pats grįžta pas Tėvą ir visus grąžina Tėvui. Turėdamas ne tik žmogiškąją, bet ir dieviškąją prigimtį, Kristus prašoka visus žmones, gali kalbėti visų vardu ir visiems atstovauti. Per Kristų pasiekiamo Tėvą.³³

Teologinę Kristaus tarpininkavimo tikrovę liudija Bažnyčios malda. Didelė dalis šiandieninės liturgijos maldų ir beveik visos seniausios Romos liturgijos maldos kreipiasi į Tėvą „per Kristų, mūsų Viešpatį“. Krikščionių gyvenimas turi derintis prie maldos: „Visa, ką jūs darote žodžiu ar darbu, darykite Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu, dėkodami per jį Dievui ir Tėvui.“³⁴

Liturgijoje Kristus yra ne tik veiklus, ne tik kartu su mumis meldžia Tėvą, bet ir meldžiasi, o mes meldžiamės per jį ir jame. Jo šauksmo į Tėvą pirmųkštės ir paslaptingos jėgos nešamas, gali pasiekti Tėvą ir mūsų kreipimasis. Dievo Sūnus, atpirkęs žmoniją, grįžo į dangų ir gyvena ten Trejybėje. Bažnyčia įsipina į nesibaigiantį Sūnaus pašnekesį su Tėvu. Jos maldos, giesmės, himnai, šlovinimai susilieja su dangiška liturgija, į kurią kada nors visam laikui sutekės ir laikinoji šios žemės liturgija.

Dangiškoji ir žemiškoji liturgija. Kristaus vaidmuo nebesutelpa šios žemės liturgijoje, bet nusitęsia į amžį-

³² MD 528.

³³ Plg. Efez. 2, 18.

³⁴ Kolos. 3, 17.

nybę. Laiške Žydams, aprašoma dangiškoji liturgija, kur Kristus, Dievo Sūnus ir Vyriausias kunigas, aukoja Tėvui save ir savyje įrikiuotus brolius. „Mes turime tokį vyriausią kunigą, kursai sėdosi didenybės sosto dešinėje danguje, tarną šventyklos ir tikrosios padangtės, kurią ištiesė Viešpats, ne žmogus.“³⁵ Tai toks kunigas, kuris „pasilieka per amžius. . . Todėl jis gali išgelbėti amžinai tuos, kurie artinasi per jį į Dievą, nes yra visuomet gyvas, kad mus užtartų. Nes priderėjo, kad toks mums būtų vyriausias kunigas, šventas, nekaltas, nesuteptas, atskirtas nuo nusidėjėlių ir aukštesnis už dangų, kuriam neprivalu kasdien, kaip vyriausiems kunigams, atnašauti aukas pirma už savas nuodėmes, paskui už žmonių; nes jis tai padarė vieną kartą, aukodamas pats save“.³⁶

Šitokioje perspektyvoje krikščionių gyvenimas žemėje yra lyg maldinga kelionė į dangiškąją Jeruzalę, lyg veržimasis pasiekti tą džiūgaujantį palaimintųjų būrį, tą išrinktųjų bendriją, „prie tobulų teisiųjų dvasių, prie naujosios sandoros tarpininko Jėzaus ir prie apšlakstymo krauju, geriau kalbančio, kaip Abelio“.³⁷ Krikščioniškojo kūno galva — Kristus jau grįžo į dangiškąją Jeruzalę ir pradėjo ten nesibaigiančią liturgiją; ten jo laukė angelai; į ten, sekdami jį, atėjo šventieji. Pasauliui pasibaigus, dangaus šventykloje susirinks visi išrinktieji amžinybės pamaldų. Tačiau ir dabar žemėje gyveną krikščionys jau dalyvauja dangiškoje liturgijoje, į kurią atvėrė jiems vartus Kristus. Švęsdami Eucharistiją, šlovindami Dievą, „jau iš anksto patiriame, kokia maloni yra dangiškoji liturgija, vykstanti šventame Jeruzalės mieste, į kurį kaip keleiviai skubame, kur Kristus sėdi Dievo dešinėje, kaip šventovės ir tikrosios padangtės kunigas. Žemiškąja li-

³⁵ Žyd. 8, 1–2.

³⁶ Žyd. 7, 24–27.

³⁷ Žyd. 12, 22–24.

turgija drauge su visais dangaus kariuomenės pulkais giedame Viešpačiui garbės himną; pagarbiai prisimindami šventuosius, tikimės tapti jų bendruomenės dalimi; laukiame Išganytojo, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, kol jis, mūsų gyvybė, pasirodys, ir mes su juo drauge pasirodysime garbėje“.³⁸ „Taigi, broliai, tikėdamiesi įeiti Kristaus krauju į šventyklą... ir turėdami didį kunigą Dievo namams, artinkimės tikra širdimi, pilnu tikėjimu, apšlakstę širdis nuo piktos sąžinės ir apiplovę kūną tyru vandeniu, tvirtai laikykimės nekeičiamo mūsų vilties išpažinimo (nes tas, kuris pažadėjo, yra ištikimas), ir stebėkime vieni kitus, kad ragintumės meilei ir geriems darbams; *neapleiskime savo susirinkimo*, kaip kai kurie turi įprotį, bet pasidršinkite ir tai tuo labiau, juo arčiau matote ateinančią dieną“.³⁹ Žemiškąją liturgiją švenčiame po ženklų šydu, ne regėdami, o tikėdami, ne tikrume, o nepastovumo baimėje. Tačiau ir žemiškosios liturgijos vyriausias kunigas yra Kristus; ir žemiškoje liturgijoje yra garbinamas Tėvas ta pačia, vienintele ir tobula Kristaus auka; ir žemiškoje liturgijoje šventumą skleidžia Kristus. Liturgija tikrai šventina ir tikrai garbina: esme ji nesiskiria nuo amžinybėje vykstančio šventimo ir ten aidinčios Dievo garbės.

Liturginis pamaldumas yra laikinis, tačiau nukreiptas į amžinybę. Sakramentuose pasiektas išganymas yra tik pradžia ateities pilnybės, perkeitimo, apvainikavimo, kuris mūsų laukia danguje. Sakramentiniai amžinybės dainai leidžia nujauti, kas įvyks, kai būsime susirinkę prie Avinėlio sosto švęsti nesibaigiančią dangaus liturgiją.

Vykdydama liturgiją žemėje, Bažnyčia yra įrankis; susirinkusi danguje švęsti amžinąją liturgiją, Bažnyčia

³⁸ LK 8.

³⁹ Zyd. 10, 19–25.

išganymo vaisius. Tada jos tarpininkavimas bus pasibaigęs, nes visa bus visame.

Išvada. Liturgijos branduolys yra Kristus, teikias garbę Tėvui ir išganąs žmones per savo kunigystę ir savo auką. Bažnyčia liturgijoje leidžiasi Kristaus išganoma ir su juo susivienijusi pati garbina Tėvą. Tad liturgijoje tarnauja Tėvui *visas* Mistinis Kristus — Galva ir nariai.

KRISTAUS DVASIA

M

istinį Kristaus Kūną vienija Šventoji Dvasia. Ji narius įgalina veikti vieningai su Galva. Be Šventosios Dvasios vienijančio vaidmens žemiškoji liturgija nesutekėtų į dangiškąją: Bažnyčios liturginis veikimas netaptų Kristaus veikimu ir Kristaus veikimu nepraturėtų Bažnyčia.

Šventoji Dvasia Kristuje. Žodis įsikūnijo per Šventąją Dvasią.¹ Dvasios vedamas Kristusėjo išganyti žmones.² Velykų paslapyje, ant kryžiaus Kristus atnašavo savo kraują Tėvui per Šventąją Dvasią.³ Miręs ir prisikėlęs Kristus, Dvasią atsiuntė tikintiesiems.⁴ Įžengęs į dangų, ten gyvas ir veiklus Kristus nuolat garbina Tėvą, užstoja Bažnyčią⁵ ir išprašo Šventąją Dvasią tikintiesiems.⁶ Kaip savo įsikūnijime ir veikime žemėje, taip ir danguje, Sūnus nenustoja pats gyventi Šventąją Dvasia ir siųsti ją žmonėms.⁷ Per tą pačią Dvasią jis yra nuolat savo Bažnyčioje.

Šventoji Dvasia Bažnyčioje. Kristui įžengus į dangų, Šventoji Dvasia tęsia jo darbą žemėje. Ji motiniškai globoja Bažnyčią, kad tikintieji nesijaustų našlaičiai. „Kada gi ateis tiesos Dvasia, — sakė Kristus, — ji jus ves į visokią tiesą. Nes ji ne pati iš savęs kalbės, bet ką tik išgirs, tai sakys ir paskelbs jums, kas turi įvykti. . . Visa, ką tik turi Tėvas, yra mano. Todėl aš pasakiau: ji ims iš to, kas mano, ir jums paskelbs“.⁸ Tad anas „aš nepaliksiu jūsų našlaičiais“ įvyksta Šventojoje Dvasioje, kuri mus apšviečia, moko Kristaus bei jo Bažnyčios tiesų, perteikia mums tai, ką Kristus gimimu gauna iš Tėvo: ji patį. Žodžiu, Šventoji Dvasia atbaigia mumyse Tėvo geradarybę, o ypač moko mus melstis. Tik Šventosios Dvasios veikimu liturgija gali sutelkti tikinčiuosius į „kilnią Viešpaties šventovę“, kad jie pasiektų Kristaus pilnybę

¹ Plg. Lk. 1, 35.

² Plg. Lk. 3, 21–22; Apd. 10, 38; Lk. 4, 1; 4, 14–15.

³ Plg. Žyd. 9, 14.

⁴ Plg. Jn. 7, 37–39.

⁵ Plg. Žyd. 2, 17; 7, 25; 9, 28.

⁶ Plg. Jn. 14, 16.

⁷ Plg. Apd. 2, 33.

⁸ Jn. 16, 12–15.

ir taptų išganyti.⁹ Be Šventosios Dvasios pakibtų ore visa dvasinė tikrovė, nes krikščionis yra dvasinis tik per Dievą.

Šventoji Dvasia liturgijoje. Šventoji Dvasia vedė Kristų žmones išganyti, Bažnyčiai įkvėpti drąsos siekti išganymo malonių ir išmokė ją tinkamai garbinti Dievą. Seniau Dievo geradarybes skelbė ir aukštino išrinktoji Izraelio tauta.¹⁰ Naujiems laikams švintant, pasigirdo skambesni balsai Dievo garbei: Elzbietos,¹¹ Zakarijo,¹² Simeono.¹³ Pagaliau sušvito tikrasis Dievo garbintojas — Kristus; savo žodžiais, darbais, auka, jis tobulai garbino Dievą ir jo garbinimas pasiliko per amžius. Į Kristaus garbinimą nuolat įsijungia Bažnyčia per Šventąją Dvasią.

Dvasia uždegė apaštalus skelbti Dievo garbę.¹⁴ Petruį kalbant Kornelijaus namuose, „Šventoji Dvasia nužengė ant visų, kurie klausėsi to pamokslo“ ir jie garbino Dievą.¹⁵ Ta pati Dvasia įkvėpė pirmuosius krikščionis apaštalauti tarp syetimųjų ir stiprinti savuosius. Svetimieji klausėsi kalbų ir jas svarstė; savieji klausėsi garbinimų ir patys pritarė, garbindami Dievą maldomis.¹⁶ Tik Šventojoje Dvasioje krikščionis ištaria kaip reikiant Jėzaus ir Tėvo vardą;¹⁷ tik Šventajai Dvasiai veikiant pasijunta jis esąs Dievo vaikas.¹⁸ Dvasia nugali mūsų silpnumą ir meldžiasi „už mus neišsakomais dūsavimais“.¹⁹ Šventoji Dvasia įkvepia krikščionių pamaldas: „Būkite pilni Šven-

⁹ Plg. Lk. 2 ir 6.

¹⁰ Plg. Iz. 32, 15; 44, 3; Ez. 36, 27; 37, 14; Joel. 3, 1–2; Zak. 13, 10.

¹¹ Plg. Lk. 1, 14–45.

¹² Plg. Lk. 1, 67.

¹³ Plg. Lk. 2, 25–32.

¹⁴ Plg. Apd. 2, 11.

¹⁵ Apd. 10, 44–46.

¹⁶ Plg. 1 Kor. 14, 12 ir 22.

¹⁷ Plg. 1 Kor. 12, 3.

¹⁸ Plg. Rom. 8, 15.

¹⁹ Rom. 8, 26.

tosios Dvasios, kalbėdamies tarp savęs psalmėmis, himnais ir dvasinėmis giesmėmis, giedodami ir džiaugdamies savo širdyse Viešpačiui; dėkodami visuomet už visa Dievui ir Tėvui mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu“.²⁰

Liturgijai savas Dievo artėjimas į žmones ir žmonių atsidavimas Dievui vyksta per Kristų Šventojoje Dvasioje. Tai tiksliai išreiškė senovinė garbinimo formulė: garbė Tėvui, per Sūnų, Šventojoje Dvasioje. Daugybė kitų liturginių maldų liudija, kad Šventoji Dvasia valdo ir šventina Bažnyčią, moko ją tiesų, teikia jai našumo, sutauko ją ir vienija. Šventoji Dvasia valdo ir šventina Bažnyčios narius, apvalo jų širdį, apsaugo nuo pavojų ir juos pradžiugina. Šventoji Dvasia vienija tikinčiuosius tarpusavyje ir su Kristumi. Taip suldyta Bažnyčia, maldoje save vadina „mes“, ta bendruomenine lytimi, kuri kyla Dvasioje ir sieja su Dvasia. Retai Bažnyčia kreipiasi tiesiai į Dvasią; tačiau į ką ji besikreiptų, visada ji meldžiasi ir į Dvasią, kurią žino esant Tėvo ir Sūnaus Dvasią Šventiausioje Trejybėje. Dažniau Bažnyčia sau maldauja Dvasios, kaip ypač ryšku krikšto ir sutvirtinimo sakramentuose.

Pradžioje buvo krikštijama tekančiame vandenyje, kurio nuolatinis judėjimas vaizdavo Šventosios Dvasios atgailaujančią galią. Antrame šimtetyje, įsigalėjus papročiu krikštyti stovinčiame vandenyje, teko žodžiais išryškinti vandens ryšį su Šventąja Dvasia. Tada buvo sukurta krikšto vandens šventinimo prefacija, kurioje giedama, kaip Šventoji Dvasia sklandė virš vandenų ir jiems suteikė našumo.²¹ Taip dabar ji gali suteikti dvasinę pajėgumą krikšto vandeniui, kuris gimdo dangui tikinčiuosius. Tą mintį iškelia Bažnyčios Tėvai, atgimdančią krikš-

²⁰ Efez. 5, 18–20.

²¹ Plg. Prad. 1, 2.

to vandens galią lygindami su nekaltuoju Marijos vaisin- gumu: ir vienas ir antras kyla iš Šventosios Dvasios.

Dabartinė krikšto apeiga dar labiau išryškina Šven- tosios Dvasios vaidmenį. Po įžangos ir po Žodžio liturgi- jos, kunigas meldžia Dievą išlaisvinti krikštijamus kūdi- kius iš gimtosios nuodėmės ir pripildyti juos Šventosios Dvasios. Paskui krikštijamieji patepami aliejumi, kuris „perteikia Šventosios Dvasios galią“.²² Prie krikšto van- dens šaltinio kunigas primena, kad dvasinis atgimimas įvyks per vandenį ir Šventąją Dvasią. Krikšto vanduo nuplauja žmogiškosios prigimties nusikaltimų dėmes; čia senasis žmogus miršta, o prisikelia naujasis žmogus, krikštovandenyje veikiant Šventajai Dvasiai.²³

Sutvirtinimą Bažnyčia visada laikė didžiuoju Šven- tosios Dvasios sakramentu, skirtingu nuo krikšto. San- tykis tarp krikšto ir sutvirtinimo yra tarytum santykis tarp pradžios ir pabaigos, tarp Velykų ir Sekminių, tarp gimimo ir subrendimo. Krikšte tikintysis įsijungia į Baž- nyčios kūną, ima gyventi dieviškuoju gyvenimu Švento- joje Dvasioje. Sutvirtinime tikintysis gauna Šventąją Dvasią, kuri padeda jam atlikti savo pasiuntinybę: liudyti Kristų Bažnyčioje ir pasaulyje.

Pradžioje sutvirtinimo teikėjas maldauja Tėvą siųsti krikščioniui Šventąją Dvasią su jos septyniomis dovano- mis. Uždėdamas rankas ir patepdamas kaktą aliejumi, jis meldžia, kad Šventoji Dvasia padarytų tikinčiuosius savo šventove, kur nuolat aidėtų Dievui garbė ir kad su- tvirtintieji, kaip kunigiškos Dievo tautos nariai, skelbtų Dievo darbus. Kartu su pareiga Dievą liudyti, tikintieji gauna teisę Dievą tinkamai garbinti.

Taip pat ir kitų sakramentų apeigos išreiškia vaid- menį Dvasios, be kurios niekas negali priartėti prie Die-

²² Didžiojo ketvirtadienio aliejų šventinimo apeigos.

²³ Plg. OBP.

vo. Kaip Žodžio įsikūnijimas įvyko Šventojoje Dvasioje, taip joje įvyksta esmėkaita, kuriai besirengdamas kunigas meldžia Dievą duonos ir vyno „dovanas Šventosios Dvasios veikimu pašventinti“.²⁴

Teikdamas apaštalams nuodėmių atleidimo galią, Kristus kalbėjo: „Imkite Šventąją Dvasią. Kam nuodėmės atleisite, tam jos atleistos, ir kam sulaikysite, jos sulaikytos“.²⁵ Kaip Kristus apaštalams, taip vyskupas naujiems kunigams rankų uždėjimu perteikia Šventosios Dvasios galią teikti sakramentus, tad ir nuodėmės atleisti. Išrišime yra išlikęs aptrupėjęs rankų uždėjimo mostas, kuris primena, kad nuodėmių atleidimas įvyksta Šventojoje Dvasioje, kuri nusidėjėlių vėl sujungia su Bažnyčia ir Tėvu.

Didįjį ketvirtadienį, šventindamas aliejus, ligonių sakramentą vyskupas vadina dvasiniu patepimu; tai yra tokiu patepimu, kuris „atneša ir suteikia Dvasią“. Ligonio kūną, tą gyvojo Dievo ir Dvasios šventovę, patepimas stiprins ar gydys: „Šventosios Dvasios malone sustiprink, prašome, šį ligonį, išgydyk jo žaizdas, atleisk jam nuodėmes, nuramink sielos ir kūno skausmus ir sugrąžink jam visišką sveikatą...“²⁶

Šventoji Dvasia tvirtina ir valdo Bažnyčios kūną. Todėl iš anksto galima teigti, kad ji ypatingai veikia Bažnyčios vyresnybėje, kuri yra lyg Dvasios įrankis tikintiesiems šventinti. Nenuostabu, kad diakonai, kunigai ir vyskupai šventinami rankų uždėjimu, tuo veiksmingu Šventosios Dvasios perteikimo ženklu. Rankų uždėjimo prasmę išryškina svarbiausieji šventimų žodžiai. Vyskupas taria: „Viešpatie, meldžiu siųsti (šiems diakonams) Šventąją Dvasią, kuri juos stiprintų septyneriopa tavo

²⁴ Trečioji eucharistinė malda. Panašiai antroji ir ketvirtoji.

²⁵ Jn. 20, 22–23.

²⁶ Apeigynas I, 113 p.

malone, kad jie galėtų ištikimai atlikti savo tarnybą“.²⁷ „Meldžiu tave, visagalis Tėve, siųsti šiems tarnams kunigystės garbę (ir) atnaujinti jų viduje šventumo Dvasią...“²⁸ „Dabar išliek ant šio išrinktojo (vyskupo) tą galią, kuri iš tavęs yra, — tą didžiąją Dvasią, kurią davei savo mylimajam Sūnui Jėzui Kristui, kurią jis davė šventiesiems apaštalams: jos dėka jie visur statė Bažnyčią, kaip tavo šventyklą, tavo vardo nuolatinei garbei ir šlovei“.²⁹

Tik moterystės sakramento tekstai neiškelia Šventosios Dvasios vaidmens. Tačiau šiame sakramente kilusi nesuardoma dviejų asmenų vienybė, panaši į vienybę, kuri yra tarp Kristaus ir jo sužieduotinės Bažnyčios, negalėtų įvykti be Šventosios Dvasios.

Per sakramentinį ženklą Šventoji Dvasia ateina ir veikia — valo, šventina, jungia. Panašiai įvyksta sakramentalijose. Septyneriopa Šventosios Dvasios malonė laimina ir konsekruoja bažnyčias, altorius ir visa, kas siejasi su Dievo garbinimu. Pagaliau Šventoji Dvasia veikia tiesiogiai tikinčiuosiuose, skatindama juos maldai, tiesai, šventumui.

Šventosios Dvasios vaidmuo suteikia liturgijai dvasinį bruožą. Ne tik tekstai, ženklai, veiksmai, bet ir patys tikintieji prisipildo Dvasios. Liturgijoje krikščionis gali jaustis savo atgimusiai prigimčiai pritaikytoje atmosferoje. Ateidamas į pamaldas, jis nepabėga iš pasaulio, bet prisipildo Dvasios, kad paskui uoliau stotų sudvasinti ir sukrikščioninti pasaulį.

Išvada. Liturgijoje, kuri išore atrodo esanti vien tikinčiųjų tarnyba, iš tikrųjų veikia visatos tarpininkas ir

²⁷ PR 10 p.

²⁸ 10–11 pp.

²⁹ PR 11 p.

kunigas Kristus, visa vienijančia, įkvepiančia ir pašventinančia savo Dvasia. Tačiau liturgijoje tikrai išpažįsta Dievo didybę bei įirodo savo priklausomybę ir tikintieji, kiekvienas atskirai ir visi kartu, kaip tos pačios Dvasios pateptas vienetas, kaip pakrikštytųjų ir pašventintųjų bendruomenė, kaip mistinis Kristaus kūnas — Bažnyčia.

BAŽNYČIA

A

preiškime žymu keturi tarpsniai: 1. Senajame Testamente Dievas pažada atsiųsti Atpirkėją; 2. Kristus įsikūnija ir atperka žmones; 3. laikų pabaigoje Kristus sugrįš išaukštinti Mistinį savo Kūną — Bažnyčią, „kad Dievas būtų viskas visame“;¹ 4. tarp savo įžengimo ir sugrįžimo

¹ 1 Kor. 15, 28.

Kristus yra danguje, bet kartu veikia neregimai Bažnyčioje, kur jis garbina Tėvą ir įjungia žmones į savo mirtį ir prisikėlimą.² Tai dabarties tarpsnis, kuriame Kristus veikia ypač per veiksmingus ženklus — sakramentus Bažnyčios liturgijoje. Sakramentai yra pagrindinė, bet ne vienintelė Bažnyčios liturgijos dalis.

Liturginė konstitucija žvelgia į Kristų, kaip į paslaptingą šventenybę, kaip į kūno ir dvasios gydytoją, kaip į tarpininką tarp žmonių ir Dievo.³ Tiesiai nepasakydama, ji užsimena savotišką Kristaus sakramentiškumą: nepadaro jo aštuntuoju sakramentu, bet iškelia jo panašumą į daugialypės išganymo malonės sakramentą. Kristus turi visas regimo ženklo savybes: jis yra istorinis asmuo, tikras, galima sakyti apčiuopiamas, bet kartu jis yra neapčiuopiamos išganymo malonės ženklas bei laidas. Viešpačiui įžengus į dangų, jo vietoje liko Bažnyčia, kuri savo ruožtu yra lyg Kristaus sakramentas. „Bažnyčia Kristuje yra tarsi sakramentas, arba ženklas bei priemonė, glaudžiai jungčiai su Dievu ir visos žmonių giminės vienybei.“⁴

Bažnyčia kaip sakramentas. Bažnyčia yra ir veikia panašiai kaip Kristus: ji yra „nuolatinis ir pasklidęs Kristus“. Šventosios Dvasios vedama, ji moko pasaulį ir jį išgano. Laike ir erdvėje tęsia ji Kristaus pasiuntinybę. Kaip Kristus, taip ir Bažnyčia yra žmogiška, nes ją sudaro žmonės. Tačiau kartu ji yra dieviška, nes gyvybingai siejasi su Dievo malone. Ji yra išoriniu būdu patiriama, apčiuopiama, regima, tačiau ji taip pat yra neapčiuopiamo, neregimo, Kristaus buvimo bei veikimo ženklas ir laidas.

² Plg. LK 5, 6, 7 ir 8.

³ Plg. LK 5.

⁴ LG 1.

Bažnyčia tęsia Kristaus pasiuntinybę ypač dievogarboje, šventinančiais kulto veiksmiais — sakramentais ir sakramentalijomis. Kaip asmuo reiškiasi veikdamas, taip Bažnyčia reiškiasi liturgija. Čia pasirodo ji, kas esanti ir kodėl esanti: Kristaus Dvasioje surikiuota bendruomenė, negalinti gyvuoti be liturgijos, kuria ji garbina Dievą ir šventina žmones. Nėra kito veikimo, kuris Bažnyčiai būtų savęs, kaip liturgija.⁵ Todėl į pamaldas susirinkusius tikinčiuosius šventasis Povilas vadina ecclesia,⁶ šitaip lyg sutapatindamas Bažnyčią su jos liturgija. Tai nereiškia, kad Bažnyčiai rūpėtų tik liturgija. Bažnyčia skelbia tikėjimą, moko tikinčiuosius, stato šventyklas, kad sudarytų palankias sąlygas liturgijai.⁷ O ir pamaldoms pasibaigus, Bažnyčia stengiasi išlaikyti, pagausinti ir patobulinti bendruomenę, kad ji vis labiau tiktų dalyvauti ne tik žemės, bet ir dangaus liturgijoje.⁸ Bažnyčia siekia visus žmones suburti dievogarbai, aukai ir puotai.⁹ Taip Bažnyčia įgyvendina save pačią.¹⁰ Kaip visas Kristaus gyvenimas kryo į Velykų paslaptį — į jo mirtį ir prisikėlimą, taip ir Bažnyčios sakramentinė veikla — liturgija krypsta į sakramentų sakramentą — Eucharistiją, kuri sudabartina Velykų paslaptį.

Ženklo veiksmingumas. Kas mato tik išorinę Bažnyčios pusę — tik į pamaldas susirinkusius tikinčiuosius, tas mato tik mažytę tikrovės dalį. Jis mato tik ženklą, bet nemato, ką tas ženklas slepia, būtent — išganingą Kristaus buvimą ir veikimą.

Liturginė konstitucija Bažnyčią vadina sakramentu,

⁵ Plg. LK 7.

⁶ Plg. 1 Kor. 14, 23.

⁷ Plg. LK 9.

⁸ Plg. LK 35 ir 10.

⁹ Plg. LK 10.

¹⁰ Plg. LK 8.

ištekėjusiu iš Kristaus šono.¹¹ Tik nuolatiniu tekėjimu iš savo šaltinio Bažnyčia gali būti Kristaus, gali perteikti išganymą, gali aidėti paties Viešpaties balsu, gali išlikti neklaidinga ir ištikima. Kristus gali save sutapatinti su tokia Bažnyčia: „Sauliau, Sauliau, kam *mane* persekioji?“¹²

Bažnyčia priklauso Kristui, kaip šakelė vynmedžiui, kaip kūnas galvai; ji negali gyvuoti be Kristaus. Taip pat ir Bažnyčios liturgija be Kristaus būtų nesuprantama ir tuščia. Konstitucija pabrėžia liturgijos kristiškumą: „Liturgijoje, ypač dieviškoje Eucharistijos aukoje vyksta mūsų atpirkimo darbas“.¹³ Auka ir sakramentai, apie kuriuos sukasi liturgija, įjungia tikinčiuosius į Kristų, kviečia juos dalyvauti Kristaus mirtyje ir prisikėlime; įsūnija juos ir padaro tikrais Dievo garbintojais.¹⁴ „Kad Bažnyčia galėtų atlikti tokį didį darbą, Kristus visada yra su ja, ypač liturginiuose veiksmuose“.¹⁵ Tokia yra dieviška, žmogiška ir kristiška Bažnyčia; ta Bažnyčia, kuri žmones gelbsti ypač per liturgiją.

Persisunkusi Kristaus liturgija veda savo dalyvius išreikšti Kristų gyvenimu. Jei tikintysis liturgijoje vis labiau atsivers Kristui, vis tvirčiau suaugęs su juo, tai atsinaujins jis pats, o kartu su juo atsinaujins Bažnyčia.

Bažnyčia auga, kai Kristus, lyg vynmedžio kamienas, išleidžia savo šakeles, kai jis prisijungia sau žmones ir juos iš vidaus parengia dieviškai gyventi. Kristus norėjo paruošti žmones ir perteikti jiems dieviškąjį gyvenimą Bažnyčioje, lyg kokiame išganymo organizme, bendradarbiaujant patiems žmonėms. Todėl vienus iš jų jis paskiria savo atstovais bei tarpininkais, suteikdamas jiems

¹¹ Plg. LK 5.

¹² Apd. 9, 4.

¹³ LK. 2.

¹⁴ Plg. LK 6.

¹⁵ LK 5.

ypatingas galias kitiems šventinti, mokyti ir valdyti. Tai pašventintieji nariai, kurie minta tomis pačiomis išganymo sultimis ir patys neša vaisius.

Dieviškojo gyvenimo apytaka vyksta nuolat, kaip nuolat šakelės yra sujungtos su kamieniu. Tačiau apytaka stiprėja, kai šis išganymo organizmas atlieka tai, kam jis yra pašauktas, — kai garbina Dievą ir šventina žmones, kai liturgijos vyksme kunigai ir tikintieji, kiekvienas savaip, naudojasi liturginiais ženklais, čia juos teikdami, čia priimdami. Bažnyčios nariai vieni yra tik pakrikštytieji, kiti — ir pašventintieji. Ir vienų ir kitų vaidmuo vertas atskiros dėmesio.

Pakrikštytieji. Bažnyčia ilgą laiką negvildeno klausimo, kas ji pati yra. Jai daugiau rūpėjo būti ir veikti. Tačiau ji nesileido suspaudžiama į siauros sampratos rėmus. Visada ji save laikė Dievo tauta, Kristaus sužieduotine, dangiškąja Jeruzale, mistiniu Kristaus kūnu. Visada jautėsi ji bendruomenė, kurios visus narius Jėzus Kristus padarė „kunigus Dievui, savo Tėvui“.¹⁶

Visi krikščionys priklauso kunigiškai tautai. Visus krikščionis šventasis Petras vadina karališkaisiais kunigais: „Jūs esate išrinktoji giminė, *karališkoji kunigystė*, šventoji tauta, išgytieji žmonės, kad skelbtumėte dorybes to, kuris pašaukė jus iš tamsybių į savo nuostabią šviesą“.¹⁷ Apreiškimo knyga patvirtina naujosios Dievo tautos kunigiškumą: krikščionys yra kunigai Dievui,¹⁸ todėl jie viešpataus su Dievu.¹⁹

Pagal šventąjį Petrą,²⁰ karališkosios kunigystės dalininkai gali aukoti dvasines aukas ir skelbti Dievo dory-

¹⁶ Apr. 1, 6.

¹⁷ 1 Petro 2, 9.

¹⁸ Plg. Apr. 1, 6.

¹⁹ Plg. Apr. 20, 6.

²⁰ 1 Petro 2, 4–6 ir 9–10.

bes. Ką gi reiškia aukoti dvasines aukas? Bažnyčia turi Mišių auką, kurią galima vadinti dvasine auka, bet tai yra vienintelė auka. Kalbėdamas apie dvasines aukas, šventasis Petras veikiausiai turėjo mintyje daug platesnę galimybę, kuri apima ne tik Mišias, bet ir visą gyvenimą. Tokia prasme šventasis Povilas ragino tikinčiuosius: „Maldauju jus, broliai, dėl Dievo gailestingumo, būkite savo kūnu kaip gyva, šventa, Dievui tinkama auka; tai bus jūsų dvasinis tarnavimas Dievui.²¹ Krikščionys privalo gyventi pagal Dievo valią. Taip jie atnašauja dvasines aukas: apvaldo kūną,²² išpažįsta tikėjimą,²³ myli artimą.²⁴ Dievo garbę skelbia gilus krikščioniškas gyvenimas.

Pasauliečiai gyvena pasaulyje ir jame jie turi paruošti savo dovanas Dievui. Kasdienis jų gyvenimas gali tapti tokia religine dovana: „vedybinis ir šeiminis gyvenimas, kasdieninis triūsas ir sielos bei kūno poilsis, ... net kantriai pakeliami jų gyvenimo sunkumai“.²⁵ Visa tai yra pasauliečių dvasinės aukos, kurias jie atnašauja iškiliausiais savo krikščioniško gyvenimo akimirkais — dalyvaudami Mišiose. Taip visas pasauliečio gyvenimas gali krypti į Mišias, lyg į savo viršūnę; taip pasaulietis savo sudvasintu darbu garbina Dievą ir kreipia į jį pasaulį.²⁶

Gyvenime besireiškianti pasauliečių kunigystė praturtina dievogarbą, padaro ją pilnavidure. Tuščia būtų išorinė auka, jei tie, kurių vardu ji aukojama, nesirūpintų gyventi pagal Dievo valią. Senajame Testamente pranašai, o Naujajame Testamente Kristus atmetė kultą, atitrūkusį nuo gyvenimo; atmetė kultą žmogaus, kuris yra

²¹ Rom. 12, 1.

²² Plg. Pilyp. 3, 3.

²³ Plg. Žyd. 13, 15.

²⁴ Plg. Žyd. 13, 16.

²⁵ LG 34.

²⁶ Plg. LG 34.

doras tik prie aukuro, bet ne gyvenime. Išorinės ir dvasinės aukos privalo susipinti ir viena kitą pagerbti. Išoriniai dievogarbos veiksmai kasdienybę apglėbia dvasine nuotaika, o sudvasinta kasdienybė kultą pagilina. Tikintieji Dievą garbina tik darbais. Jie atnašauja ir kunigo sudabartintą Kristaus auką, o taip pat gyvena sakramentais. Žodžiu, jie pilnai dalyvauja Bažnyčios liturgijoje.

Bet kas gi duoda teisę dalyvauti liturgijoje, ar asmeninis šventumas? Žmogus įsijungia į kunigišką Dievo tautą ne tiek šventumu, kiek išoriniu, regimu, veiksmingu ženklu. Toks ženklas yra krikštas ir sutvirtinimas. Krikštą reikia laikyti pasauliečio šventimais. Krikštu žmogus tampa vienintelio, vyriausiojo kunigo Kristaus narelis, atsiduria bažnytiniam pasauliečių luome ir gali veikti liturgijoje kaip mūsų vadinamas tikintysis. Dalyvaujant Mišių aukoje, pakrikštytieji atnašauja Dievui Kristaus auką ir save pačius. Jie atlieka Mišiose savo vaidmenį ir priima komunią. Išėję iš Mišių, jie įrodo Dievo tautos vienybę tarpusavio meile, kurios šaltinis yra Eucharistija. Priimdami kitus sakramentus, tikintieji patys tobulėja, o tuo pačiu veiksmingiausiai prisideda prie Dievo tautos tobulėjimo. Taip jie dalyvauja Jėzaus Kristaus kunigystėje, persigerdami jos skleidžiamo dieviškojo raugo. „Vyriausias ir amžinasis kunigas Jėzus Kristus, norėdamas ir pasauliečių pastangomis tęsti savo liudijimą ir tarnavimą, gaivina juos savo Dvasia ir nepaliaudamas skatina imtis kiekvieno gero, tobulo darbo“.²⁷ Kristus teikia jiems savo gyvenimą, dalijasi su jais savo pasiuntinybe ir paveda jiems dalį savo kunigiškos tarnybos,²⁸ leisdamas jiems aukoti Dievui dvasines aukas ir Dievą garbinti.

Krikščionių kunigystė prašoka Senojo Įstatymo Die-

²⁷ LG 34.

²⁸ Plg. LG 34.

vo tautos kunigystę, kaip tikrovę prašoka šešėlį, kaip išsipildymas prašoka pažadą. Senajame Testamente tik kunigai galėdavo apsilvilti dievogarbos rūbais ir tik vyriausias kunigas buvo patepamas aliejumi. Naujoje Dievo tautoje visi piliečiai apsivelka Kristumi ir patepami kunigystei. Izraelitų vyriausias kunigas tik kartą metuose galėdavo įžengti į Šventų Švenčiausiąją šventyklos dalį. Krikščionys visi gali ir privalo žengti pas Tėvą Kristuję, kur jų laukia tėvonystė.²⁹ Mozė vienui vienas užkopė į Sinajaus kalną su Dievu. Naujosios sandoros žmonės laisvai kopia į gyvojo Dievo miestą, į dangiškąją Jeruzalę.³⁰

Pašventintieji. Kunigiškoj Dievo tautoj ne visi eina tas pačias pareigas. „Dovanos, tiesa, yra įvairios, bet ta pati Dvasia. Patarnavimai yra įvairūs, bet tas pats Viešpats. Veikimai yra įvairūs, bet tas pats yra Dievas, kuris visa visuose daro. Kiekvienam duodama Dvasios apreiškimas, kad būtų iš to naudos. Vienam Dvasios suteikiama išminties kalba, kitam tos pačios Dvasios žinojimo kalba, kitam tos pačios Dvasios tikėjimas, kitam tos pačios Dvasios gydymo dovana; kitam stebuklų darymas, kitam pranašystė; kitam dvasių atskyrimas, kitam įvairios kalbos, kitam kalbų aiškinimas. Visa gi tai daro viena ir ta pati Dvasia, dalydama kiekvienam, kaip ji nori.³¹ Taip Dievas pastatė Bažnyčioje vienus kaip *apaštalus*, kitus kaip pranašus, trečius kaip *mokytojus*; toliau suteikė stebuklus, paskui gydymo dovanas, *patarnavimus*, *vyresnybes*, įvairias kalbas, kalbų aiškinimą.³² Bažnyčioje vienos tarnybos yra laikinos, kilusios ypatingu Šventosios Dva-

²⁹ Plg. Žyd. 9, 7–18; 10, 19–22.

³⁰ Plg. Žyd. 12, 18–24.

³¹ 1 Kor. 12, 4–11.

³² 1 Kor. 12, 28.

sios poveikiu: stebuklai, gydymai, kalbos, pranašiški aiškinimai. Kitos tarnybos yra pastovios, nuolat reikalingos bažnytinei bendruomenei: vyresnybės, patarnavimai, apaštalavimas, mokymas. Šventasis Povilas laiškuose Timotiejui,³³ aprašydamas tarnybas ir vyresniųjų dorybes, mini vyskopus ir diakonus, kuriems atitinka šiandieniniai vyskupo, kunigo ar diakono laipsniai. Kaip anais laikais, taip ir šiandien laipsniškoji tarnyba yra perduodama rankų uždėjimu.³⁴

Vienintelis kunigas yra Kristus. Jo auka prašoka ir panaikina kitas aukas. Šalia Kristaus aukos negali būti kitų aukų, šalia jo kunigystės negali būti kitų kunigų. Jei Bažnyčioje yra auka, tai yra tik sudabartinta Kristaus auka; jei Bažnyčioje yra kunigų, tai jie yra tik per Kristaus kunigystę.

Pasirinkęs sakramentinį išganymo kelią Kristus negalėjo apsieiti be kunigų, kurie būtų lyg jo įrankiai ir tęstų jo pasiuntinybę žemėje. Todėl kai kuriuos pasauliečius jis pasirenka, pašaukia ir pašventina jo vietoje dalyti dovanas. Kristui palenktu tarpininkavimu pašventintieji kunigai *esmingai* skiriasi nuo krikščionių karališkosios kunigystės. Tačiau pašventintųjų kunigystė nėra kaip bokštas lygumoje, bet kaip aukšta viršūnė kalnyne.

Pasauliečiai krikščionys gali liturgiškai veikti kaip Bažnyčios nariai, bet negali liturgiškai veikti kaip pašventintieji. Antra vertus, pašventintieji kunigai taip pat priklauso Dievo tautai. Krikštas ir juos įpareigoja atnaujinti savo gyvenimo aukas, nuolankiai klausyti Dievo žodžio ir Dievą šlovinti. Šventimai neatskiria kunigų nuo Bažnyčios, bet glaudžiau juos su ja sujungia, padarydami juos kunigiškos Dievo tautos vadais. Kunigai yra

³³ 1 Tim. 3, 1–13 ir Tit. 1, 5–9.

³⁴ Plg. 1 Tim. 5, 22 ir 2 Tim. 1, 6.

tam, kad Dievo tauta galėtų kunigiška būti ir kunigiškai veikti.

Iškeliant kunigų ir pasauliečių skirtumą, nedera klausti, kas be ko negali apsieiti, ar kas svarbesnis. Kunigiškai Dievo tautai lygiai svarbūs kunigai ir tikintieji, nes kiekvienas jų atlieka nepavaduojamą vaidmenį. Vienaip veikia kunigas, kitaip pasaulietis; vienas kaip pakrikštytasis ir pašventintasis, kitas kaip pakrikštytasis; vienas kaip paprastas dalyvis, kitas kaip giedotojas, trečias kaip patarnautojas; vienas daugiau įsijungia, kitas mažiau — kiekvienas pagal savo paskirtį, sugebėjimus, galimybes. Parapija nėra tokia bendruomenė, kurioje viešpatauja kunigas. Tai viena bendruomenė, kurią sudaro kunigai, dvasininkai, pasauliečiai. Visi jie sudaro laipsniškai surikiuotą vienetą, kuriame kunigas vadovauja, nes toks yra jo vaidmuo, bet kur visi darniai veikia. Pasauliečiai be kunigo — kaip kūnas be galvos. Kunigo auka be bendruomenės, nors vertinga ir vieša, būtų be kultinio platumo, nes jai trūksta Dievo tautos sudvasinto gyvenimo.

Liturgija yra Bažnyčios ne tik dėl to, kad ją atlieka jos nariai tikintieji, bet dar ir dėl to, kad Bažnyčia ją tvarko, saugo ir ugdo.³⁵

Liturginiai nuostatai. Liturgija atneša Dievo dovanas žmonėms ir parodo žmonių vidinį nusiteikimą Dievui. Nei Dievo dovanos, nei žmogaus vidus pilnai neatsiskleisėtų, jei liturgija vyktų nerūpestingai. Bendruomeninė šventė nepatenkintų asmens religinio išibėgėjimo, jei vyktų netvarkingai ir nenuosekliai. Čia iškyla reikšmė liturginių nuostatų, kurie ne trukdo, o padeda. Tačiau raidė neturi užmušti dvasios; nuostatai yra tik priemonė, kuri padeda bendruomenei susitikti su Dievu.

³⁵ Plg. LK 22.

Bažnyčia tvarko liturgiją ne tik siekdama išvengti netvarkos, bet ir trokšdama susitapatinti su liturgija, kuri yra jos ir tik jos malda.

Liturgiją tvarko Bažnyčios vyresnybė, kuriai Kristus davė teisę leisti įstatymus ir mokyti. Tokia vyresnybė yra Šventasis Sostas ir vyskupai bei atskirų kraštų vyskupų konferencijos. Šventasis Sostas tvarko liturgiją visoje Bažnyčioje, vyskupai — tik jų vyskupijose, vyskupų konferencijos — tik jų krašte. „Niekam kitam, net kuniui, nevalia ko nors savo nuožiūra liturgijoje pridėti, atimti ar pakeisti“.³⁶

Iki II Vatikano susirinkimo liturgiją tvarkė Šventasis Sostas. Buvo pasiekta griežto vienodumo, kuris, deja, liturgiją stingdo, neleidžia pritaikyti jos skirtingoms aplinkybėms. O juk vienodą turinį galima įvairiai išreikšti. Bažnyčią vienija ne išorinė uniforma, o dvasiniai, vidiniai pradai. „Nuolankumu, romumu, kantrybe, meile pakenčiant vienas kitą, rūpestingai palaikant ramybės ryšiu *dvasios vienybę*: vienas kūnas ir viena dvasia, taip kaip jūs esate pašaukti į vieną jūsų pašaukimo viltį“.³⁷ Bažnyčią riša tas pats tikėjimas, tie patys sakramentai, ypač Eucharistija, bet ne griežtai vienodas apeigynas.³⁸

Ypač sunku vienodai išreikštą tikėjimą įskiepyti misijose, kur vyrauja skirtingi papročiai ir savotiška simbolika. Ar ne verčiau atsisakyti griežto išorinio vienodumo, kad lengviau plistų ir tvirčiau prigytų tikėjimas? Lankstumo troško visi kraštai, dažnai vienas nuo kito išore labai skirtingi.

Dėl to II Vatikano susirinkimas ir pats Šventasis Tėvas nusprendė liturgijos tvarkymo teisės dalį palikti vyskupams ir atskirų kraštų vyskupų konferencijoms. Tai

³⁶ LK 22 par. 3.

³⁷ Efez. 4, 2–4.

³⁸ Plg. LK 4.

pagrįsta, nes Bažnyčia yra suręsta ant Apaštalų pagrindo. Kiekvienas vyskupas, panašiai kaip apaštalas, yra atsa-kingas už savo vyskupijos dvasinį gyvenimą, o taip pat kartu ir visos bažnytinės tvarkos saugotojas. Toks jis yra kaip Apaštalų įpėdinis, ne kaip popiežiaus vietininkas. Tad jis gali ir privalo tvarkyti bei prižiūrėti liturgiją, tą liturgiją, kuri yra jo vadovaujamos Bažnyčios dalies veikimo viršūnė ir dvasinio gyvenimo variklis.

Kitokia yra kunigo padėtis. Nors ir jis yra savo parapijos dvasinio gyvenimo judintojas,³⁹ tačiau toks jis yra ne kaip kunigas, bet kaip vyskupo vietininkas, kuris vykdo, ką vyskupas paveda jam vykdyti.

Dvasininkų, o kartu su jais ir pasauliečių priklausomybė vyskupui nėra vienpusė. Jai lygiagretus yra vyskupo išipareigojimas vyskupijai, tikintiesiems, dvasininkams, vyskupų konferencijai, jos galvai — Šventajam Tėvui ir visai Bažnyčiai. Kiekvienam galioja šventojo Pauliaus žodis: „Nešiokite vienas kito naštas ir taip įvykdysite Kristaus įsakymą“.⁴⁰

Išvada. Bažnyčia nėra tik sąvoka. Ji gyvuoja žemėje, ją sudaro žmonės, kurie retkarčiais susirenka, kad regimai apreikštų Bažnyčią. Vietos Bažnyčia yra į pamaldas susirinkę tikintieji. Vietos Bažnyčia yra parapija, susirinkusi šventadienio Mišių. Nors liturgiją atliktų tik saujelė krikščionių, susirinkusių pačiame didžiausiame pasaulio užkampyje, jų liturgija yra Bažnyčios liturgija. Jie veikia ne grynai savaip, bet Bažnyčios nustatytu būdu. Jie ir susirenka, kad susirinkti juos kviečia Bažnyčia. Jų sutartinis balsas yra besimeldžiančios Bažnyčios balsas. Jie yra išorinis Bažnyčios ženklas, kuriame veikia Kristus. Liturgijoje tikintieji išgyvena Kristaus paslaptį

³⁹ Plg. LK 42.

⁴⁰ Gal. 6, 2.

ir pasijunta esą gyva Bažnyčia. Liturgija yra lyg koks Bažnyčios ir Kristaus suspindėjimas pasaulyje.

Lengva suvokti, kokį svarbų vaidmenį Bažnyčioje atlieka parapija, kuri turėtų rūpėti ne tik kunigams, bet ir pasauliečiams. Tik parapijoje, kaip mažiausioje Bažnyčios dalyje, tikintieji gali pilniau atsiskleisti ir gyventi liturgija. Tik parapija sukuria atgimusiems žmonėms palankią aplinką, kuri visiems iš karto padeda susitikti su Kristumi ir su juo galimai ilgiau pasilikti. Ateidami į šventadienio Mišias, Bažnyčios nariai lyg regimai įsiričiuoja į Kristaus Mistinį Kūną; neateiti į Mišias reiškia sumažinti Kūną. Tad liturgija parodo „Bažnyčią, kaip viršum tautų iškeltą vėliavą, po kuria išblaškytiems Dievo vaikams yra skirta rinktis draugėn, kol bus viena kaimenė ir vienas ganytojas“.⁴¹

Bažnyčia nėra akivaizdus ir tobulas ženklas. Sutelktoji bendruomenė, į pamaldas susirinkę tikintieji, netobulai ir neryškiai išreiškia Bažnyčios tikrovę. Akis lengviau išskaitytų, ką šis ženklas reiškia, jei tikintieji gyviau dalyvautų pamaldose, ir jei pati akis nuvalytų pasaulio dulkėmis apsinešusį savo vyzdį tikėjimo ir meilės žarija.

⁴¹ LK 2.

LITURGIJOS BENDRUOMENIŠKUMAS

Išganymo bendruomeniškumas. Žmonės mielai skaito laikraščius, klauso radijo, žiūri televizijos, — įsileidžia kitus į savo minčių pasaulį; priima kitų talką, naudojami kitų pagamintais reikmenimis, — negali apsieiti be kitų. Mėgsta kartu su kitais pasilinksinti: eina į rungtynes, į kiną, praleidžia atostogas stovyklose. Jie visur eina mie-

lai kartu su kitais, bet nenori su kitais bendrai melstis. Bažnyčioje ieško jie prieblandos, vienumos, tylos. Bažnyčioje kiti juos trukdo. Jie sakosi norį pasilikti vieni su Dievu. Sunku pasakyti, ar jie nori pasilikti su Dievu, ar tik atsiskirti nuo kitų.

Dievui negali patikti toks žmogaus nusiteikimas. Pats Dievas surišo žmones tarpusavyje vienoda prigimtimi ir likimu. Dievas šaukia visus žmones į vieną savo tautą, rikiuoja juos į vieną antgamtinį organizmą, į Mistinį Kūną, veda visus į dangiškąją Jeruzalę.

Senoji Dievo tauta. Dievo troškimas sujungti žmones į bendruomenę ir taip juos išganyti, pasireiškia jau Senajame Testamente. Izraelitai pasijuto savita tauta aną tolimą Velykų naktį, kai Dievas atskyrė juos nuo egiptiečių, apsaugojo nuo mirties, pervedė per Raudonąją jūrą ir kreipė juos pažadėtosios žemės link. Kartų kartoms tai primins Velykos, kurių metu kiekvienas izraelitas jausis lyg pats išvestas iš Egipto ir išgelbėtas.¹ Tačiau iki Sinajaus kalno izraelitai buvo tik pasklidęs pabėgėlių būrys, bet ne tauta. Sinajaus kalno papėdėje Dievas įsakė visiems susirinkti, klausyti jo balso, priimti jo įsakymus ir juos vykdyti. „Jūs man būsite kunigų karalystė ir pašvęsta tauta“, — sakė jis. Jei kuris izraelitas atskils nuo tautos, atskils jis ir nuo Dievo, praras Dievo pažadus, nebegirdės Dievo balso ir nebegalės aukoti.

Naujoji Dievo tauta. Izraelitų sambūris buvo lyg kelias į tobulesnę bendruomenę. Tai žinojo patys izraelitai, laukdami ateisiančio Mesijo, kuris atbaigs karalystę ir parengs amžinybei.

Panašiai kaip Izraelis, naujoji tauta gimė Velykose, kai atsinaujino amžinoji sandora ir tapo apšlakstyta

¹ Plg. Išėjimo 13, 8.

brangiuoju Dievo Sūnaus krauju. Kristus sudarė naująją tautą iš senosios atplaišų ir iš tamsių, svetimų bei ap-
leistų žmonių;² tautą, tobulesnę už Izraelį, šventąją tau-
tą, kuri mąstytų Dievo įstatymą ir nešiotų jį savo šir-
dyje;³ kunigiškąją tautą, kurios piliečiai atnašautų dvasines aukas ir, kaip gyvi akmenys, atsirėmę į jį patį —
kertinį akmenį, dalyvautų dvasinio rūmo pastate.⁴ Kris-
taus sudarytoji tauta yra Bažnyčia, bendruomenė žmo-
nių, kurie iš visų rasių, luomų, religijų ir tautų išsklai-
dymo yra sušaukti būti vienetu.⁵ Tokią Bažnyčią Dievas
išgano. Tokia Bažnyčia Dievą garbina.

Dangiškoji Jeruzalė. Ir naująją, Kristaus suvienytą,
išrinktąją tautą Dievas veda į pažadėtąją žemę — į dan-
gaus karalystę. Ten, lyg kokiame nuostabiame mieste,
visam laikui bus įkurdinta atpirktųjų ir išgelbėtųjų bend-
ruomenė. „Aš mačiau naują dangų ir naują žemę; nes
pirmasis dangus ir pirmoji žemė nuėjo, ir jūros jau ne-
bebuvo. Aš, Jonas, mačiau šventąjį miestą, naująją Jeru-
zalę, nužengiančią iš dangaus nuo Dievo, prisirengusią,
kaip sužieduotinė, papuoštą savo sužieduotiniui. Aš gir-
dėjau didelį balsą iš sosto tariant: Štai Dievo padangtė
su žmonėmis, ir jis gyvens su jais; jie bus jo *tauta*, ir pats
Dievas bus su jais jų Dievas“.⁶ Tai galutinai sušauktos,
atvestos ir išaukštintos Dievo tautos vaizdas. Tai bend-
ruomeninis vaizdas, kur palaimintieji visi bendrai gieda
trigubą „šventas“,⁷ „amen! Aleliuja!“⁸ garbina Dievą ir
jo Sūnų Kristų.⁹

² Plg. 1 Petro 2, 9–10.

³ Plg. Žyd. 8, 1–11.

⁴ Plg. 1 Petro 2, 5 ir 9.

⁵ Plg. Efez. 2, 14–19; 1 Kor. 12, 13; Gal. 3, 28; Rom. 10, 12; Kol. 3 11.

⁶ Apr. 21, 1–3.

⁷ Apr. 4, 8.

⁸ Apr. 5, 14; 19, 1.

⁹ Plg. Apr. 5, 9–10; 4, 11; 19, 6–8.

Bendruomeniškumas sakramentuose. Žmonės yra lyg maži pasaulėliai, uždari ir paslaptingi. Tokius juos sukūrė Dievas. Tačiau tas pats Kūrėjas įdiegė žmonėms polinkį jungtis į grupes, kartu gyventi, dirbti ir kurti. Ir išganyti Dievas norėjo žmones kaip daugelio vienetą, kaip bendruomenę, kaip savo tautą, kaip dangiškąją Jeruzalę, kaip vieną kūną. Priimti išganytą reiškia įsijungti į Kristaus suvienytą naująją tautą — Bažnyčią ir visiems naudotis tomis pačiomis maloningomis priemonėmis — sakramentais. Kristus veikia, kai Bažnyčia — kunigas ir tikintieji — sukuria nustatytą ženklą; — o ženklą sukurti galima tik viso kūno labui. Sakramentai, ypač Mišios, yra skirti bendruomenei.¹⁰ Kiekvieno sakramento kryptis yra bendruomeninė: sakramentų malonė pagimdo tikinčiuosius dvasiškai ir įželdina juos Bažnyčioje.

MIŠIOS yra sakramentas ir auka. Kaip sakramentas, Mišios atneša Kristų duonos ir vyno pavidalu, kad tikintieji, valdgydami tą duoną ir gerdami iš tos taurės, priimtų visi tą patį Kristų ir gyventų visi tuo pačiu atgamtiniu gyvenimu. Kaip auka, Mišios yra visos žmonijos auka, nes Kristus mirė už visus žmones.

KRIKŠTAS ne tik pagimdo žmogų gyventi dievišku gyvenimu ir būti Dievo vaiku, bet taip pat regimai įveda į Kristaus Kūną — Bažnyčią, į tą atgamtinį vienetą, gyvybingai sujungdamas pakrikštytąjį su kitais Bažnyčios nariais. Krikštas sujungia su Kristumi tik Bažnyčioje ir per Bažnyčią. SUTVIRTINIMAS patobulina krikščionies atgamtiskumą ir dar tvirčiau jį suriša su Dievo tauta. ATGAILA sutaiko žmogų ne tik su Dievu, bet ir su Bažnyčia, su brolių bendruomene, kuriai jis buvo pakenkęs nuodėme. LIGONIŲ PATEPIMAS apvainikuoja at-

¹⁰ Plg. LK 27.

gailos sakramento pasekmes: jis nuvalo sielą nuo nuodėmės likučių, sustiprina žmogų toliau gyventi šios žemės Bažnyčioje ar pededa persikelti į džiūgaujančią dangiškąją Jeruzalę. Bendruomenės kryptis ypač ryški ŠVENTIMŲ ir MOTERYSTĖS sakramentuose, kurie siekia pagausinti Dievo tautą, praturtinant ją naujais nariais dieviškojo ir žmogiškojo buvimo plotmėje.

Bendruomeniškumas sakramentų apeigose. Senovės apeigos aiškiau išreiškė bendruomeninį sakramentų, ypač Mišių pobūdį. „Jie laikėsi... *bendro* duonos laužymo ir maldų“,¹¹ „taip pat kasdien pasilikdavo *vienširdžiai* šventykloje, laužydavo duoną tai vienuose, tai kituose namuose, imdavo valgio su džiaugsmu ir neklastinga širdimi, garbino Dieva...“¹² Persekiotojų tardomi, ar dalyvavę sekmadienio liturgijoje, krikščionys atsakydavo negalėje kitaip elgtis: „Krikščionys esame, todėl buvome susirinkę!“ (Tazelitas); „dalyvavau bendroje maldoje ir Mišiose kartu su broliais, ne esu krikščionė“ (Viktorija); „buvome Mišiose! Negalima Mišių apleisti!“ (Saturninas).¹³

Pirmųjų keturių šimtmečių Mišiose buvo labai ryškus bendruomeninis pradas. Jose visos maldos būdavo kalbamos balsiai. Maldos, giesmės ar apeigos nesusikirsdavo, kaip atsitinka, kai kunigas meldžiasi viena, o choras gieda kita, ar kai choras gieda tokią giesmę, kuri nesiderina su tuo, ką kunigas vykdo. Jei choras giedodavo, giedodavo visiems, neišskiriant nei kunigo, kuris giedodavo kartu su giedančiais, ar klausydavosi giedančiųjų. Ką skaitydavo diakonas, tą kunigas pats sau vienas neskaitydavo iš naujo. Visos maldos būdavo visų dalyvių vardu, už visus brolius. Ypač kunigas nesimeldė niekada tik už

¹¹ Apd. 2, 42.

¹² Apd. 2, 46; 12, 12.

¹³ Plg. Abitiniečių kankinių aprašymą: Migne, *Patrologia Latina* 8, 705–715.

save patį. Mišios vykdavo visiems suprantama kalba. Žmonėms pakeitus kalbą, kaip tai atsitiko Romoje ketvirtame šimtmetyje, buvo pakeista kalba ir liturgijoje. Prieš meldamasis visų vardu, vyskupas ar kunigas kreipdavosi į dalyvius, tardamas: „Viešpats su jumis“, „dėkome Dievui“, „melskimės“, „taika su jumis“ ir panašiai. Maldai pasibaigus, visas susirinkimas pritardavo savo vienbalsiu „amen“. Tik vyskupas ar kunigas kalbėdavo eucharistinę maldą — prefaciją ir kanoną. Tik vyskupas ar kunigas ištardavo esmėkaitos žodžius. Tačiau ir šių maldų pabaigoje, po „per jį, su juo ir jame“, tikintieji ištardavo savo „amen“. Altorius tada nebuvo dar nustumtas į bažnyčios galą ir atremtas į sieną: tikintieji būdavo arti altoriaus ir galėdavo sekti, kas ant jo vyksta. Visi Mišių dalyviai eidavo komunijos, kad valgydami aukos dovanas, pilniau susijungtų su pačia auka. Iš tikrųjų, kokia būtų ta puota, kur pakviestieji tik stebėtų kitus sotinantys? Komuniją nešdavo ir tiems, kurie Mišiose negalėjo dalyvauti.

Krikštas ir sutvirtinimas būdavo teikiami vieną kartą ar du kartu metuose: Velykų naktį ar dar prieš Sekmines, dalyvaujant visai vietos Bažnyčiai su vyskupu priekyje, kuris įvesdavo naujus narius į brolių tarpą. Tokioje aplinkoje lengviau pajusti prasmę krikšto, per kurį Motina Bažnyčia gimdo savo vaikus — Kristaus Mistinio Kūno narius.

Nėra įrodymų, kad prieš šeštąjį šimtmetį atgailos sakramentas būtų buvęs teikiamas privačiai. Sunkias, viešas nuodėmes tikintieji išpažindavo viešai, nes viešai jie turėdavo atgailoti, kiek už tokią ar tokią nuodėmę atgailoti būdavo paskyres susirinkimas: vyskupas, kunigai, diakonai, dalyvaujant tikintiesiems. Atgailos neatlikęs nusidėjėlis negalėdavo dalyvauti nei bendroje maldoje, nei liturginiame susirinkime ir apskritai turėdavo nesimaišyti

tarp brolių. Atgailotojas stengdavosi viešai atitaisyti savo klaidas, atlyginti padarytą žalą ir prašyti ne tik dvasininkus, bet ir pasauliečius, kad jį užtartų. Atlikusius atgailą, vyskupas sutaikydavo ne tik su Dievu, bet ir su broliais, ypatinga apeiga įvesdamas juos vėl į tikinčiųjų tarpą.

Tokios liturginės apeigos galėjo išaugti tik iš bendruomeninės galvosenos, kuria gyvai suvokiama, kad nuodėmė ne tik įžeidžia Dievą, bet ir kenkia Bažnyčiai. Nusiėjęs privalo grįžti į Dievą ir į Bažnyčią. Jo grįžtančio laukia gailestingas Tėvas ir broliai. Todėl Tertulijonas sakė atgailojančiam: „Jie yra tavo broliai, tave ir juos jungia tas pats likimas, ta pati viltis, ta pati baimė, tas pats džiaugsmas, skausmai, kentėjimai... Kodėl žiūri į juos, lyg jie būtų tau svetimi? Kodėl nuo jų bėgi? Gal manai, kad jie džiaugiasi tavo nupuolimu? Kūnas nesi-džiaugia, kad vienas jo narelis serga. Kūnas kenčia ir stengiasi išgydyti sergantįjį. Ir juose ir tavyje yra Bažnyčia, o Bažnyčia yra Kristus. Tad, kai tu puoli prie savo brolių kojų, tu apkabini Kristų, tu meldi Kristų. O kai jie tavęs verkia, tai dėl tavęs kenčia Kristus, tai jis už tave meldžia Tėvą“.¹⁴

Vėliau tikintieji aptingo, nebejautė gyvo reikalo susirinkti ir visi kartu garbinti Dievą. Ganytojai smerkė apsilaidėlius, ragino būti uoliais, o kad tikinčiųjų susirinkimai nesuretėtų ir neišnyktų, *įsakė* šventadieniais dalyvauti Mišiose. Taip ilgiems amžiams sustingo tikinčiųjų savaimingas bendruomeninis polėkis į Dievą.

Šiandien žmogus jaučiasi vienišas. Su artimu jis manosi esąs surištas tik biznio reikalų ryšiais, kuriuose nėra meilės. Jei vėl jis pamėgtų liturginę bendruomenę, jis dvasiškai sušiltų ir atsigautų. Liturgija verčia palikti savąjį „aš“, verčia valandėlei užmiršti savo reikalus ir pa-

¹⁴ De Poenitentia, 10, 7.

sinerti Dievuje kartu su visais broliais, vis tiek, kokie jie būtų.

Bažnyčia nėra tik tobuliesiems ar mokytiesiems. Ji apjungia ir paprastuosius su jų grubumu, lėtumu ir vidutiniškumu. Liturgija reikalauja aukos, kviesdama įsijungti į bendruomenę, kurioje yra turtingų ir beturčių, mokytų ir nemokytų, nuoširdžių ir veidmainių. Kiekvieną šventadienį jie visi susirenka prie to paties altoriaus, klauso to paties Dievo žodžio ir dalyvauja toje pačioje aukoje. Iš kūno ir dvasios įvairumo, turėtų kilti nuostabus ir veiksmingas, *visus* apjungiančios Bažnyčios ženklas. Turėtų įvykti širdžių komunija Kristuje. „Jei tu atiduodi savo dovaną prie altoriaus ir ten atsimeni, kad tavo brolis turi šį tą prieš tave, palik savo dovaną tenai, ties altoriumi, eik pirma susiderinti su savo broliu, o paskui atėjęs atiduosi savo dovaną“.¹⁵ Dalyvaudami Mišiose, tikintieji išreiškia savo priklausomumą tam pačiam Kūnui, o priimdami Kristaus kūną duonos ir vyno pavidalais, dar glaudžiau jie tampa Kristaus kūnu. Aišku, niekada neįvyks pilna taika ir tobula vienybė. Tačiau bent prie altoriaus turėtų imti tirpti mūsų tarpusavio santykių ledai. Krikščionių susirinkimas primena didįjį meilės įstatymą: „Iš to visi pažins, kad jūs mano mokiniai, jei turėsite meilę vienas kito“.¹⁶ Besimeldžianti bendruomenė labiausiai spinduliuoja krikščioniškumu. Liturginis susirinkimas yra ryškus Bažnyčios ženklas, galįs atversti netikintįjį, kurio „širdies paslaptys išeis aikštėn; ir taip parpuolęs ant veido, jis garbins Dievą“ ir skelbs, kad krikščionyse tikrai yra Dievas.¹⁷ II Vatikano susirinkimas ragina kunigus ir tikinčiuosius sąmoningai išgyventi Bažnyčios ir liturgijos bendruomeniškumą; ypač kviečia

¹⁵ Mt. 5, 23–24.

¹⁶ Jn. 13, 35.

¹⁷ 1 Kor. 14, 25.

švęsti bendruomeniškai savo prigimtini bendruomeniškas apeigas — sakramentus ir Mišias.¹⁸ Bendruomeniška šventė yra vertingesnė¹⁹ ir aiškiau pavaizduoja visus jungiančią Bažnyčią.²⁰

Mišios galioja, nors jas atnašautų vienas kunigas, be tikinčiųjų. Krikštas galioja, nors jis būtų atliktas be liudininkų, labai skubotai ir vos keliais formulės žodžiais. Tačiau tai yra išimtinė, reti, ypatingi atvejai. Šiaip, Mišios yra dėkojimo, prašymo ir pagarbinimo auka, kunigo ir tikinčiųjų auka: „mes (kunigai) ir visa tavo šeima (visi tikintieji) tau aukojame“.²¹ Mišiose prisipažįsta visi nusidėję ir vieni kitų prašo užtarti: „Prisipažįstu visagaliai Dievui ir jums, broliai“. Mišiose visi kartu garbina Dievą giesmė „Garbė Dievui aukštybėse“ ir „Šventas“, išpažįsta savo tikėjimą ir visi meldžia Tėvą kuris yra danguje. Todėl Mišiose „mūsų“ forma yra įprastinė; todėl Mišios vyksta žmonėms suprantama kalba; todėl drąsiai nuaidi tikinčiųjų darnus „amen“; todėl jie visi kartu meldžiasi „Tikinčiųjų maldas“ už Bažnyčią, valdančiuosius, nelaiminguosius, už visus žmones ir už pasaulio išganymą;²² todėl vis daugiau dalyvių Mišiose priima komuniją.²³

Peržiūrėti ir kiti sakramentai, siekiant išryškinti pagrindinę jų mintį, pašalinti mažiau vykusius jų pradus, pritaikyti juos bendruomenei. Jie visi glaudžiau siejasi su Mišiomis, į kurias krypsta pati jų prigimtis. Kiekvienas sakramentas yra lyg malonės srautas, tekąs iš Kristaus kančios ir mirties, kurias sudabartina Mišios. Užtat

¹⁸ Plg. LK 27.

¹⁹ Plg. LK 27.

²⁰ Plg. LK 26.

²¹ Pirmosios eucharistinės maldos (romėniškojo kanono) pirmoji malda po konsekracijos.

²² Plg. LK 53.

²³ Plg. LK 53.

tinka sakramentus teikti Mišiose, išskyrus atgailą, kuri parengia sielą Mišioms.

Kad bendruomenė aiškiau išreikštų visų Motiną Bažnyčią, liturginiame susirinkime privalo viešpatauti lygybė. „Nes jei į jūsų susirinkimą įeina žmogus, turįs aukso žiedą, skaisčiais rūbais, įeina taip pat ir beturtis suteptu apdaru ir jūs žiūrite į tą, kuris apsilvilkęs puikiais rūbais, ir jam sakote: Tu sėskis čia gražiai, o beturčiui sakote: Tu stovėk tenai, arba sėskis prie mano pakojo! Tai argi jūs nedarote skirtumo... ir ar nepasidarėte teisėjai?“²⁴ Bažnyčioje neturėtų būti nei rezervuotų suolų, nei nusipirktų vietų.²⁵ Bendros pamaldos kviečia prašyti save pačius ir įsilieti į visus apglėbiančią, visiems lygią Kristaus meilę.

Liturginis bendruomeniškumas nėra tikinčiųjų susitikimas pabendrauti. Sueiname į bažnyčią kartu melstis, ne kad vieni nuo kitų sušiltume, bet kad visą Kristaus mistinį kūną atgręžtume į Tėvą. Tikra tikinčiųjų komunija įvyks tada, kai kiekvienas liturgijos dalyvis domėsisi tik Dievu, užmiršdamas save patį ir kaimynus, ir kai jis atras save patį ir kaimynus Dievuje. Taip įvyks ne išorinė, bet *vidinė* vienybė visa vienijančiame prade — Šventojoje Dvasioje, Dievuje.

Kelį į Dievą nustatė pats Dievas. Šis kelias vingiuoja ne tik Kristuje ir jo Dvasioje, bet ir Bažnyčioje: juo privalome žygiuoti visi kartu; visi kartu šventėti ir Dievą garbinti. Asmuo negali antgamtiškai gimti, gyventi, vystytis ir pasiekti savo tikslą kitu keliu. Kartu su įsisąmoninimu į savo antgamtinio esimo tikrovę, jis privalo bendruomeniškai galvoti. Jei to nepasiektų, vienaip jis atrodytų gyvenęs, o kitoks iš tikrųjų būtų ir niekada nesi-jaustų savas liturgijoje.

²⁴ Jok. 2, 1–4.

²⁵ Plg. LK 32 ir LI 98.

LITURGIJOS DALYVIŲ VEIKLUMAS

P

irmieji krikščionys buvo įpratę kartu melstis ir veikti: ateidami į Mišias jie atsinešdavo dovanų, kurias per aukojimą atiduodavo kunigui dvasininkams išlaikyti ir vargšams šelpti. Visi vienbalsiai garbindavo Dievą ir priimdavo komuniją, įrodydami savo brolišką vienybę. Vėliau tikintieji aptingo, suretėjo komunijos, giesmės aptilo. Ne

tik blėstąs pamaldumas, bet ir svetima liturginė kalba stingdė tikinčiuosius ir sunkino įsijungti į malda, kurios jie nebesuprato.

Tridento susirinkimas bandė išjudinti krikščionis veikliau dalyvauti pamaldose, tačiau veltui. Sunku buvo sugrąžinti nutolusius. Netraukė jų nei bažnyčių puošnumas, nei pamaldų iškilmingumas, nei muzikos žavesys. Stipriai pabrėžta Bažnyčios laipsniškumas, tikinčiųjų vaidmenį liturgijoje sumenkinio ir sustingdė. Mišias jie tik „išklausė“, krikštą galėjo teikti tik ypatingais atvejais. Nors moterystės sakramentą teikė jie sau patys, tačiau tik klebono akivaizdoje. Visa atliko kunigai, o tikintieji tik *priėmė* žodį ir sakramentą. Tačiau ir tokiose aplinkybėse, retkarčiais tikintieji galėdavo labiau pasireikšti liturgijoje: atsakyti į sveikinimą, savo vidinį nusiteikimą pareikšti pritariančiu „amen“; galėdavo atsistoti, atsisėsti ar atsiklaupyti, kaip to reikalavo pamaldos; galėdavo priimti komunią ir padėti vargšams. Tai buvo tik nuotrupos senovės krikščionių bendruomeninio ir veiklaus dalyvavimo; kilnios ir prasmingos nuotrupos. Deja, patys žmonės vis giliau slėpėsi savo viduje, ir liturgijos išgyvenimas darėsi asmeninis ir mistiškas.

Mūsų šimtmečio pradžioje, ypač paplitus mišioliukams, kilo noras pagyvinti tikinčiųjų dalyvavimą liturgijoje. Bažnyčią imta laikyti pakrikštytųjų bendruomene, kurios visi nariai yra veiklūs. Vyskupai bei jų pagalbininkai kunigai tarnauja Kristui ir Bažnyčiai, skelbia Dievo žodį, rūpinasi liturgija. Tačiau Dievą garbinti privalo ne tik kunigai, bet ir pasauliečiai. Visi privalo krypti į Dievą tikėjimu, viltimi, meile. Visi yra Bažnyčios nariai, gyvybingai surišti su ja krikštu, dar pilniau susijungę su ja sutvirtinimu ir nuolat vis labiau sulydomi su ja kitais sakramentais. Imta įsitikinti, kad dvasininkai neturėtų patys vieni atlikti tai, kas skirta pasauliečiams.

Tikintieji ne tik gali, bet ir privalo veikti liturgijoje. „Motina Bažnyčia karštai trokšta, kad visi tikintieji liturginėse apeigose dalyvautų pilnai, sąmoningai ir aktyviai, kaip to reikalauja pačios liturgijos esmė“ ir pačių krikščionių teisė bei pareiga.¹

Liturgija nėra tik nedaugeliui pasiekiamas lobis ar rinkinys tekstų mąstymui. Liturgija yra pilniau pasireiškęs visos Dievo tautos gyvenimas; o gyvenimas vyksta veiksmais.

Tikintieji susirenka šventadieniais į bažnyčią išgirsti skelbiamo Dievo žodžio; švęsti Dievo geradarybių, minint Viešpaties mirtį, prisikėlimą ir įžengimą į dangų; dalyvauti Kristaus, o kartu ir savo Velykose; atsinaujinti pašventinamąją malone, prisipildyti Dievo meilės ir, grįžus atgal į pasaulį, plėsti ten Dievo karalystę. Tad liturgija reikalauja visų dalyvių išorinio ir vidinio veiklumo.²

Išorinis veiklumas. Tikintieji pamažu įsijungs į liturgiją, jei žinos, ką jie čia privalo atlikti, ir jei pati liturgija bus jiems labiau pritaikyta. Todėl „sielų ganytojai uoliai ir kantriai tesirūpina liturginiu auklėjimu... tevadovauja šioje srityje savo kaimenei ne tik žodžiu, bet ir pavyzdžiu.³ Žodžiu, nurodydami skirtingus tikinčiųjų vaidmenis. Pavyzdžiu, atlikdami uoliai savo vaidmenį, kad ir tikintieji stengtųsi tokiu pat uolumu atlikti savąjį. II Vatikano susirinkimas ryžosi daryti visa — peržiūrėti tekstus, ženklus, o ypač leisti gimtąją kalbą, kad liturgija taptų suprantamesnė ir kad tikintieji lengviau ją suprastų.⁴ Visi Bažnyčios nariai tinka liturgijai, todėl ir liturgija turi būti prieinama jiems visems. „Apeigos tespindi

¹ LK 14.

² Plg. LK 19.

³ LK 19.

⁴ Plg. LK 21, 25, 31 ir 36.

kilniu paprastumu, ...pritaikytos tikinčiųjų išmanymui ir apskritai nereikalingos daug aiškinimo“.⁵

Liturginiame susirinkime gali ir privalo veikti visi Bažnyčios nariai, tačiau kiekvienas savaip. Yra pareigų, kurias ne visi gali atlikti. Tai nustatė ne žmogiška išmintis, bet dieviškasis Bažnyčios Įsteigėjas, arba tai išplaukia iš Bažnyčios sąrangos. „Liturginių apeigų metu kiekvienas, tiek dvasininkas, tiek tikintysis, atlikdamas pareigas, tedaro visa ir tik tai, kas jam tenka pagal dalyko prigimtį ir liturginius nuostatus“.⁶ Kiekviename liturginiame sambūryje yra tikintieji, kuriems vadovauja vyresnysis, pamaldas laikantysis: šiam padeda įvairių laipsnių tarnautojai. Sambūris yra lyg vienas kūnas, kur kiekvienas narys veikia pagal savo paskirtį, darniai įsiliedamas į sudvasintą visumą.

Vyresnysis. „Pamaldas laikantysis yra tikras liturginio sambūrio vadas“,⁷ kuris seniau nustatydavo, kas ką veiks pamaldose, kas ką skaitys, kas ir kada ką giedos. Vadas ne tik tvarko, bet tas pamaldas atlieka: pats meldžiasi, aiškina tikintiesiems Dievo žodį, perkeičia duoną ir vyną, dalija komuniją. Jis vadovauja ne todėl, kad susirinkimas tam jį išrinko, bet kad jis yra *tam pašventintas*, kad jis yra kunigas ar vyskupas. Pašaukdamas ir siųsdamas apaštalus, Kristus norėjo turėti savo vietininkus, sujungtus su regimąja jo kunigyste, tęsti jo pasiuntinybę. Liturginiuose veiksmuose, labiau negu kitur, Kristaus vietininkai veikia jo vardu. Čia yra tikri Kristaus įrankiai, nuo kurių intencijos priklauso, ar sakramentas galios ar ne. Dėl to liturginiame susirinkime jie atstovauja Kristui, kalba Bažnyčios vardu, išreiškia visų

⁵ LK 34.

⁶ LK 28.

⁷ LI 92.

jausmus. Pamaldoms vadovaujantysis, būdamas vienybėje su Šventuoju Sostu, vykdo apaštalų pasiuntinybę. Pamaldoms vadovauti ypač tinka vyskupui, kuris yra lyg savo vyskupijos apaštalas. Kur vyskupas pats negali vadovauti pamaldoms, ten jį pavaduoja kunigas. Ypatingais atvejais, nesant kunigo, kai kurioms pamaldoms vadovauti gali diakonas, ar net tam įgaliotas pasaulietis.⁸

Tarnai. „Ministrantai, skaitytojai, aiškintojai bei choras atlieka tikrą liturginį veiksmą. Tad tevykdo jie savo uždavinį nuoširdžiai, pamaldžiai ir tvarkingai, kaip reikalauja tokia kilni tarnyba ir kai to pagrįstai iš jų laukia Dievo tauta“.⁹

Vieni liturginių pamaldų tarnai yra pašventinti, kiti — paskirti. Vieni skaito, kiti tarnauja pamaldoms vadovaujančiam, dar kiti tvarko tikinčiųjų sambūrį.

Diakonai yra aukščiausi pašventintieji tarnai. Jiems yra pavesta skelbti susirinkime Evangeliją, tarnauti vyskupui ar kunigui Eucharistijos aukoje, o taip pat nurodyti tikintiesiems, kaip jie privalo laikytis pamaldose.

Subdiakonas neša kryžių liturginėse eitynėse, skaito ar gieda Laiškus, perduoda vyną diakonui ir įpila vandenį į taurę Eucharistinės aukos metu. Smilkytojas rūpinasi smilkalais, akolitai — žvakėmis, ceremonierius — tvarkinga apeigų eiga.

Ne tik iškilmingose, vyskupo ar kunigo vadovaujamoje pamaldose, bet ir kiekvienose Mišiose, kunigui pagelbsti vienas ar daugiau patarnautojų.

Skaitytojai. Didelę pamaldų dalį užima skaitymai, kuriuos gali atlikti ne kunigas, o tam pašventinti ar paskirti žmonės.¹⁰ Vieni jų gali balsiai skaityti liturginius

⁸ Plg. LI 37.

⁹ LK 29.

¹⁰ Plg. LI 33.

tekstus, kiti — trumpai aiškinti tikintiesiems pamaldas, nurodyti giesmes ir maldas, duoti ženklą dalyviams, kada stotis, klauptis ar sėstis. Visa tai jie turi atlikti kukliai, nenustelbdami pamaldas laikantįjį ar veikliai dalyvaujančius tikinčiuosius.

Giedotojai. Iškilmingose pamaldose bendradarbiauja ne tik kunigas, tarnai, skaitytojai ir eiliniai dalyviai, bet taip pat muzikai ir giedotojai.¹¹ Liturginė konstitucija ragina sudaryti chorus, ypač vyskupų katedrose.¹²

Giedotojai privalo būti ne tik geri menininkai, bet ir sąmoningi liturgijos dalyviai. Jie neturėtų prislopinti tikinčiųjų vaidmenį, o jį pajvairinti ir pagražinti. Kadangi jie nepavarduoja tikinčiųjų, bet vadovauja jiems ir padeda, jie turėtų būti kartu su dalyviais bažnyčios navoje, gal geriausia pirmuose suoluose ar į navą bei altorių atsiveriančioje koplyčioje. Giedotojai, būdami ant viškų, paprastai gieda patys vieni, o kiti dalyviai jų tik klausosi. To reikia išvengti.

Kiti dalyviai. Liturginis tikinčiųjų susirinkimas, kaip išorinė Mistinio Kūno ar Bažnyčios apraiška, šaukiasi Kristaus buvimo. Vadovaujant celebruojančiam kunigui, kuris atstovauja Kristui, Mistinio Kūno galvai, liturgijoje reiškiasi ir veikia taip pat ir kiti Kūno nariai. Tad liturgiją atlieka visas Kūnas: galva ir nariai. Todėl garbiniuose, ypač psalmėse ir maldoje, tikintieji išsireiškia taip, lyg jie būtų pats Kristus.

Liturgijos dalyviai nėra tik nebyliai ir sustingę stebėtojai: jie atsiliepia kunigui, gieda psalmes ir giesmes, skaito tarpskaityminius tekstus ar tyli, kai reikia; žegnojasi, stojasi, klaupiasi, sėdasi ar eina, visa atlikdami

¹¹ Plg. LK 113–115.

¹² LK 114.

tvarkingai ir oriai.¹³ Taip dalyvaudami, tikintieji įneša gyvumo į liturgines pamaldas ne kokiais pašaliniais, dirbtiniais, bet pačios liturgijos pradais. Taip paskiras žmogus pasijunta bendruomenės nešamas į Dievą. Taip atsinaujina liturgija, o per ją ima atsinaujinti ir žmonės.

Vidinis veiklumas. Pabrėžiant Bažnyčios, liturgijos ir tikinčiųjų bendruomeniškumą, kažin ar nenukenčia paskiras žmogus? Ar nepaskęsta jis susirinkusiųjų būryje, lyg beformėje minioje, kur užtenka tik išore būti ir veikti?

Liturgijos dalyviai niekada nesusilieja į bedvasę masę. Kiekvienas tikintysis yra laisvas bei kilnus Dievo vaikas. Jis meldžiasi ir veikia kaip dvasinis žmogus. Kiekvienas dalyvis yra atsakingas, turi savo vaidmenį ir jį vykdo; niekas jo negali čia pavaduoti. Jis stovi pats prieš asmeninį Dievą, kuris jį pažįsta ir myli, kuris į jį kreipiasi ir laukia jo sąmoningo atsakymo. Liturgija ne slopina, o saugo asmenybę ir leidžia jai laisvai rutuliotis. Ji nesitenkina išore, tik žmogaus buvimu: ji nori, kad jis veiktų kūnu, bet ypač dvasia, kur jo veikimas gali ir privalo būti kuo sąmoningesnis. Jei pakaktų dalyvauti tik išore, įvyktų įstatymo raidė, bet žmogus neatsivertų Dievui, o be to atsivėrimo liturginė apeiga liktų bergždžia. Dievo akyse pasibaisėtina tuščias yra bet koks veidmainiavimas ar vaidinimas.

Dievas nieko neverčia: jis siūlo sandorą. Jis ateina, jei žmogus to nori. Jis ateina, jei žmogus nuoširdžiai jo trokšta ir bėga pasitikti. Kai žmogus priverstas laukia Dievo, kai jis laukia Dievo iš įpratimo ar atsitiktinai, jis Dievo nelaukia nuoširdžiai. Kai žmogus laukia Dievo iš pareigos ar dėl smagumo, nelaukia jis Dievo pilnai. Ateidamas susitikti su Dievu liturgijoje, žmogus privalo nuo-

¹³ Plg. LK 30.

širdžiai ištarti savo „esu: esu kūnu ir dvasia, esu visas, esu sąmoningas, esu vienas iš daugybės Bažnyčios Kūno narelių, esu čia už visą kūrinių“. Taip žmogaus susitikimas su Dievu yra pilnesnis.

Šių dienų žmogus yra išsiblaškęs. Jo „esu“ liturgijoje bus netobulas, jei jis nepadės savo rūpesčių ir kaukės, ir jei bent retkarčiais neįpras susikaupti. Tačiau ir tada žmogus bus nevertas priimti Dievą. Jausdamas savo trūkumus, jis dar labiau gręšis į Dievą. Juk Dievas ir ateina tam, kad pripildytų jo tuštumą.

Dievas prabilo į žmogų ne tik žodžiu, bet ir savo Sūnaus įsikūnijimu ir mirtimi. Į Dievo kalbą nepakanka atsakyti vien žodžiais, nors būtų jie ir ugingos maldos žodžiai. Dievui reikia skirti visą gyvenimą. „Ar gyvi esame, gyvi esame Viešpačiui, ar mirštame, Viešpačiui mirštame. Taigi, ar esame gyvi, ar mirštame, mes esame Viešpaties“.¹⁴

„Bažnyčia uoliai rūpinasi, kad krikščionys nebūtų tarsi svetimi arba nebyliai šios tikėjimo paslapties žiūrovai, bet kad, gerai suprasdami apeigas ir maldas, sąmoningai, pamaldžiai ir aktyviai dalyvautų šventajame vyksme... Ji rūpinasi, kad aukodami skaisčiąją atnašą ne vien kunigo rankomis, bet ir jie patys drauge su kunigu, išmoktų aukoti save pačius“.¹⁵ Liturgija siekia labai giliai. Ji nėra formalizmas, šventas žaismas, ar tik apipavidalinantis pradas, tik į tam tikrus rėmus įstatyta krikščionių dievogarba. Ji yra susitikimas Dievo ir žmogaus: Dievo, kuris prabyla į žmogų, ir žmogaus, kuris atsako Dievui ir pasiduoda jo valiai. Jei po liturginiais ženklais nebūtų asmeninio, vidinio ir nuoširdaus žmogaus polėkio į Dievą, liturgija nebūtų malda. Nors joje aidėtų gražiausios giesmės, blizgėtų iškilmingiausi rūbai, degtų

¹⁴ Rom. 14, 8.

¹⁵ LK 48.

šimtai žvakių, vyktų rūpestingai parengtos apeigos, — tai būtų tuščias apvalkalas. Pirmoje vietoje liturgijai rūpi ne grožis, o gylis. Tad liturgija reikalauja gyvų krikščionių: ne tokių, kurie dalyvauja joje atlikti pareigos; ji nori krikščionių, kurie savo gyvenimu išreiškia Kristaus paslaptį.

Ar didesnis įsijungimas į pamaldas nevargina? Ar neatrodo, kad reikalavimas pilnesnio išorinio bei vidinio savojo asmens įnašo nėra per didelis? Gal asmenį per daug prislegia Dievo teisių pabrėžimas?

Taip, tikėjimas mus varžo. Dar labiau varžo buvimas kūriniu.. Kūrėjo teisė į žmogų yra neribota. Tačiau tik priimdami sav būklę ir pripažindami Dievo pranašumą tampame turtingi, laisvi ir pilnai atskleidžiame save. Taip yra dėl to, kad Dievo teisė nėra mums svetima, priimesta, bet ji yra mūsų dalis. Tik netikintis žmogus Dievo teisę laiko sau svetima, jos nepripažįsta. Jis nemato ir nenori matyti Dievo pėdsakų visatoje. Jis negirdi ir nenori girdėti Dievo balso aplinkoje ir savo širdyje. Jis susikuria sau dievaičius, o po jų pavidalu dažniausiai palenda pats. Ir vis tiek jis turi tarnauti stabui ar sau pačiam. Jei tikėjimu pripažįstame tikrąjį Dievą ir jo Sūnų Jėzų Kristų, Dievo teisė apglėbia mus ir praturtina. Tikėdami pasiekiame pusiausvyrą. Pripažindami Dievo pranašumą, kylame ir mes patys. Pamaldos mus įpareigoja, bet jose jaučiame tiesiausiai žygiuoją į savo tikslą.

Žmogus nepajėgia sumažinti Dievo teisių: jis turi priimti jas tokias, kokios jos yra. Iš to priėmimo kyla vidinis liturginių pamaldų nuoširdumas, kuris labiau pasireiškia, kai tobuliau jos atliekamos. Tikintieji čia pasijunta savo dvasinei prigimčiai palankioje atmosferoje, kur juos kelia ne tik su jais kartu besimeldžią broliai, bet ir pats Dievas.

Išvada. Bažnyčia yra kitokia, negu grynai žmogiškos bendruomenės. Ją vienintelę pasirinko Dievas ir pašaukė. Ji vienintelė yra sudariusi su Dievu ištikimybės sutartį, būti Dievo liudininke ir perteikti pasauliui išganymą. Ji vienintelė yra kunigiškoji bendruomenė, sujungta su Kristumi, visatos kunigu ir tarpininku, kuris įkvepia jai Šventąją Dvasią. Savo liturgijoje, ypač sakramentuose, Bažnyčia išgano pasaulį ir liudija Dievą. Kaip Kristaus įrankis, ji perduoda pasauliui išganingas Dievo dovanas, o kaip jo sužieduotinė, ji gieda Dievui savo nesuteptos meilės himną. Jos liturgija yra bendruomeninė, nes visi jos nariai, kiekvienas atskirai ir visi kartu, gauna Dievo dovanas ir sutartinai garbina Dievą. Tikrai ir tobulai liturgijoje dalyvauja tik tie bažnytinės bendruomenės nariai, kurie Dievo dovanas priima ir Dievą garbina visa savo būtybe, kūnu ir siela. Taip jie gyvena pilniau kaip žmonės, kaip atpirktieji, kaip dvasiniai žmonės, kaip pakrikštytieji ir kaip pašventintieji.

MIŠIOS

L

iturgijos centras ir viršūnė yra Mišios. Čia duona ir vynas tampa Kristaus kūnu ir krauju. Aatsiranda visas Kristus, miręs ir prisikėlęs Kristus, amžinai nusiteikęs garbinti Tėvą ir aukotis už žmones. Mišios suglaustai išreiškia visą Kristaus paslaptį.

Bažnyčios nariai yra kviečiami jungtis u Kristumi. Mišios vyksta kiekvienoje bažnyčioje, kiekvieną dieną.

Tikintieji gali ateiti ir dalyvauti Kristaus aukoje. Apie altorių susispietę tikintieji aukoti Mišias aiškiausiai išreiškia, kas yra Bažnyčia. Mišios suglaustai išreiškia Bažnyčią.

Nenuostabu, jei bažnyčia ypatingai rūpinasi Mišių apeigomis. Ji nori, kad Mišios kiek galint aiškiau išreikštų, kas jos yra ir ką jos atneša. Tik šitaip tikintieji gali tobuliau jose dalyvauti.

II Vatikano susirinkimas pageidavo, kad Mišių struktūra būtų pertvarkyta ir kad labiau išryškėtų atskirų dalių prasmė bei tarpusavio sąsaja. Ilgainiui atsiradusius pakartojimus arba mažiau reikalingus priedus ragino išleisti, o kai kuriuos prasmingus, dėl istorijos negandų dingusius dalykus atstatyti į šventųjų protėvių metu turėtą vietą.¹

1968 metais Šventojo Apeigų Kongregacija patvirtino tris naujus Mišių kanonus, — eucharistines maldas, o sekančiais metais paskelbė naujų Mišių tvarką. Visa tai buvo įgyvendinta naudojantis liturginiais šaltiniais, ypač senaisiais mišiolais ir Rytų Bažnyčių liturgja. Šitaip buvo įpinta visų laikų ir visų krikščionių dvasinė patirtis. Atnaujintose sekmadienių Mišių apeigose rinktiniai Šventojo Rašto skaitymai pasikartoja kas treči metai. Sekmadieniais prieš Laišką ir Evangeliją yra skaitoma skyrelis iš Senojo Testamento, o velykiniu laikotarpiu — iš Apaštalų Darbų knygos. Kaip seniau gavėnioje ir Velykose, taip dabar ir advente bei Kalėdose kiekviena diena turi savas maldas: sutelktinę, aukojimo ir pokomuninę. Suprastinus maldas ir ženklus, tapo išpūdingesnis kiekvienas žodis ar mostas, kuriuos dabar išryškina tylos akimirkos prieš atgailos aktą, po kiekvieno „Melskimės“, po pamokslo, po komunijos.

¹ Plg. LK 50.

Pasikeitė nurodymai, pasikeitė eilė tekstų, pasikeitė kai kurie ženklai. Amžių būvyje visa tai yra ne kartą keitėsi. Tačiau Mišios buvo ir yra Paskutinės Vakariinės prisiminimas–atsinaujinimas, kur Viešpats perkeitė duoną ir vyną į savo kūną ir kraują. Mišios buvo ir tebėra vienintelė Naujojo Testamento auka, kartojama nekruvinu būdu per Kristaus kunigystę.

Mišių dalys ir jų prasmė. Mišios turi dvi dalis: Žodžio ir Eucharistijos apeigas. Iki antrojo amžiaus vidurio šios dvi dalys gyvavo atskirai. Žodžio liturgijos branduolys yra skaitymai, kurie senovėje prasidėdavo, kunigui pasveikinus susirinkusiuosius. Veikiai atsirado sutelktinė malda (prieš 5 amžių), paskui Įžanginis priegiesmis (5 amžiuje), Kyrie (5–6 amžiuje), Gloria (10–11 amžiuje) ir laiptų maldos (10–13 amžiuje).

Visi Žodžio liturgijos elementai buvo palikti atnaujintose apeigose. Mišios prasideda įžanginiu priegiesmiu. Kunigui pabučiavus altorių, persižegnojus ir pasveikinus Mišių dalyvius, vyksta atgailos aktas, kurį pratęsia „Viešpatie, pasigailėk!“ Iškilmingesnėse šventėse nuaidi „Garbė Dievui aukštybėse“. Seka sutelktinė arba dienos malda, skaitymai, tarpskaityminiai tekstai, pamokslas (tikėjimo Išpažinimas), tikinčiųjų maldos.

Žodžio apeigos nuteikia kunigą ir tikinčiuosius tinkamai atnašauti Mišias. Šalia skaitymų, ypač prasmingas yra atgailos aktas, kurį atlieka kartu kunigas ir tikintieji. Nors jau atpirkti, bet vis dar tebesame trapūs. Šavi-meilė ir toliau mummyse slopina Dievo meilę. Sustojame prie to, kas malonu ir čia norime pasilikti. Dažnai nusidedame. Todėl eiliniai tikintieji ir kunigai, prieš dalyvaudami eucharistinėje aukoje, prieš artėdami prie Dievo, pirmiausia turime pajusti savo nevertumą. Tai ypač prasminga šių laikų žmogui, kuriame vis labiau blėsta

dorinis jausmas ir Dievo baimė. Atgailos akto Mišių pradžioje paskirtis — apvalyti mus nuo mažų nusikaltimų Dievui.

Aukų parengimas. Pasibaigus Žodžio apeigoms, atnešama duona ir vynas. Tai simbolinė žmonių auka, kuri taps Kristaus kūnu ir krauju. Tai tik medžiaga tikrajai aukai.

Pradžioje dovanos būdavo atnešamos ir padedamos ant altoriaus be tam skirtos maldos. Penktame amžiuje atsirado paaukotųjų dovanų malda, vėliau pavadinta tyliąja arba malda po aukojimo. Kiekvienas Mišių dalyvis galėjo eiti prie altoriaus nešinas savo auka. Paduodamas ją kunigui, jis ką nors pasakydavo: „Priimk, tėve! — Štai ką aš aukoju! — Švenčiausios Trejybės garbei! — Šventiesiems Petru ir Povilui! — Už mano nuodėmės! — Už mirusiųsios! — Už pasaulio išganymą“... Tokių intencijų ar maldelių yra pilnos viduramžių liturginės knygos. Šventasis Pijus V suprastino aukojimo apeigas, suglaudė maldų žodžius. Vietoje tikinčiųjų pats kunigas pakeldavo duoną ir vyną stovėdamas prie altoriaus ir kalbėdamas aukojimo maldele.

Atnaujintose Mišių apeigose Bažnyčia ragina grįžti prie senojo papročio ir kukliai išreikšti tikinčiųjų atnašą. Bent vienas kitas tikintysis atneša prie altoriaus duoną, vyną ir kitas dovanas, jei jų yra. Aukas priėmęs, kunigas kalba maldą: „...Dieve, iš tavo dosnumo turime duonos, kurią aukojame tau. — Iš tavo dosnumo turime vyno, kurį aukojame tau“. Šios maldelės elementai seni: jie paimti iš pirmojo amžiaus eucharistinio himno nuotrupų,² išskyrus užuominą apie žmogaus darbą, kurį Bažnyčia trokšta įrikiuoti ir pašventinti Kristuje.

² Plg. Ephemerides Liturgicae 1944, 3–15 psl.

Pasirengimą aukai kunigas baigia nusiplaudamas rankas, kviesdamas tikinčiuosius melsti Dievą, kad jis maloniai priimtų auką ir atkalba maldą po aukojimo.

Eucharistinės giesmės ir maldos. Prasideda centrinė Mišių dalis — eucharistinė dėkojimo ir esmėkaitos malda. Kunigas ragina susirinkusiuosius kilti aukštyn širdimi ir dėkoti Dievui. Visų vardu kunigas kreipiasi į Tėvą per Jėzų Kristų, kuris vienas gali Dievui tinkamai padėkoti savo žodžiu ir auka.

Visos Rytų apeigų Bažnyčios turi porą ar daugiau eucharistinių maldų. Tik lotynų apeigose iki 1968 metų buvo naudojama vienintelė eucharistinė malda — romėniškasis kanonas, kilęs IV–V amžiuje. Ši eucharistinė malda negalėjo būti trumpa, nes joje vienoje teko išreikšti daug svarbių eucharistinės paslapties bruožų. Iš tikrųjų ji vykusiai atskleidžia eilę biblinių temų, ypač atnašavimo ir šventųjų bendravimo mintis. Jauti, kad tai plati, visos Bažnyčios malda. Tačiau ir ji nepajėgia išsemti eucharistinės tikrovės gelmių.

Paskutiniaisiais metais vis dažniau girdėjosi balsų, prašančių sukurti keletą naujų eucharistinių maldų: vieną trumpesnę, kitą ilgesnę, vieną labiau tinkančią šiokiadieniais, kitą labiau pritaikytą šventėms ir kitoms progoms. Šventasis Sostas nusprendė pageidavimą patenkinti. Jis praplėtė eucharistinių giesmių (prefacijų) skaičių, sudarė tris naujas eucharistines maldas ir visose suvienodino esmėkaitos žodžius, kad būtų patogiau koncelebruoti.

Trys paskutinės eucharistinės maldos yra sukurtos neseniai. Šia prasme jos yra naujos. Tačiau ir senojoje ir naujosiose maldose išreiškiame tas pačias, Mišioms esmines mintis:

dėkojame Tėvui
per Kristų
Šventojoje Dvasioje
visi broliai drauge.

Tėvą garbiname ir jam dėkojame ypač dėkojimo giesmėse, kuriomis prasideda eucharistinės maldos. Kiekviena giesmė iškelia vis kitokį dėkojimo ir garbinimo motyvą, vis skirtingą Dievo dovaną atpirktiesiems. Dėkojame ir garbiname Tėvą, kad jis atsiuntė savo Sūnų į pasaulį, kad jis leidžia mums džiaugsmingai laukti Kalėdų (advento I ir II), kad jis „Žodžio įsikūnijimu mūsų dvasios akims“ savąja šviesybe naujai suspindėjo (Kalėdų); dėkojame Tėvui ir jį garbiname, kad jis pasninku mūsų geismus trando, pakelia dvasią ir teikia dorybių bei nuopelnų (gavėnios), kad jis Avinėlio auka sunaikino pasaulio nuodėmes (Velykų) ir pašaukė mus vadintis išrinktąja gimine, karališkąja kunigyste, šventąja tauta (Sekmadienių I).

Tikrai dėkoti Tėvui galime tik per Kristų, kuris liepė mums daryti, ką jis pats vykdė Paskutinėje Vakarienėje: imti duonos ir visiems jos valgyti, „nes tai yra mano kūnas“ — sakė jis; imti taurę ir visiems iš jos gerti, „nes tai yra taurė mano kraujo“, — sakė jis. Tai įvykdę, duonoje ir vyne atpažįstame esantį patį Kristų. Tai tikėjimo paslaptis, prieš kurią suklupę, visi kartu sušunkame: „Mes skelbiame, Viešpatie, tavo mirtį ir išpažįstame tavo prisikėlimą, laukdami tavęs ateinant“.

Į mūsų tarpą atėjusį Kristų meldžiame veikti per savo Dvasią, kad mūsų dalyvavimas Mišiose būtų našus. Visi priimantieji Kristaus kūną ir kraują, tapsime vieninga tauta, Šventosios Dvasios veikimu. Ką Šventoji Dvasia vykdys mumyse paslaptینگai, to jau dabar siekiame patys. Prisimename visus tikėjimo brolius, melddami Dievą

už visame pasaulyje išplitusią Bažnyčią, už šventąjį Tėvą, už savo vyskupą ir visus dvasininkus, už mirusius ir už gyvuosius, kuriems dar mes priklausome: „Pasigailėk... mūsų visų, kad... su visais šventaisiais... nusipelnytume būti amžinojo gyvenimo dalininkais“.³

Kaip senoji eucharistinė malda taip ir visos naujosios maldos baigiasi lyg antruoju, visos aukos pakėlimu Dievui. Mūsų auka — Kristus; jis vienas Dievą tinkamai pašlovina. „Per jį, su juo ir jame, tau, visagalis Dieve, visa garbė ir šlovė per amžius“. Kunigo žodžiams visi Mišių dalyviai vienbalsiai pritaria savuoju „amen!“, lyg sakydami: „Taip, tikrai taip!“ viskam, ką kunigas kalbėjo visų vardu eucharistinėje maldoje.

Komunija ir baigiamosios apeigos. Mišios yra auka ir puota. Aukos dalyviai turi teisę sėstis už puotos stalo. Puotai dalyvius rengia „Tėve mūsų“ malda, taikos apeiga, Duonos laužymas ir kvietimas komunijos.

„Tėve mūsų“ maldoje visi Mišių dalyviai prašo Tėvą kasdienės duonos: prašo maisto kūnui ir sielai. Krikščioniui labiausiai reikalingas dvasinis maistas yra Kristaus kūnas, kurį priimti galima tik nuo pikto apvalyta širdimi. Užtat paskutinę „Tėve mūsų“ mintį, kunigas praplečia malda „Gelbėk mus, Viešpatie, nuo viso pikto“... Tyroje sieloje viešpatauja ramybė. Tyra siela ilgesingai laukia grįžtančio Viešpaties Paskutinio teismo dieną. Į vidinę širdies taiką atsirėmusi gali kilti išorinė taika: taika tarp tautų, taika Bažnyčioje, taika ypač tarp Mišiose dalyvaujančių brolių. Prasminga tai išreikšti išoriniu ženklu: „Viešpaties ramybė visada telydi jus. — Telydi ir tavo. — Ramybė tau. — Ir tau“. Tebūnie tai tuščias ženklas. Jei turėjai ką prieš broį, dabar būtinai jam atleisk

³ Plg. II eucharistinė malda. Panašiai visos naujosios Maldos.

arba pasirįžk jį labiau mylėti. Prieš susitikdamas su Kristumi ostijoje, pirma susitik su juo brolio akyse, jo rankoje...

Paskutinėje Vakarienėje Išganytojas laužė Duoną ir dalijo apaštalams. Nuo seniausių laikų ši apeiga kartojasi Mišiose, kurios pradžioje buvo net vadinamos „Duonos laužymu“. Valgome visi tos pačios Duonos, kuri yra Kristus; priklausome visi to paties Kristaus kūnui.

Kunigui laužiant Duoną, tikintieji kalba „Dievo Avinėli, ...pasigailėk mūsų“. Dievo Avinėlis, štai jis! Tai mūsų auka ir valgis. „Laimingi, kurie yra pakviesti į Avinėlio puotą!“ Dievas ateina pas žmogų, Dievas ateina į vargšę, nevertą žmogaus širdį. Ši akimirksnį nieko kito lūpos negali ištarti, kaip ano Evangelijos šimtininko žodžius: „Viešpatie, nesu vertas, kad ateitum į mano širdį, bet tik tark žodį ir mano siela pasveiks“.

Visiems drauge tyliai pasimeldus, kunigas skaito maldą po komunijos, laimina Mišių dalyvius ir atsisveikina su jais, linkėdamas jiems Viešpaties malonės.

ŽODŽIO LITURGIJA

M

išiose ir kitose liturginėse apeigose, susitinka Dievas su savo tauta. Pirmasis prabyla Dievas, prabyla žodžiais ir darbais. Jam atsako tauta, kaip moka. Pirmiausia stengiasi suprasti, ką Dievo žodis reiškia. Atsakymui ji renka gražiausius žodžius: juos išsako malda ir giesmėmis. Ji vykdo, ką Dievas liepia. Ji rengia palankias są-

lygas, kur galėtų vykti tas didysis susitikimas ir pokalbis. Į širdį patekęs Dievo žodis sukelia ten neišsakomų jausmų. Žmogiškasis žodis yra menkas: jį pastiprinti gali tylą, gestą, veiksmą, ypač vienoks ar kitoks ženklas. Visa tai padeda tinkamiau atsakyti į Dievo kalbą ir darbą. Visa tai priklauso dievogarbai.

Dievo žodis. Kaip pats Dievas, taip jo žodis yra šventas, didis, garbingas. Dievo žodis pasako, ko Dievas laukia iš žmonių ir ką jiems žada. Dievo žodis yra „aštresnis už visokį dviašmenį kalaviją, siekias iki atsiskyrimui sielos ir dvasios“;¹ jis tiria ir teisia širdį.

Vis tiek, kada ir kam bylojo Dievas, visada bylojo jis visai Dievo tautai, Senajai ir Naujai tautai. Bažnyčia paveldėjo Izraelio religinius turtus — Senąjį Testamentą kartu su Naujuoju. Ji naudoja juos abu plačiai: ne tik skaito Šventąjį Raštą ir jį aiškina pamoksluose, bet taip pat gieda jo psalmes, jo dvasioje kuria savo liturgines maldas ir juo grindžia savo apeigas bei ženklus.² Tad liturgijoje pirmauja Dievo žodis. Sakramentuose Dievas nuvalo, perkeičia, šventina, apipavidalina. Žodžio liturgijoje jis apreiškia, moko, liudija, guodžia. Garbiniuose jis skelbia šlovę to, kuris jį ištarė.

Klaidinga manyti, kad Dievo malonės ateina tik per sakramentus. Ateina jos ir daugybe kitų būdų, ypač per Dievo žodį ir maldą. Dievo žodžio branginimas nenuvertina sakramentų, kuriuose smarkiau spinduliuoja Dievo malonė. Tačiau netinka perdėti sakramentų veikmę, lyg jie savaime išganytų žmones. Sakramentams reikia pasirngti, atsiverti: čia ypač padeda Dievo žodis.

Žodis ir sakramentas vienas kitą papildo. Dievo kalba pastiprina tikinčiųjų tikėjimą, kviečia pasitikėti pažadais

¹ Zyd. 4, 12–13.

² Plg. LK 24.

ir pasiduoti Dievui, veikiančiam sakramentuose. Žodis liturgijoje užtikrina sakramentų veiksmingumą. Todėl beveik į visus sakramentus įveda žodis, Šventojo Rašto skaitymas ir pamokslas. Tai ypač ryšku Mišiose, kur žodžio tarnyba ir sakramentas taip glaudžiai jungiasi, kad abu jie sudaro vienintelį kulto veiksmą.³ Čia Dievo žodis nėra prieangis, perėjimas, vedąs į aukštesnę, sakramentinę liturgiją, bet stovi šalia sakramento, lygiagrečiai jo. Todėl Mišios prasideda ne nuo aukojimo, bet anksčiau. Kaip Mišių pabaigoje yra dalijama Dievo Kūno duona, taip jų pradžioje yra dalijama Dievo žodžio duona, be kurios tikintysis negali gyventi. Dievas pirmiau prabyla išganingu savo žodžiu, kad žmogų paskatintų labiau atsiverti sakramentui.

Nors Šventasis Raštas yra tas pats, kai jį skaito sau vienas tikintysis ar kai jį skaito kunigas bendruomenei, tačiau jis veikia ne taip pat. Liturgijoje Dievas kreipiasi į mus tiesiai per tą, kuriai jis pavedė skelbti Dievo žodį, per Bažnyčią. Liturgijoje „Dievas kalba savo žmonėms, Kristus tebeskelbia Evangeliją“.⁴ Dievo balsas, aidis tuo pat metu visiems tikintiesiems, neša ypatingas malones. Kalbėdamas žmonėms, Dievas trokšta būti išgirstas. Tuo pat metu jis veikia žmonių valią, kad jie nuoširdžiai priimtų jo žodžius ir vykdytų tai, ką jis įsako.

Liturginio susirinkimo metu aidinčiame Šventajame Rašte, ypač Evangelijoje, Bažnyčios Tradicija pastebi ypatingą Kristaus buvimą. Balso negalima atsieti nuo asmens. Sudabartintas Dievo žodis reiškia paties Dievo buvimą bendruomenėje. Nėra tai sakramentinis Dievo buvimas, o mistiškas, tačiau tikras. Tikintieji priima Dievo žodį, lyg jis dabar kiltų iš Dievo burnos. Todėl jie ne tik atsiliepia į jį „Ačiū Dievui“ ar „Garbė tau, Kristau“,

³ Plg. LK 56.

⁴ LK 33.

bet ir stengiasi jį įgyvendinti. Dievo žodis aidėtų veltui, jei jis nepasiektų tikinčiųjų širdies, jei nebūtų priimtas ir pasisavintas. Žodžio liturgija liktų tuščia, jei dalyvių nepastūmėtų artėti prie Dievo. „Žodis, kurs išeina iš mano burnos, negrįš į mane tuščias, bet padarys, ko tik aš norėjau“.⁵ Klausydami Evangelijos, tikintieji atsistoja akis akin su Kristumi: likti išganytam darosi ne tik galima, bet ir būtina, nes dabar čia aidys Kristaus balsas verčia nedelsiant apsispręsti, pasiryžti ir vykdyti.

Dievas trokšta būti suprastas. Jo žodis yra veiksmingesnis, jei jis pasiekia tikintįjį tiesiai, ne vogčiomis, privačiai, lyg liturgijos paraštėje, kai kunigas skaito lotyniškai sau vienas, palikdamas tikinčiuosius sava kalba privačiai pasiskaityti Dievo žodį iš mišiolėlio. Įvairių aplinkybių verčiama, Bažnyčia ilgai skaitė Dievo žodį tikintiesiems nesuprantama kalba. Tada žodžio prasmę atskleisti stengėsi vyskupai ir kunigai savo pamokslais, kurie nenustoja svarbos ir atnaujintoje liturgijoje, kai Raštai skaitoma gimtąja kalba.

Pamokslas. Liturgija yra vienas aruodų, kuriame yra sukrauti tikėjimo turtai, tačiau ne mokslo, o maldos pavidalu. Liturgija yra vyksmas, supintas iš žodžių, veiksmų, melodijų. Tuo ji skiriasi nuo kitų tikėjimo šaltinių — Šventojo Rašto ir Tradicijos, kurie yra tik žodiniai.

Liturgija taip pat yra paslaptis, tai sudabartinęs išganymą ženklas ir jo ženklinamasis. Todėl pirmoje vietoje liturgija nori ne mokyti žmones, o juos išganyti. Tačiau liturgijoje atsispindįs tikėjimas, vis iš naujo pasiekdamas tikinčiuosius, giliai įsisunkia į jų protą ir širdį. Liturgijoje sukaupą mokslą tikintieji priima ne kaip sausą pamoką, bet kaip sultingą išganomų apeigų vaisių.

⁵ Iz. 55, 11.

Liturgija, gyva praeities tikėjimo liudininkė, ne tik perduoda tikrą tikėjimą, bet ypač ji nuteikia žmogų *gyventi* tikėjimu. Todėl visa ji sukasi apie pagrindinius išganymo įvykius, apie Velykų paslaptį, kuri turi tapti kiekvieno krikščionio pasisekusio gyvenimo paslaptimi.

Liturgijoje sukaupą tikėjimą Bažnyčia aiškina pašventintųjų savo narių lūpomis. Net ir pirmųjų amžių Bažnyčia, degdama jaunystės karščiu, nepasitenkino tik teikti sakramentus ar tik skaityti Dievo žodį, bet ir sakramentus ir Dievo žodį ji aiškino. Prieš priimdami sakramentą ar prieš susėdami prie Eucharistijos stalo, krikščionys sotindavosi Žodžio duona, kurią jiems laužė ir dalijo liturgijos vadovas, vyskupas ar kunigas. Tarp skaitymo ir pamokslo buvo glaudi vienybė. Švento Justino liudijimu jau antrame šimtmetyje būdavę skaitomi apaštalų bei pranašų raštai, kiek laikas leidžia sekmadienių pamaldose. Paskaičius, susirinkimo vyresnysis žodžiu kviesdavęs visus gerai įsidėmėti tuos gražius pamokymus ir jais sekti.⁶ O dar anksčiau, Žodžio liturgija ne tik parengdavo tikinčiuosius Dievo Kūno sakramentui, bet būdavo atliekama atskirai nuo Eucharistijos.

Ir šiandien tikintieji sąmoningiau ir karščiau dalyvautų liturgijoje, jei jie suprastų ypač Šventąjį Raštą, jo raidę ir dvasią. Nors skaitymai ir liturgija vyksta sava kalba, tačiau bažnytinių mokslų giliau nesimokę žmonės ne visa supranta. Tenka aiškinti jiems liturgijos esmę, ženklus, maldas, laiminimus, ypač liturgijoje skaitytą Šventąjį Raštą.

II Vatikano susirinkimas, siekdamas atnaujinti ir pagilinti tikinčiųjų pamaldumą, ragina dvasininkus uoliai aiškinti tikintiesiems Dievo žodį. Ypač „sekmadienių ir įsakytųjų švenčių Mišiose, kai dalyvauja tikintieji, be

⁶ Plg. Apologia I, 67.

svarbios priežasties ji (homilija) niekada neturi būti ap-
leista“.⁷

Homilija tai trumpas pamokslas, kurį sako celebruo-
jantis kunigas po Evangelijos; sako ją „ištikimiausiai ir
deramai“, sekdamas „iš Šventojo Rašto ir liturgijos šal-
tinio“.⁸ Pamokslas — homilija priklauso liturgijai;⁹ juose
pakartotinai nuaidi Dievo žodis, skirtas čia susirinku-
siems liturgijos dalyviams, gyvenantiems šio meto ap-
linkybėse. Homilija aiškina Dievo žodį, sutikrovina šven-
čiamą paslaptį ir moko tikinčiuosius palengva atsinau-
jinti kasdienybėje. Nors pati homilija nėra grynas Dievo
ar Bažnyčios žodis, o vyskupo ar kunigo kalba, tačiau ji
kyla iš Dievo žodžio ir maitinasi Bažnyčios mokslu. Joje
įvyksta Kristaus įsakymas apaštalams: „Eikite tad ir
mokykite visas tautas... laikyti visa, ką tik esu jums
įsakęs. Ir štai esu su jumis visas dienas, iki pasaulio
pabaigai“.¹¹

Šilta, nuoširdi homilija neturėtų išsigimti į tuščią, ne-
tvarkingą pašnekesį, ar paprastą apeigų aiškinimą, be
ryšio su gyvenimu. Daugeliui krikščionių homilija yra
svarbiausias, jei ne vienintelis, religinių žinių šaltinis;
todėl privalu ją paruošti rūpestingai ir išsamiai, kad ji
apimtų ir tikėjimo tiesas ir dorovę.

Didesnių švenčių išvakarėse, advente, gavėnioje ir
šventadieniais, tiktų ruošti ypatingas, tik Žodžio pa-
maldas.¹¹

Tikinčiųjų maldos. „Po Evangelijos ir homilijos, ypač
sekmadieniais ir įsakytųjų švenčių dienomis, tebūnie vėl
įvesta bendruomeninė, arba tikinčiųjų malda. Joje, įsi-

⁷ LK 52.

⁸ LK 35.

⁹ LK 35.

¹⁰ Mt. 27, 19–20.

¹¹ Plg. LK 35.

jungiant Mišių dalyviams, tebūnie maldaujamas Dievas už šventąją Bažnyčią, už mus valdančiuosius ir įvairių reikalų slegiamus asmenis, už visus žmones bei už viso pasaulio išganymą“.¹² Tai ne garbinanti malda. Tai Mišių dalyvių prašymo malda visuotiniais Bažnyčios ir pasaulio reikalais, atitinkanti švento Povilo raginimą: „Taigi, aš visų pirma raginu melstis, prašyti, užtarti, dėkoti už visus žmones, už karalius ir visus vyresniusius, kad galėtume gyventi ramiai maldingi ir dori“.¹³ Tai malda laipsniškai surikiuotos bendruomenės, kurią sudaro liturgijos vadovas, vyresnieji tarnai ir visi kiti Mišių dalyviai. Tikinčiųjų maldoje dalyvauja visi, šskyrus tuos, kurie dar tik rengiasi krikštui; nes tik pakrikštytieji yra pilnateisiai kunigiškos tautos nariai, gali dalyvauti bendruomeninėje aukoje ir maldoje. Kaip eucharistinė komunija atbaigia sakramentinę auką, taip tikinčiųjų maldos apvainikuoja pakrikštytųjų tarpusavį sutarimą. Dievo žodžio pastiprinti drįsta jie stotis Viešpaties akivaizdoje ir melstis už savo motiną Bažnyčią ir pasaulį. Užtat ir šalia Mišių vykstančią Žodžio liturgiją tiktų užbaigti tikinčiųjų maldomis. Mišiose šios maldos užbaigia skaitymus ir įveda į eucharistinę auką, primindamos visiems dalyviams intencijas, už kurias buvo atnašaujamos Mišios.

Romos apeigose tikinčiųjų maldos išliko tik Didžiojo penktadienio liturgijoje, vadinamosiose didžiosiose maldose. Jose kunigas primena tikintiesiems intenciją ir ragina melstis; po tylos akimirkšnio kunigas lyg sujungia pavienių žmonių tylius prašymus į vieną malda, kuriai tikintieji pritaria savo „amen!“ Seniau Roma vartojo skirtingą tikinčiųjų maldų formą; tai vadinamieji Gelažiaus maldavimai: kunigui paraginus tikinčiuosius mels-

¹² LK 53.

¹³ 1 Tim. 2, 1-2.

tis, sekdamy lyg trumpa litanija, išreiškianti įvairias intencijas, į kurias tikintieji atsakydavo savo malda; pagaliau kunigas subendrindavo tikinčiųjų prašymus su telktinėje maldoje. Lietuviai nuo seno gieda suplikacijas, kurios visais atžvilgiais atitinka senųjų Romos tikinčiųjų maldų stilių.

Tikinčiųjų maldos susideda iš įžanginio kreipinio, intencijų nurodymo, tikinčiųjų maldos ir užbaigos maldos. Dera, kad įžanginį kreipinį ir užbaigos maldą tartų liturginių apeigų vadovas kunigas. Įžanginis kreipimasis atkreipia tikinčiųjų dėmesį, psichologiškai parengia dalyvius, liečia ne Dievą, o žmones. Pabaigos malda nesisieja su dienos paslaptimi, bet meldžia Dievą išklaudyti ir priimti ką tik nuaidėjusius tikinčiųjų maldavimus.

Didžiojo penktadienio liturgijoje pats kunigas nusako tikintiesiems maldos intencijas. Tačiau ši pareiga geriau tinka diakonui, skaitytojui, giedotojui ar vienam iš žymesnių parapičių. Tatai tikintieji aiškiau pajus, kad tai jų malda.

Ypač tikinčiųjų atsakyme turėtų jaustis tikra malda, kylanti iš visų dalyvių — tikinčiųjų, tarnų ir kunigo lūpų. Nors atsakymas yra trumpas, tačiau jis sudaro tikinčiųjų maldų esmę. Tad jis neturi ribotis tik grupe, choru ar vaikais.

Tikinčiųjų maldas žmonės pamėgs, jei jos bus gyvos ir turtingos, jei apims ne tik pasaulio ir Bažnyčios, bet ir svarbiausius bendruomenės reikalus: gedulą, nelaimes, riaušes, dvasinę pažangą...

Tačiau svarbu, kad tikinčiųjų maldos būtų teologiškai tikslios, kad jose nebūtų vienašališkai pasisakoma ginčyjamais klausimais ir kad jos derintųsi su liturgija. Tuo rūpinasi bažnytinė vyresnybė, kuri taip pat yra parengusi gausų tikinčiųjų maldų rinkinį, patenkinantį sielvados reikalavimus.

Giesmės. Giedoti verčia džiaugsminga nuotaika susirinkus broliams bendrai melstis ir laukti ateinančio Viešpaties. Giesmė yra išraiškinga kalba, plaukianti iš širdies jautriomis melodijomis. Tai kalba, kurios nepralenkia jokia kita išraiškos priemonė. Dievuje paskendusi siela nebesutelpa kalbos rėmuose; ji išsilieja Dievui, kaip įkaitusi žvakė, degdama pati, bet kartu ir praturtėdama pati. Balsi giesmė yra lyg Dievuje virpančios sielos ženklas. Dievui giedodamas, žmogus visas žavisi, myli, garbina, dėkoja. Ritmas ne varžo jausmo, o jį neša. Muzika yra lyg žodžio sparnai. Giesmėje siela kyla aukštytyn.

Giesmė ne tik puošia, ne tik pilniau išreiškia žmogaus įsibėgėjimą į Dievą, bet ir galingiau atskleidžia žmogui tikėjimo paslaptis. Giesmė visuomet yra eucharistinė ir pranašiška: eucharistinė, nes ji giliau džiugina sielą ir žadina jos dėkingumą; pranašiška, nes ji žodį praplečia ir sustiprina. Kaip liturginiai rūbai sudvasina kunigą, taip melodija sudvasina žodį. Liturginio giedojimo puoselėtojas šventasis Ambrozijus giedojimą vadina „tikinčiųjų palaima, Dievo garbe, bendruomenine švente, visų pritarimu ir žoždiu, Bažnyčios balsu, skambiu tikėjimo išpažinimu, šauniu pilnutiniu pamaldumu, džiūgavimu laisvėje... Giedojimas švelnina skausmus, maldo baime, atitolina kančias... Džiugiai giedant įprantama tikėti“.¹⁴

Paskutinė Vakarienė buvo broliška, bet apeiginė, liturginė puota. Joje Viešpats veikiausiai giedodamas laimino duoną ir vyną. Šventasis Paulius ir tikinčiuosius ragino giedoti ir džiaugtis savo širdyje,¹⁵ mokyti vieni kitus ir drąsinti „psalmėmis, himnais ir dvasinėmis giesmėmis“, malonėje giedant Dievui.¹⁶ Į pamaldas susirinkusi bendruomenė gali ir privalo giedoti. „Liturginis

¹⁴ Migne, PL 14, 968.

¹⁵ Plg. Efez. 5, 19.

¹⁶ Kolos. 3, 16.

veiksmas įgauna kilmingumo, kai apeigos atliekamos giedant“.¹⁷ Muzika išryškina liturgijos dalis. Jos dėka Kristaus vardu susirinkusiai bendruomenei lyg nušvinta paties Dievo veidas. Širdis atsiplėšia nuo kasdieninių rūpesčių ir lengviau kyla į šviesią sakralinę tikrovę. Taip nusiteikusi siela pilniau atsiveria Dievui, kuris ateina ją išganyti ir pašventinti.

Liturginis giedojimas yra menas. Reikėtų atprasti sakyti: „Mišioms užteks ir to!“ Vidutiniškumas netinka dievogarbai. Liturgijoje giedoti reikia rūpestingai, melodingai ir darniai, uoliai išpildant kiekvieną smulkmeną.

Liturginis giedojimas nėra menas menui. Jis yra Dievui, maldai, tikinčiųjų įsibėgėjimui. Liturginis giedojimas yra bendruomeninis menas. Jis tirpdo individualizmą. Niekas taip nesulydo tikinčiųjų, kaip sutartinė giesmė. Ji glaudžiau jungia už recitavimą ir tylą. Liturginis giedojimas išreiškia visų dalyvių gyrių. Kartu su kitais giedant, tenka užmiršti save. Tenka derinti savo balsą prie kitų, ne „plėšiant“ savaip, bet darniai įsijungiant į visumą. Bažnyčioje giedotojai nėra „žvaigždės“, kurios kreipia dėmesį į save; giedotojai čia meldžiasi patys ir kitiems padeda melstis. Ir solistas liturgijoje privalo būti lydimas vargonų muzikos ar kitų balsų.

„Bažnyčia grigalinį choralą laiko būdinga Romos liturgijos giedojimo rūšimi. Todėl, kur kitkas nekliudo, jam tebūnie skiriama pagrindinė vieta liturginiuose veiksmuose“.¹⁸ Be ypatingesnio muzikinio išsilavinimo žmonėms sunku išmokti ir branginti grigalines ar sudėtingesnes giesmes. Be to, įvedus gimtąją kalbą į liturgiją, grigalinio giedojimo daug kur nebegalima panaudoti. Kiekviena tauta turi didelį lobyną giesmių sava kalba. Tačiau

¹⁷ LK 113.

¹⁸ LK 116.

ne visas senąsias giesmes seksis pritaikyti liturginio laikotarpio dvasiai. Užtat Bažnyčia šaukte šaukiasi kompozitorių, kviesdama juos išnaudoti susidariusias neribotas galimybes naujai bažnytinės muzikos kūrybai. Kaip kitose srityse taip ir čia šių laikų kūrėjai gali prijungti prie praeities sukurto lobyno ir savo vertingą įnašą.¹⁹

Atnaujintoje liturgijoje taip pat ir choras vaidina didelį vaidmenį. Jis sukilnina ir papuošia apeigas ir nuteikia liturgijos dalyvius Dievą garbinti ir stipriau tikėti. Choras galėtų giedoti sudėtingesnes Mišių melodijas: įžanginį, aukojimo ir komunijos priegiesmį bei atkartotinę. Ypač daug galėtų jis pajvairinti Žodžio ir neliturgines pamaldas. Kiekvienoje parapijoje galėtų būti jei ne choras, tai bent vienas kitas giedotojas, kuris vadovautų tikintiesiems, giedantiems kad ir paprastas giesmes. Giedoti nereikia daug balsų; labiau reikia rūpestingai pasiruošti. Sausakimšos bazilikos minia gali nevykusiai giedoti, o keletas kaimo koplytėlės žmonių klausantįjį gali uždegti ar sugraudinti. Lemia čia ne balsų skaičius, o giedančiųjų pasirengimas ir dvasinis polėkis.

Tyla. Liturgijoje Dievui atsiliepia tikintieji, išpažįsta jam savo tikėjimą, dėkoja jam, garbina jį ir maldauja. Tačiau pamaldos neturėtų tapti triukšmingos. Retkarčiais žmonių balsai turėtų nutilti ir užleisti vietą tylai.²⁰

Tyla gali būti tuščia ir pikta: tada ji yra bergždžia ir pražūtinga. Sąmoninga ir gera tyla sukaupia žmogų veikti. Ji padeda nugalėti išsiblaškymą, susmulkėjimą. Joje žmogus laukia, klausosi, ryžtasi. Tyloje gimęs žodis skamba galingai ir nuoširdžiai.

¹⁹ Plg. Povilo VI kalbą dešimtojo bažnytinės muzikos suvažiavimo dalyviams: Osservatore Romano 1970 m. balandžio mėn. 6–7 d.

²⁰ Plg. LK 30.

Tylos reikia apmąstant, ką reikės atlikti. Tokia tyla yra po „Melskimės“ prieš sutelktinę maldą, per gyvųjų ir mirusiųjų minėjimą, didžiosiose maldose Didįjį penktadienį, po komunijos. Vertėtų patylėti ir po kiekvieno skaitymo ar po pamokslo, kad būtų galima apmąstyti, kas buvo išgirsta. Ypač tylos reikia klausant. Klausant visiems pamaldose, klausant ir kuriant širdyje naują žmogų.

BREVIORIUS

R

egimoji visata yra laike. Jos menka dalelė Žemė taip pat yra laike, kurio nuolatinį tikėjimą lyg sukapoja visuo-
tinis gyvenimo ritmas.

Pati gamta padalija laiką į pavasarius, vasaras, rudenius, žiemas, į dienas ir naktis. Kaip visas pasaulis, taip ir žmogus yra laike. Jis pats skirsto laiką į laimingą me-

tą, į nelaimių metą, į Dievo artumo metą, į nutolimo nuo Dievo metą... Religija dalija laiką į švenčių metą, į atgailos ir pasninko metą, į šiokiadienišką metą. Ritmingai suskirstytas ir religinio turinio pilnas laikas yra lyg kelias giliai ir pilnai išgyventi tikėjimą. Žmogus žino, kad prabėgusių akimirksnių negalima sugrąžinti, todėl jis stengiasi kiek galėdamas geriau praleisti laiką.

Įsikūnijimu Dievas pasidavė laiko srovei, kad pašventintų ir pasiimtų laiką. Dievo žodis atėjo į pasaulį, trumpai čia pabuvojo, o paskui ir vėl išėjo. Įsikūnijime Dievas pasidavė laikui, tačiau jame įspaudė savo pėdas. „Mylinti Motina Bažnyčia yra įsitikinusi, jog nustatytomis metų dienomis turi su pagarba minėti išganymo darbą, kurį jos dieviškasis Sužieduotinis atliko“.¹ Metų būvyje sumaniai išdėsčiusi visą Kristaus paslaptį nuo jo įsikūnijimo ir gimimo iki jo įžengimo į dangų ir Sekminių, Bažnyčia atveria tikintiesiems galimybę apie tuos įvykius gyvai mąstyti ir jų malonėmis pasinaudoti. Iš tikrųjų liturgija ne tik primena, bet ir pakartoja atpirkimo paslaptis.² Taip Kristus lyg toliau gyvena pasaulyje. Taip jis lyg sugrįžta į dabartį savo tikinčiųjų labui. Kristaus dabartiškumą laike pagyvina jo tikras buvimas bei veikimas sakramentuose. Taip pats Kristus bei įvairių jo gyvenimo tarpsnių minėjimas pašventina laiką, valandas, savaites, metus. Žemiškasis laikas, susilietęs su Dievu, nepraeina veltui ir nežūsta, bet pats pakinta ir sudievina žmones.

„Jėzus Kristus, vyriausiasis Naujojo ir amžinojo Testamento kunigas, priimdamas žmogaus prigimtį, šios žemės tremtyje pradėjo himną, kuris per amžius skamba danguje. Sujungęs visą žmoniją su savimi, jis gieda šią dievišką šlovės giesmę drauge su ja. Tą kunigiškąją uždavinį Kristus tęsia savo Bažnyčioje, kuri ne tik Eucha-

¹ LK 102.

² Plg. LK 102.

ristijos pamaldomis, bet ir kitais būdais, ypač brevioriaus malda, be paliovos garbina Viešpatį ir prašo visam pasauliui išganymo“.³

Kristus pats ragino tikinčiuosius tęsti pradėtąjį himną: „Visuomet reikia melstis ir nepailsti“;⁴ „Budėkite visą laiką meldamies“.⁵ Pirmieji krikščionys tai stengėsi įgyvendinti ritminga malda rytą, vidurdienį ir vakarą, tai yra trečią, šestą ir devintą valandą, kurios atitinka mūsų devintą, dvyliktą ir penkioliktą valandą. Be to, daugelis tikinčiųjų dar dalyvaudavo ryto ir vakaro pamaldose sinagogoje, kur būdavo giedama psalmės, himnai, skaitoma ir aiškinama Šventasis Raštas.

Jau antrame šimtetyje, Bažnyčiai visai atsiskyrus nuo sinagogos, uolesni krikščionys ir dvasininkai suėdavo draugėn melstis rytą ir vakarą. Taip užsimezgė rytmetinių šlovinimų ir vakarinių mišparų maldos. Ketvirtame šimtetyje ėmus plisti vienuolynams, kurių nariai daugiau pasišventė Dievo tarnybai, pagausėjo maldos. Atsirado aušrinė nakčiai, prisidėjo pirmoji rytmečiui ir baigiamoji vakarui. Taip kilo iki mūsų laikų išlikusios valandos: pirmoji, trečioji, šeštoji, devintoji, mišparai, aušrinė, šlovinimai ir baigminiai kompletai.

Pagrindinė valandų dalis yra psalmės. Jau šeštame amžiuje jos buvo taip paskirstytos, kad visos būtų atkalbamos per savaitę. Tarp psalmių įsipina priegiesmiai, himnai, maldos, skaitymai iš Šventojo Rašto, iš Bažnyčios Tėvų veikalų ir iš šventųjų gyvenimo aprašymų. Nors kai kuriose psalmėse ryšku jų autoriaus nuotaika bei rūpesčiai, tačiau jos yra apreikštas Dievo žodis, kuris tinka Bažnyčiai. Daugelis psalmių buvo sukurtos Izraelio liturgijai: jose yra užuominų apie giesmininkų būrius,

³ LK 83.

⁴ Lk. 18, 1.

⁵ Lk. 21, 36; plg. 1 Tes. 5, 17; Efez. 6, 18; 1 Tes. 3, 10.

iškilmingas eitynes su arfomis, trimitais ir kitais muzikos instrumentais.⁶ Tai senosios Dievo tautos liturgijos pėdsakai, kurie puikiai derinasi ir su Bažnyčios liturgija.

Valandas pritaikant privačiam kalbėjimui, teko atskiras giesmių, skaitymų, psalmyno knygas sulydyti ir daug ką sutrumpinti. Tokia valandų maldyno santrauka imta vadinti brevioriumi. Keturioliktame šimtetyje šventasis Tėvas Mykolas II įsakė visiems kunigams kalbėti breviorių. 1568 metais Pijus V išleido pavyzdinį brevoriaus tekstą, kuris tik paskutiniaisiais laikais buvo šiek tiek pakeistas ir sutrumpintas. II Vatikano susirinkimas šį sielovados kunigams privačiai kalbėti nepritaikytą breviorių pasiryžo naujai pertvarkyti.⁷

Liturginė konstitucija ragina psalmėmis praturtinti maldą. „Breviorius, kaip vieša Bažnyčios malda, yra pamaldumo šaltinis ir asmeninis maldos maistas“.⁸ Susirinkimas pageidauja, kad ne tik kunigai, bet ir pasauliečiai pamėgtų psalmes ir jas dažniau kalbėtų. „Sielų ganytojai tesirūpina, kad pagrindinės valandos, ypač mišparai, sekmadieniais ir iškilmingesnių švenčių dienomis būtų bendrai atliekamos bažnyčioje. Patariama ir pasauliečiams kalbėti breviorių arba su kunigais, arba vieniems susirinkus, arba net paskirai“.⁹

Susirinkimo pageidautąjį brevoriaus pertvarkymo darbą vykdė apie 80 liturgijos ir Šventojo Rašto žinovų. Rinktinė vyskupų komisija dukart metuose peržiūrėjo žinovų atliktą darbą. Po ketverto metų Liturginės konstitucijos vykdymo komisija paskelbė nuveikto darbo vaisius.¹⁰ Naujasis breviorius tai brangiausių Bažnyčios mal-

⁶ Plg. 95, 8; 99, 4; 117, 19; 25, 7; 67, 25–26; 65, 13–15.

⁷ Plg. LK 88, 89, 91, 93.

⁸ LK 90.

⁹ LK 100.

¹⁰ Plg. *Notitiae, Consilium ad exsequendam Constitutionem De Sacra Liturgia*, Città del Vaticano, 1969, 45 nr. 74–85 psl.

dų rinkinys, pritaikytas ne tik sielovados kunigams, bet ir pasauliečiams. Jis kaupia gausesnių Šventojo Rašto ir žymiausių Bažnyčios rašytojų ištraukų. Nuvalytas nuo šio meto žmogui nesuprantamų išsireiškimų bei minčių ir ne taip griežtai saistas tuos, kurie jį privalo kalbėti, naujasis breviorius yra turtingesnis, paprastesnis, lankstesnis. Kas nuoširdžiai juo naudosis, augs tikėjimu, viltimi, meile. Ar jį kalbės dvasininkas ar pasaulietis, vienas ar su kitais draugėje, naujasis breviorius padės įvykdyti, ko troško apaštalas Povilas: „Būkite pilni Šventosios Dvasios, kalbėdamies tarp savęs psalmėmis, himnais ir dvasinėmis giesmėmis, giedodami ir džiaugdamies savo širdyse Viešpačiui“.¹¹

¹¹ Efez. 5, 19.

ŠVENTĖS

K

iekvienos Mišios suglaustai išreiškia visą Kristaus paslaptį. Tačiau mes, žmonės, nepajėgiame iš karto suvokti visus Kristaus paslapties turtus ir jais pasinaudoti. Pati Bažnyčia kreipia mūsų dėmesį čia į vieną, čia į kitą tiesą ar įvykį, tačiau neleisdama užmiršti visumą.

„Mylinti Motina Bažnyčia yra įsitikinusi, jog nustatytomis metų dienomis turi su pagarba minėti išganymo

darbą, kurį jos dieviškasis Sužieduotinis atliko“.¹ Kadangi išganymo darbas įvyko ypač per Kristaus kančią ir prisikėlimą, ši paslaptis yra tarytum liturginių metų ašis. Išganytojo kančią ir prisikėlimą mini kiekvienas sekmadienis, o ypač Velykos. Visos kitos Viešpaties paslaptys ir šventųjų minėjimai rikiuojasi liturginių metų būvyje. Bažnyčia tarsi pakartoja išganymo paslaptis ir mini savo šventuosius bei kankinius, trokšdama auklėti „tikinčiuosius pamaldžiomis dvasios ir kūno lavybomis, mokymu, malda, atgaila ir gailestingais darbais“.²

Sekmadienis. „Kiekvieną savaitę, tą dieną, kurią pavadino Viešpaties diena, Bažnyčia mini jo prisikėlimą“.³ Nuo izraelitų atsiskyrę, savaitinę šventę krikščionys perkėlė iš šeštadienio į sekmadienį, paminėti Kristaus prisikėlimui, o taip pat ir savo krikštui. Šiandieninis pašlaksymas prieš sekmadienio Mišias primena krikšto pažadų atnaujinimą. Pradžioje sekmadienis buvo pašvęstas maldai, o vėliau jis tapo ir nedarbo diena. Gal tik praėjus šimtui metų nuo Bažnyčios pradžios, vienas iš penkiasdešimt sekmadienių tapo ypatinga Prisikėlimo paminėjimo diena — Velykos.

Sekmadienis neatskiriamai siejasi su labiausiai velykine apeiga — Mišiomis. Tai pagrindas, kodėl Bažnyčia taip stipriai ragina ir įpareigoja tikinčiuosius dalyvauti sekmadienio Mišiose. Esant reikalui ji net leidžia kunigams atnašauti dvejus ar net trejas Mišias; leidžia aukoti Mišias vakare; suprastino eucharistinį pasninką. Bažnyčia trokšta įvykdyti Kristaus prašymą: „Tai darykite mano atminimui“;⁴ kiek kartų jūs tai darysite, „jūs skelbsite

¹ LK 102.

² LK 104; plg. CR 1.

³ LK 102.

⁴ Lk. 22, 19.

Viešpaties mirtį, iki jis ateis“.⁵ Net ir tie, kurie negali dalyvauti Mišiose, raginami sekmadienį pašvęsti susikau-pimui, maldai.

Šalia eucharistinės šventės, sekmadienis yra nedarbo diena. Jis vaizduoja Kūrėjo poilsį. Jis vaizduoja amžiną atilsį, kuriame po mirties paskęsta kiekvienas žmogus. Jis vaizduoja visuotinąjį atilsį, kurį pasieks pasaulis po Paskutinio teismo.

Bažnyčia rūpinasi, kad sekmadienis netaptų tik poilsio diena. Žmonėms reikia poilsio, reikia išsiblaškyti, atsipalėsti nuo kasdienybės, pakvėpuoti tyru oru. Bet negera, jei dažną sekmadienį jie dėl to apleidžia Mišias. Ir modernus žmogus turėtų įsisąmoninti, kad Dievui skirtą dieną reikia išsilaisvinti iš kasdieninių pareigų, bet reikia taip pat labiau susikaupti ir melstis. Tik šitaip tikintysis pasijus esąs krikščionis, švenčias Kristaus ir savo Velykas. Jei Dievui pašvęsta diena praras Prisikėlimo ir Krikšto atspalvį, išblės tikinčiųjų dvasinis gyvenimas, priges jų tikėjimas, meilė ir viltis. Nedalyvaudamas pastoviai liturgijoje, žmogus nutolsta nuo Dievo ir nebežino, kam gyvena. Sekmadienio liturgija kreipia visą savaitę į Dievą, ypač jei žmogus neapleidžia kasdieninės maldos, kurią taip kursto viltis prisikelti amžinybei.

Šventųjų minėjimai. Nuo pat pradžių Bažnyčia didžiavosi uoliausiais savo nariais, juos dažnai minėjo savo liturgijoje, šaukėsi jų užtarimo ir ragino sekti jų pavyzdį. Šventųjų, o labiausiai Dievo Motinos žiburys, neturėtų likti pavožtas po saiku.⁶

Pirmųjų amžių krikščionys Mariją garbino Kristuje. Marija gyveno tik savo Sūnui. Todėl ir pirmųjų šimtmečių liturgijoje ji buvo garbinama kartu su savo Sūnumi.

⁵ 1 Kor. 11, 25.

⁶ Plg. Mt. 5, 14–16.

Viešpaties gimimo šventė — Kalėdos kartu yra seniausia Marijos šventė. Prie Kalėdų veikiai prisijungė kitos, jau grynai Marijos šventės: Nekaltasis Prasidėjimas, Gimimas, Apreiškimas, Aplankymas, Paėmimas į Dangu. . .

Marijos švenčių vainiką nupynė ne prietarai, o sveikai pamaldūs krikščionys. Marija neužima vienintelio tarpininko Kristaus vietos. Savo nuostabia motinyste Marija išskyla aukščiau apaštalų ir šventųjų. Visi tikintieji, bet ypač šventieji, savo kūnu papildo, ko trūksta Viešpaties kančiai.⁷ Juo labiau taip veikti galėjo Marija, kuri arčiausiai Kristaus stovėjo jo išganymo darbe.⁸ Todėl romėniškasis Mišių kanonas liepia maldauti šventuosius, bet ypač „šlovingąją visuomet Mergele Mariją, Dievo, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, Motiną“.⁹

„Švėsdama šį metinį Kristaus paslapčių ciklą, Bažnyčia su ypatinga meile gerbia palaimintąjį Dievo Motiną Mariją, kuri yra neatsiejamai sujungta su savo Sūnaus išganymo darbu. Nuostabos apimta, Bažnyčia aukština ją kaip gražiausią atpirkimo vaisių. Marijoje, kaip tobulame paveikle, Bažnyčia džiaugsmingai mato, kuo ji pati trokšta ir tikisi būti“.¹⁰

Marijos garbinimas iš esmės skiriasi nuo Dievo adoracijos, nes Marija nėra šventa pati iš savęs, bet iš Dievo.¹¹ Marija tai pati pripažino: „Visos kartos vadins mane palaiminta, nes didelių dalykų padarė man galingasis (Dievas)“.¹² Garbinimo formos gali keistis, keičiantis laikams ir tikinčiųjų polėkiui, tačiau pamaldumo esmė lieka nepasikeitusi. Bažnyčios patvirtintas, mariologinis pamaldumas veda į Kristų, atskleidžia jį protui, o ypač šir-

⁷ Plg. Kolos. 1, 24.

⁸ Plg. LG 57.

⁹ Šventųjų minėjimo malda prieš konsekraciją.

¹⁰ LK 103.

¹¹ Plg. LG 66.

¹² LK 1, 48.

džiai, švelniai verčia jam nusilenkti ir gyventi po įstatymais. Koks pamaldumas bebūtų, jis turi reikštis pagarba, meile ir malda.¹³ Kad pamaldumas į Mariją nesusilpnėtų, Bažnyčia ragina vengti bet kokio klaidingo perdėjimo ir baimingo dvasios siaurumo. Šventasis Sinodas „ragina visus Bažnyčios vaikus didžiadvasiškai palaikyti palaimintosios Mergelės kultą, ypač liturginį, branginti papročius ir maldos būdus, kuriais ji gerbiama, ir apie kuriuos amžių būvyje mokančioji vyresnybė yra palankiai atsi-
liepusi“.¹⁴

Panašiai gerbti dera kankinius ir šventuosius, „kurie įvairiopa Viešpaties malone tapę tobuli ir jau pasiekę amžinąją išganymą, danguje atbaigta šlovina Dievą ir užtaria mus.¹⁵ Pirmoje eilėje gerbtini tie šventieji, kurie gyveno ir darbavosi kartu su Kristumi, ypač šventasis Jonas Krikštytojas ir šventasis Juozapas; toliau apaštalai ir kankiniai, kurie plėtė Dievo karalystę ir ant kurių atsirėmė Bažnyčia; pagaliau visi šventieji, kurie pavyzdžiu ragina tikinčiuosius pilniau gyventi Dievui.

Šventųjų vaidmenį ir pavyzdį kiekvienais metais iš naujo atskleidžia liturgija. „Šventųjų mirties dieną Bažnyčia iškelia juose velykinę paslaptį, nes jie drauge su Kristumi kentėjo ir buvo išaukštinti. Šventuosius Bažnyčia rodo tikintiesiems kaip pavyzdį, kurie visus per Kristų veda į Tėvą ir remdamasi jų nuopelnais, prašo Dievą malonių“.¹⁶ Visų Šventųjų dieną liturgija primena taip pat ir kitus dangaus palaimintuosius, kurių šviesa liko pavožta po saiku, bet kurie taip pat degė didele Dievo bei artimo meile. Bažnyčia kreipia į šventuosius tikinčiųjų žvilgsnį ne tam, kad jie jais žavėtųsi ir prie jų pasiliktų,

¹³ Plg. LG 66.

¹⁴ LG 67.

¹⁵ LK 104.

¹⁶ LK 104.

bet kad eitų toliau. Šventieji yra lyg įvairios spektro spalvos, kylančios iš vienintelės, visas maitinančios ir visose esančios, Kristaus saulės.¹⁷ Minėdama šventuosius, Bažnyčia mini tą, kuris yra garbingas šventuosiuose. Išaukštintųjų narių pavyzdys traukia ir gyvuosius būti uoliais, būti meilės apaštalais, būti pilnai tokiais, kokie jie savo esme yra: būti šventaisiais.

Laikotarpio šventės. Vykdydama II Vatikano susirinkimo nutarimus, Bažnyčia pertvarkė liturginį kalendorių ir sumažino šventųjų iškilmes. Daugelis jų palikta švęsti atskiroms bažnyčioms, tautoms ar vienuolinėms šeimoms. Visai Bažnyčiai paskirtos tik tos šventės, kuriose minimi tikrai visuotinės reikšmės šventieji.¹⁸ Laikotarpio šventės užėmė sau priklausančią pirmesnę vietą už šventųjų dienas, kad ištisas išganymo paslapčių ciklas būtų tinkamai minimas.¹⁹

Naujajame kalendoriuje išryškėjo advento, Kalėdų, gavėnios ir Velykų laikotarpiai; likusios trisdešimt trys ar trisdešimt keturios savaitės, tai tarpinės liturginių metų būvio savaitės. Jos mini ne kurią nors atskirą atpirkimo paslaptį, bet ją visą.

Kiekvienas ypatingas laikotarpis turi savo pobūdį. *Adventas* rengia tikinčiuosius Kristaus gimimo Betliejuje minėjimui, o taip pat kviečia juos mąstyti apie paskutinį Kristaus atėjimą pasaulio pabaigoj. Tad adventas yra pamaldaus ir džiaugsmingo laukimo metas, kuris atsiskleidžia ir, kiek tai galima žemėje, iš dalies įvyksta *Kalėdų* laikotarpyje.

¹⁷ Plg. LK 111.

¹⁸ Plg. LK 111.

¹⁹ Plg. LK 108.

Gavėnia rengia tikinčiuosius Velykoms. Ji primena krikštą, kuriame kiekvienas krikščionis mirė nuodėmei ir buvo prikeltas naujam gyvenimui. Gavėnia akstina žmogų gyventi ypač pirmuoju krikšto bruožu, kuris pasireiškia atgaila. Ši turėtų būti ne tik vidinė ir privati, bet taip pat išorinė ir vieša. „Tebūnie šventas dalykas velykinis pasninkas. Jo visur turi būti laikomasi Viešpaitės kančios ir mirties penktadienį, o jei galima, ir Didįjį šeštadienį, kad į Viešpaties prisikėlimo džiaugsmą būtų žengiama pakilia ir imlia dvasia“.²⁰

Nuo *Velykų* sekmadienio iki Sekminių, visas dienas Bažnyčia laiko lyg viena džiaugsminga švente, lyg „didžiuoju sekmadieniu“.²¹ Tai Velykų laikotarpis, kuris mini žmonijos atpirkimą ir tobulą Dievo garbinimą, kai mirdamas Kristus sunaikino mirtį, o prisikeldamas — mums grąžino gyvenimą. Tai laikotarpis, kuriame visa liturgija, o per ją ir kiekvieno tikinčiojo širdis aidai džiaugsmingu „aleliuja“.

²⁰ LK 110.

²¹ CR 22.

LAIMINIMAI- SAKRAMENTALIJOS

K

ristus siekė išgelbėti žmones. Savo išganomąją, perkeičiamąją ir pašventinamąją galią jis sukaupė ir perdavė

Bažnyčiai sakramentuose. Tačiau ne visi Kristaus veiksmai buvo vienodai svarbūs išganymui. Daugelis jų buvo Kristaus geradarybės vargstančiai žmonijai: daiktų ir žmonių laiminimai, ligonių gydymas, apsėstųjų išlaisvi-

nimas, vandens perkeitimas į vyną, duonos ir žuvų padauginimas, audros numalšinimas, apaštalų kojų nuplovimas... „Yra dar ir kitų dalykų, kuriuos Jėzus padarė“.¹ „Aš daviau jums pavyzdį, kad kaip aš jums dariau, taip ir jūs darytumėte“.²

Kristus liepė mokiniams eiti į pasaulį, gydyti ligonius, nuvalyti raupsuotuosius, vyti šalin piktąsias dvasias.³ Ką Kristus įsakė apaštalams, įsakė Bažnyčiai.

Bažnyčia teikia žmonėms sakramentus, kurie sudartina išganantį Kristaus veikimą. Sakramentai pašventina svarbiausius žmonių gyvenimo akimirksnius. Tačiau kiek daug yra antraeilių įvykių, kuriuose žmonės taip pat laukia pagalbos iš aukštai!

Bažnyčia jaučia savo vertę. Ji žino esanti mylima ir galinga Kristaus sužieduotinė. Jos balsas daug gali. Jos užtarimu aplinkybės, daiktai ir žmonės gali prisipildyti Dievo palaimos ir ja spinduliuoti. Savo liturgijoje Bažnyčia ne tik Dievo pažadais remiasi, bet ir pati meldžia Dievą lyg regimai nusišypsoti. Jos užtarimu Dievo šypsena susikaupia regimame pasaulyje, per sakramentalijas. Čia Bažnyčia pratęsia Kristaus geradarybes žmonijai: džiaugsme ir skausme, gimime ir laidotuvėse, sužieduotuvėse ir ligoje, prieš kelionę ir grįžus laimingai namo, lietuje ir sausroje, kare ir taikoje... Sakramentalijos yra panašūs į sakramentus dalykai ar veiksmai, kuriais pasireiškia ypač užtariamsais Bažnyčios poveikis.⁴

Sakramentalijos yra panašios į sakramentus, bet nuo jų ir skiriasi. Panaši jų kilmė, bet skirtingi šaltiniai. Panašiai atrodo, bet nevienodai veikia. Kaip sakramen-

¹ Jn. 21, 25.

² Jn. 13, 15.

³ Plg. Mt. 10, 8; Mk. 6, 7.

⁴ Plg. CIC 1144.

tuose, taip ir sakramentalijose regimajį pradą apipavidalina žodis. Sakramentalijose šis apipavidalinimas nėra toks gilus: jis atremtas ne į ypatingą Dievo pažadą, bet į Bažnyčios maldą. Kai Bažnyčia per savo tarnus išveja piktąjį, laimina ir šventina žmones, daiktus bei vietas, ji visa sujunda danguje kreiptis į Tėvą ir Kristų. Nors sakramentalijos nėra taip veiksmingos kaip sakramentai, tačiau jos daugiau vertos už paskiro žmogaus maldas.

Sakramentalijomis Bažnyčia meldžia dvasinių malonių, bet taip pat ir žemiškos palaimos, nes ir jos reikia žmogui kelyje į amžinybę. Sakramentalijos siekia nuvalyti atpirtųjų žmonių aplinką, pašventinti jų darbo vaisius, sudvasinti ir Dievui sugrąžinti medžiaginį pasaulį. Jos ypač nuteikia tikinčiuosius vieningai priimti sakramentus. Sudvasintame pasaulyje, Bažnyčios palaimos pilnoje širdyje, sakramentai gali pilniau atsiskleisti.

Kaip rūpestinga motina, Bažnyčia stengiasi sudvasinti visą savo vaikų gyvenimą: 1. išlaisvina nuo piktojo įtakos aplinką: šventina vietas, pastatus, laukus, gyvius, ūkio padargus, pašarą; 2. laimina patį žmogų įvairiose jo gyvenimo aplinkybėse: ligonius, keleivius, vaikus; laimina jo darbovietę, įrankius, darbo vaisius: namus, mokyklas, plytines, liejyklas, elektros jėgaines, žemės drebėjimui sekti stotis, ugniagesių prietaisus, lėktuvus, automobilius; 3. laiminimais parengia žmones, daiktus ir vietas dievogarbai: šventina altoriaus žemesnius tarnus, laimina vienuolynų vyresniusius, altorius, liturginius rūbus, kryžius, paveikslus, rožančius, maldaknyges...

Namų

„I tave, Dieve, visagalis Tėve, nuolankiai kreipiamės dėl šių namų ir jų gyventojų bei jame esančių daiktų. Namus tu, Viešpatie, palaimink ir pripildyk visokių gėrybių, o juose gyvenantiems suteik dangaus dovanų gausą, žemės vaisių apstumą ir maloningai išklausk jų troškimų. Mums tarpininkaujant, palaimink šiuos namus, kaip palaiminai šventųjų patriarchų Abraomo, Izaoko ir Jokūbo namus. Tarp šių sienų tegyvena tavo šviesieji angelai, saugodami šiuos namus ir jų gyventojus. To prašome per Kristų, mūsų Viešpatį“.⁵

Namai kaupia savyje nepavaduojamas vertybes. Jie siejasi su židinio poezija, su gimtojo lizdo šiluma. Modernieji pastatai yra patogūs, bet nėra taip jaukūs kaip senieji, nes juose dažnai trūksta religinės nuotaikos. Liturgija norėtų įkvėpti židinio mistikos. Ji negali papildyti, ko neįvykdė architektas, tačiau ji gali atkviesti Viešpaties angelą į tikinčiųjų tarpą.

Bibliotekos

„Dieve, mokslų Viešpatie, maloniai palaimink šią biblioteką, kad nesunaikintų jos gaisras ar kiti pavojai, kad laiko būvyje ji vis didėtų ir kad siekiantieji joje praturtinti savo žinias, vis labiau pažintų ir pamiltų žmones ir Dievą“.⁶

⁵ RKA I, 212–213.

⁶ RR, Benedictiones non reservatae, 18.

Bažnyčia rūpinasi mokslu, kuris gali žmogų vesti į meilę, bet gali jį pastūmėti ir į blogį. Bibliotekos laiminimo malda kreipia į tai dėmesį ir kviečia studijuojančius ne tik derinti mokslą su religija, bet kartu mokytis vis labiau mylėti.

Automobilio

„Išgirsk, Viešpatie Dieve, mūsų maldavimus, ir savo dešine palaimink šį automobilį. Siųsk savo šventuosius angelus, kad jie saugotų važiuojančius ir gelbėtų juos iš pavojų. Kaip vežime keliaujančiam ir šventąjį Raštą skaitančiam aukštam Etiopijos valdininkui per savo kunigą Pilypą suteikė tikėjimą ir malonę, taip savo tikinčiuosius vesk išganymo keliu, kad tavo malonės padedami jie nuolatos dorai elgtųsi ir, šį žemiškojo gyvenimo kelią pabaigę, pasiektų amžinąjį džiaugsmą“.⁷

Laiminimas nepavadoja nei vairuotojo leidimo, nei mechaniko kruopštumo, nei vairuotojo rūpestingumo. Jis tik medžia, kad tikru keliu važiuojančius Dievas laimintų ne tik šioje žemėje, bet nuvestų ir į dangų. Automobilis yra geras ir naudingas dalykas. Jei žmogus jį panaudos tikslingai, galės tikėtis Dievo pagalbos. Jo kelionių vengiai turėtų nuolat jam priminti jo svarbiausią kelionę, gyvenimo kelionę, kurioje paklysti būtų pražūtinga.

⁷ RR, Benedictiones non reservatae, 25.

Geležinkelio

„Visagalis amžinasis Dieve! Tu visa sukūrei savo garbei ir žmonių labui. Palaimink šiuos geležinkelio bėgius bei garvežius ir savo Apvaizda nuolatos juos globok, kad tavo vaikai galėtų greitai jais keliauti ir, tavo įstatymų laikydamiesi, laimingai jie pasiektų dangiškąją tėvynę“.⁸

Žmonės dažnai leidžiasi į keliones, vieni — į darbą, kiti — poilsio. Visuomet jie norėtų kiek galėdami greičiau pasiekti stotį, į kurią važiuoja. Didėjant greičiui, didėja pavojus. Melsdama palaimos geležinkeliui, Bažnyčia primena, kad keleiviai stengtųsi riedėti saugiais Dievo valios bėgiais. Tada ir nelaimės atveju jie laimingai pasieks savo svarbiausią ir galutinę stotį — amžinybę.

Lėktuvo

„Dieve, tu visa sukūrei sau, bet visus šio pasaulio dalykus pavedei žmonijai. Meldžiame laiminti šį lėktuvą, kuris skros erdves: jis tepadeda žmonėms plėsti tavo garbę ir greičiau atlikti savuosius reikalus; jis tetarnauja saugiai ir be žalos. Juo skrendančių tikinčiųjų sielose nuolat jis težadina aukštesnius troškimus“.⁹

Bažnyčia nori žmones suvienyti. Išorinę vienybę vaizduoja ir įgyvendina lėktuvas, kuris greitai sujungia tolimiausias vietas. Laiminimas primena, kad Evangeliją

⁸ RR, Benedictiones faciendae a sacerdotibus Apostolicum indultum habentibus, 10.

⁹ RR, Benedictiones non reservatae, 26.

skelbti tolimuose kraštuose nebūtų įmanoma be modernių susisieikimo priemonių. Galima bergždžiai nardyti tarpplanetinėse erdvėse ir jose nepastebėti Dievo pėdsakų. Priešingai, lėktuvui keliant kūną į erdves, gali stipriau veržtis ir siela į Dievą.

Ugniagesių pompos

„Dieve, tu per savo angelą trims Babilono krosnyje uždarytiems jaunikaičiams sušvelninai ugnies karštį; meldžiame užgesinti mūsų širdyse liepsnojančią aistrų ugnį, kad nepražūtume šios žemės gaisruose ir išvengtume amžinųjų liepsnų“.¹⁰

Palaiminimas nesuteikia magiškos galios gesintuvams. Gaisras visuomet yra didelė nelaimė, kurią reikia sukauptomis jėgomis kuo veikiausiai užslopinti. Tačiau yra kitų, ypač dvasinių, pavojų ir gaisrų. Juos reikia dar greičiau gesinti. Blogų aistrų ir įpročių liepsnas reikia užgesinti dorybėmis, kad nepatektume į amžinąją ugnį, kurios neužgesins jokios žemiškos galybės.

Elektros jėgainės

„Viešpatie, visagalis Dieve, šviesos kūrėjau! Palaimink šį naujai pastatytą dinamą. Suteik, kad, pasibaigus šio pasaulio prielandai, galėtume grįžti į tave, negęstančioji Šviesybe!“¹¹

¹⁰ RR, Benedictiones non reservatae, 31.

¹¹ RR, Benedictiones faciendae a sacerdotibus Apostolicum indultum habentibus, 11.

Laiminimo malda pripažįsta, kad elektros šviesa yra nuostabi. Liturgija pasilaiko žvakę, bet naudojasi ir elektra. Tačiau Bažnyčia žino, kad patogumai neišsklaido širdies tamsybių. Tik tikėjimo šviesa, tik laimingas Dievo regėjimas galutinai išblaško dvasines tamsybes. Laiminime Bažnyčia meldžia žmonėms tos amžinąją laimę nešančios šviesos.

Laiminimai padeda žmogui apvaldyti visatą, ją atnaujinti, sudvasinti. Bažnyčios Apeigyno maldų teologija yra paprasta, sveika, džiugi, visiems suprantama. Daiktai tarnauja žmogui, lengvina jo gyvenimą ir apaštalavimą, bet už vis labiau teikia garbę Dievui, liudydami jo gerumą. Laiminimai primena žmogui pagrindinę kūrinių jos paskirtį: krypti į Dievą.

ŽENKLAI

A

ntrasis Vatikano susirinkimas Liturginėje konstitucijoje sako, kad žmonių pašventinimą vaizduoja ir vykdo regimi ženklai.¹ Liturgija yra lyg vienas didis ženklas, išreiškias žmonijos atsidavimą Dievui ir Dievo dovanas žmonijai. Visi išoriniai pradai, iš kurių yra sudėta liturgija, kreipia žmonių mintis į kitą, antgamtinę tikrovę,

¹ LK 7.

jie yra tos tikrovės ženklai. Be ženklo sąvokos neįmanoma suprasti liturgiją. Antra vertus, ženklo sąvoką aprašyti nelengva: ji rišasi ne tik su protu, dvasia, pojūčiais, bet ir su sąmone, kurios reiškimasi sunku atsekti. Bandysime ne tiek vispusiškai išgvildinti ženklą, kiek atskleisti svarbesnes jo ypatybes, kurios pažeria šviesos į liturgijos tikrovę.

Žodis, mostas, daiktas pirmiausia primena save; tada jis nėra ženklas, o tikrovė. Dalykai tampa ženklais, kai jie ima kalbėti ne tik apie save, bet ir apie kitą tikrovę, su kuria jie siejasi prigimtimi, kaip dūmai apie ugnį; arba kai žmonių susitarimu jie ima vaizduoti kitą, savo prigimtimi nieko bendra su jais neturinčią tikrovę, kaip vėliava valstybę. Pirmieji yra *gamtiniai*, antrieji *sutartiniai* ženklai.

Kadangi gamtinių ženklų ryšys su ženklinamąja tikrove glūdi pačioje daiktų prigimtyje, jie yra visuotiniai, nes daiktų prigimtis visur yra ta pati. Sutartiniai ženklai, priklausą žmogaus valios, nėra visuotiniai: tai pačiai tikrovei ženklinoti vieni žmonės pasirenka vieną dalyką, kiti kitą; pavyzdžiui, vieni gedulą išreiškia juoda, kiti balta spalva; vieni pagarbą išreiškia nudengta, kiti pridengta galva. Sutartinių ženklų prasmę galima sužinoti tik pažinus juos įvedusių asmenų intenciją.

Jei ženklas yra panašus į ženklinamąjį, tai jis yra ženklinamojo paveikslas, kaip kiekvienas vaikas yra savo gimdytojų paveikslas. Graikiškasis ir romėniškasis pasaulis matė ženkle ne tik paveikslą, bet ir patį ženklinamąjį. Prisiartindamas prie ženklo, žmogus jautėsi priartėjęs lyg prie pačios neregimos tikrovės.

Atsieti nuo smulkmenų ir pašvęsti vaizduoti vieną kurią idealią ar neregimą tikrovę, ženklai tampa simboliais. Visose religijose yra simbolių, kurie savo akinančia galia pažadina žmonių atmintį ir kreipia jų mintis į re-

liginę tikrovę. Tikėjimo tiesos yra ne pojūtinės srities: jas sunku perteikti žmonių žodžiais. Plačiau ir paslaptčiau negu žodis byloja ženklas ar simbolis. Jo apčiuopiamumas, pakrautas susitarimo ar patirties kibirkštimis išjudina žmogaus dvasią nuostabiems šuoliams, vilioja ją į begalinius tolius, nukelia ją į skirtingus pasaulius. Skriedama neaprėpiamais, milžiniškais toliais, dvasia pastebi naujus horizontus, sumezga naujus minčių sietynus.

Tačiau ženklo vaidmenyje yra ir priešginybės. Kitą tikrovę ženklas ne tik apreiškia, bet kartu ir paslepia, ne tik nudengia, bet ir pridengia. Ženklas paslepia tikrovę, nes pats jis nėra tikrovė. Jis yra lyg stangri lenta, išmetanti žmogų aukštyn, kur jis pamato naujus akiračius. Todėl ženklus skaitant lengva suklysti. Antra vertus, ženklas sudabartina ženklinamąjį, kuris lyg pasidaro žmogui pasiekiamas. Tačiau ir tada ženklas pasilieka stovėti kaip skirianti siena tarp žmogaus ir neregimos tikrovės; siena, kuri sukelia nepasiekiamojo ilgesį.

Civilizacija visa vertina naudos mastu ir graso užmušti simboli, kuris jai nepadeda užkariauti pasaulio. Šiandieninė aplinka nuplėšia ženklų paslaptį ir išniekina žodžius. Taip pat ir proto garbintojai iš aukšto žiūri į simbolius ir laiko juos vaikišku žaismu. Nei vieni nei antri nepastebi, kaip giliai ženklų kelias yra įsirišęs žmogaus dvasioje. Simboliai padeda žmonėms suprasti vieni kitus ir atveria galimybę bent neaiškiai suvokti paslaptį anapus. Verta sukilti prieš aplinkos poveikį. Reikia vėl sugrąžinti veiksmui pirmąją prasmę, reikia vėl išmokti sakyti žodį iš širdies, reikia vėl atidengti ženklus smėlyje, akmenyje, danguje...

Ženkloi Evangelijoje. Ženklų ir simbolių vartojimą ypač pašventino Kristus savo įsikūnijimu. Tapdamas

žmogumi, Dievo Žodis priėmė žemiškos egzistencijos ribotumą. Jis pažino ir išsireiškė žmogiškai. Jo kūnas, tas apčiuopiamas pradas, reiškė ir ženklino neregimą amžinąjį Žodį. Tapęs nuostabiu ženklu, Kristus jautė ženklų vaidmenį žmonių galvosenoje. Todėl skelbdamas savo mokslą, jis naudojosi prilyginimais, pavyzdžiais, vaizdais ir ženklais.

Kai Jėzus sako: „Aš gyvenimo duona“,² jis lyg sukaupia save kasdienybės maiste. Be Kristaus atnešto tikėjimo, kaip be kasdienės duonos, būtų dvasinis badas. „Kas ateina pas mane, tas nealks, ir kas tiki į mane, niekados netroks“.³

Vandenį Kristus laikė savo mokslo, Dievo malonės ir šventosios Dvasios ženklu. Tikėjimas, kaip gaivus vanduo, numalšina troškulį. Tai gyvasis vanduo, tai visas šaltinis, besiveržiąs iš paslaptingos amžinybės ir į ją grįžtąs.⁴

Kristus vadina save pasaulio šviesa, kuri apšviečia visus žmones;⁵ vynmedžiu, kuriame mes, kaip šakos augame;⁶ akmeniu, kurį žmonės mūrininkai atmetė, bet ant kurio Tėvas pastatė nuostabų rūmą: „Kas krinta ant to akmens, tas suduš; ir ant ko jis krinta, tą sutriuškins“.⁷

Apaštalus Kristus vadina žemės druska,⁸ Dievo karalystę — sėja, paskutines visatos dienas — piūtimi, teismą — vėtymu.⁹

Evangelijų ženklai pagauna visą žmogų ir jį panardina į priartintą tolimąją tikrovę. Vestuvių puota¹⁰ nu-

² Jn. 6, 35.

³ Jn. 6, 35.

⁴ Plg. Jn. 4, 7–18.

⁵ Plg. Jn. 8, 12.

⁶ Plg. Jn. 15, 1–8.

⁷ Mt. 21, 42–44.

⁸ Mt. 5, 13.

⁹ Mt. 13, 4–23; 36–43; Mk. 4, 1–20.

¹⁰ Plg. Mt. 22, 2–10; 25, 1–13; Apr. 19, 7.

kelia žmogų į būsimą amžinybę ir leidžia paragauti dangiškojo gyvenimo džiaugsmų. Stebuklingas duonos padauginimas apreiškia Kristaus atneštas išganymo gėrybes, kuriomis jau dabar skonimės komunijoje.¹¹ Taip pat ir vyno stebuklas Kanoje, tas pirmasis Jėzaus ženklas, vaizduoja per kraštus besiliejančius išganymo turtus.¹² Aklam gražintas regėjimas vaizduoja nušvitusią tikėjimo šviesą,¹³ Lozoriaus prikėlimas ženklina žmonijos būsimąjį prisikėlimą,¹⁴ Dievo Sūnaus iškėlimas ant kryžiaus vaizduoja jo išaukštinimą Tėvo dešinėje.¹⁵

Prisikėlęs ir į dangų įžengęs Kristus žmonėms yra neregimas. Jo veikimą pasaulyje kaupia jo paties pasirinkti sakramentiniai ženklai. Išganinga galia, anuomet veikusi Kristuje, veikia dabar sakramentuose. Medžiaginiai dalykai tapo išrinkti ir pašventinti. Visata nustojo dejavusi, nes ji ne tik pati atsimainė, bet ir ėmė talkininkauti Dievo vaikų aukštinimo vyksme.¹⁶ Duona, vynas, vanduo, aliejus, rankų uždėjimas, panardinimas išreiškia ir vykdo išganingą Kristaus veikimą, kurį anuomet vykdė jis savo mirtinguoju kūnu.

Kristus nesukūrė naujos simbolikos, o pasinaudojo jau esamais ženklais. Jis paėmė dalykus, kurių gamtinė paskirtis atitiko antgamtinį vyksmą. Taip vanduo, gamtinis apsiplovimo simbolis, tapo liturginiu, nuodėmių nuplovimo ženklu ir įvykiui. Taip duona, kūniškojo maisto simbolis, tapo sakramentinis dvasinio peno ženklas ir įvykis.

Kai kuriuos simbolius Kristus paėmė iš izraelitų liturgijos. Pagal izraelitų apeiginę vakarienę, kurioje buvo

¹¹ Plg. Jn. 6, 1–15.

¹² Plg. Jn. 2, 1–11.

¹³ Jn. 9, 1–40.

¹⁴ Jn. 11, 1–44.

¹⁵ Plg. Jn. 3, 14; 8, 28; 12, 32.

¹⁶ Plg. Rom. 8, 19–21.

dėkojama Dievui už tautos išvadavimą iš Egipto nelaisvės, Kristus įsteigė eucharistinę puotą ir surišo ją su kryžiaus auka, išvadavusia žmoniją iš nuodėmės nelaisvės. Kai kurių ano meto sektų apeigą naujiems nariams priimti Kristus padarė veiksmingu įsijungimo į jo Bažnyčią ženklą.

Nesvarbu, kaip būtų kilęs ženklas, svarbu tai, kad Kristus nustatė, ką nuo šiol jis ženklinys krikščionims. Tikrasis ženkliškumo perversmas įvyko tada, kai Kristus priėmė žmogiškąją prigimtį ir visą regimąją tikrovę pripildė naujo turinio.

Bažnyčios ženklai. Pirmųjų krikščionių bendruomenė naudojo ir saugojo Kristaus įsteigtus ženklus ir juos papildė naujais. Panašiai kaip Kristus, Bažnyčia pasisavino kai kuriuos izraelitų ženklus ir suteikė jiems krikščionišką reikšmę. Atsidūrusi graikiškai romėniškame pasaulyje, iš jo Bažnyčia perėmė daug ženklų bei simbolių. Tačiau daug ženklų sukūrė ji pati. Taip atsirado žuvis, Kristaus ar krikščionio simbolis, žvejonė — krikšto simbolis, besimeldžiančioji — tikėjimo simbolis, inkaras — vilties simbolis, laivas ir švyturys — gyvenimo simbolis. . .

Šiandien Bažnyčia naudoja medžiaginius ženklus: pelenus, vašką, smilkalus, ugnį, gėles, aliejų, linus, šviesą, auksą, duoną, druską, vandenį, šilką, vyną. . . ; spalvinius ženklus: baltą, juodą, violetinę, rausvą, žalią; judesio ženklus: išrišimą, pašlakstymą, pabučiavimą, palaiminimą, vainikavimą, priklaupimą, smilkymą, kvėpimą, nuplovimą, rankų uždėjimą, nusilenkimą, pasodinimą, patepimą, paženklinimą, apvilkimą, eiseną, padavimą. . .

Vienus ženklus Bažnyčia naudoja sakramentuose: tai *Kristaus pažadu ir galia* veiksmingi ženklai. Kitus ji naudoja sakramentalijose: tai *Bažnyčios užtarimu* veiks-

mingi ženklai. Dar kitus ji naudoja tik kaip religinės minties ženklus.

Bažnyčios parinktieji yra *sutartiniai ženklai*. Jie gali vystytis, keistis, besikeičiant kultūrai, vystantis žmonių galvosenai ir jautimo būdai. Visuomet ta pati su Dievu susitikimo tikrovė gali vykti įvairiai. Todėl liturginiai ženklai turi savo istoriją. Savo liturginį ženklyną Bažnyčia kuria ir šiandien. Ypač Misijsose, susidūrusi su skirtingomis kultūromis, Bažnyčia priima jų simbolikos dalį, papildydama ją krikščioniškojo turinio.

Ką liturginiai ženklai reiškia, paaiškėja sužinojus juos įvedusiojo mintį ir įvedimo aplinkybes. Kristaus įvestųjų ženklų prasmę atskleidžia juos lydinčios maldos. Apskritai žodžio vaidmenį liturgijoje niekas negali pavaduoti. Pojūtiniam sakramento pradui dvasinę savybę įspaudžia žodis. Kaip siela kūną, taip žodis persunkia sakramentinę medžiagą, atriboja ją ir atkreipia į Dievą. Ne visas tikėjimo tiesas galima išreikšti ženklais. Pats Kristus turėjo žodžiu pasakyti, kas jis yra ir kas nėra. Maldos liturgijoje žodis yra vidinio nusiteikimo ženklas, kuris paryškina kūno padėties ar veiksmo išraišką.

Šviesa neapšviečia namų per uždaras langines. Nesuprasime nei sakramentų nei sakramentalijų, jei užmerkime akis jų ženkliškumui. Tačiau liturginių ženklų turinį neužtenka tik mokėti išlukštenti. Reikia jį priimti tikint. Priimti tai, ko akis nemato ir ranka neapčiuopia, bet ką liudija Bažnyčia. Sakramentinė tvarka apima besielius daiktus ir kviečia jais naudotis kaip šventėjimo įrankiais. Negyvi dalykai tampa veiklesni už žodžius ir ištrykšta ant mūsų, kaip amžinojo gyvenimo šaltiniai.

Liturginiai ženklai yra laikini, kaip laikinas yra žmogaus gyvenimas. Kai visa žmonija ateis į Pažadėtąją žemę, pasibaigs ženklai. Amžinybėje pakaks vieno Dievo. Liturgijos atlikimas yra lyg išvakarės, kurioms pasibai-

gus išnyks tikėjimas, užleisdamas vietą meilei. Tada antgamtinę tikrovę suvoksime ne ženklais, o regėjimu. Tačiau ir laikiname, liturginiuose ženkluose, ypač sakramentuose, žymu trejopa perspektyva: dabarties, praeities ir ateities.

1. Kartą visam laikui pagarbinęs Tėvą ir atpirkęs žmones, Kristus sėdi Tėvo dešinėje, pasislėpęs nuo mūsų akių. Tačiau jo atliktas darbas amžinai pasilieka prieš Tėvą, o kartu paslaptinai jis pasiekia mus po sakramentinių ženklų šydu. Šia prasme sakramentinė Bažnyčios liturgija nuolatos rodo į praeitį, į Velykų paslaptį, įvykusią Kristaus kūne.

2. Sakramentinė liturgija nėra tik praėjusių įvykių paminėjimas; ji vyksta ir dabartyje. Po sakramentiniais ženklais esąs Viešpats ir šiandien gelbsti žmones: čia jis perteikia malones sakramentus priimantiems žmonėms. Kas tikėjimu pasineria sakramento sudabartintoje paslapyje, tas pasineria dabar atperkančiame Kristuje. Priimdamas sakramentą, tikintysis nusiraško išganymą. Išorinis sakramento ženklas parodo įvykusį malonės išsiliejimą.

3. Be tų dviejų, praeities ir dabarties momentų, sakramente žymu kryptis į ateitį. Kaip nepilnas ir netobulas yra sakramentinis susitikimas, taip nepilnas ir neatbaigtas yra sakramentinis išganymas. Ženkle susitikęs su Dievu, žmogus ima labiau ilgėtis Dievo veido. Žmogus norėtų tuoj pat būti amžinai išganytas. Taip sakramentai nukreipia tikinčiojo žvilgsnį į ateitį, į būsimąjį perkeitimą ir išaukštinimą palaimintoje Dievo vizijoje.

Visos trys sakramentinių ženklų kryptys — į praeitį, į dabartį, į ateitį, nuostabiai susitinka Eucharistijoje, apie kurią šventasis Tomas sako: „O palaimintoji Puota, kur priimame Kristų, kur minime jo kančią (praeitis),

kur dvasią pripildo malonė (dabartis) ir kur pamatome, kokia garbė laukia mus amžinybėje (ateitis)“.

Rūbai. Pirmaisiais amžiais liturgijoje nebuvo įprasta apsivilkti ypatingais rūbais, skirtingais nuo kasdieninių. Nebuvo nei laipsnius parodančių ženklų. Vyresniškumą išreiškėdavo vien vieta ir vaidmuo liturginėse apeigose.

Šių dienų liturginėse apeigose naudojami rūbai:

- kamža — lininis, baltas rūbas, trumpesnis už sutaną;
- amiktas — nedidelė lininė skepetaitė su dviem ilgais raisčiais, kurią užsiriša ant kaklo pamaldas laikantysis;
- alba — lininis, baltas, ilgas ir platus rūbas su ilgomis rankovėmis, surištas virvele per juosmenį;
- tunika — puošnus viršutinis subdiakono rūbas;
- stula — ilga, siaura juosta, kurią diakonas, persvėręs per kairį petį pritvirtina prie savo dešinio šono, ar kurią kunigas užsideda ant kaklo;
- dalmatika — už tuniką puošnesnis, platus, viršutinis diakono rūbas;
- arnotas — platus viršutinis, be rankovių kunigo rūbas Mišioms, nusileidžias maždaug iki kelių;
- kapa — priekyje atviras, puošnus, beveik žemę siekias, viršutinis kunigo rūbas, naudojamas ne Mišiose, o kitose iškilmingose pamaldose.

Romos apeigynas naudoja penkių spalvų rūbus: baltus, raudonus, žalius, violetinius ir juodus.

Rūbai išreiškia Bažnyčios laipsnišką sąrangą ir puošia dievogarbą. Liturginių rūbų klostės lyg paslepia žmogaus asmeniškumą, jį sukilnina ir pabrėžia jo vaidmenį. Rūbas nepakeičia žmogaus vidaus, bet primena jam pačiam ir kitiems, kas jis yra ar koks jis turėtų būti. Ypač balta, iki žemės nusileidžianti alba, siejasi su ant Taboro atsimainiusio Viešpaties rūbu ir su Apreiškimo knygos atpirktųjų drabužiais, kuriuos yra nuplovęs Avinėlio kraujas.

Vanduo. Visos religijos naudoja vandenį kaip apšalymo ženklą. Graikai vandeniui plaudavo mirusiojo kūną; jų kunigai nusiplaudavo vandeniui rankas prieš eidami į šventyklą ir vandeniui pašlakstydavo žmones prieš pamaldas. Romėnai vandenyje pavilgyta alyvų šakele šlakstydavo prie šventyklos susirinkusius žmones, ypač jaunaavedžius; taip pat vandeniui šlakstydavo naujai steigiamojo miesto žemes, apeidami jas aplinkui. Dar ir šandien indai maudosi Benarese ir Gange ir degina mirusiuosius arti kokios šventos upės kranto, o jų pelenus supila į vandenį.

Savo apeigose izraelitai plačiai naudojo vandenį. Jie plaudavosi rankas prieš valgydami, ypač prieš aukodami. Palapinių šventėje maudydavosi, trokšdami nusivalyti nuodėmes.

Jonas Krikštytojas rengė žmones Kristui vandens ir atgailos krikštu. Senam apsiplovimo papročiu jis skyrė mesianišką mintį. „Aš, tiesa, krikštiju jus vandenimi atgailai; bet kuris turi po manęs ateiti, yra galingesnis už mane; jo kurpių aš nesu vertas nešti; jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi“.¹⁷

¹⁷ Mt. 3, 11–12.

Iš tikrųjų Mesijo įsteigtasis krikštas įvyksta Šventosios Dvasios ugnyje, tačiau jis neapsieina be vandens, be pojūtinio ženkle. Kaip pirmomis visatos dienomis iš vandens iškilo žemynai ir visa, kas gyva, taip iš krikšto vandens ir Šventosios Dvasios iškyla žmonės, kaip mažos žuvelės, panašios į didžiąją žuvį — Kristų. Pasinerdami krikšto vandenyje, krikščionys lyg pasilaidoja su Kristumi. Vanduo apsemia žmogų ir nugramzdina jį į savo gelmę, tarytum į kapą. Krikšto vandenyje nuskęsta nusidėjėlis, o iškyla naujas žmogus, teisusis. Nugrimzdimas vandenyje ir iškilimas iš jo išreiškia tas dvi priešingybes: mirtį ir prisikėlimą. „Iš tikrųjų, iš tikrųjų sakau tau, jei kas neatgims iš vandens ir Šventosios Dvasios, tas negalės įeiti į Dievo karalystę“.¹⁸

Tačiau Bažnyčia vandenį naudoja ne tik krikštui. Šventintu vandeniu, kuriame yra įmaišyta druskos, Bažnyčia šlaksto laiminamus dalykus ar žmones. Švęstu vandeniu žegnojamės įeidami į bažnyčią, nes trokštame pasirodyti tyresni Dievui. Švęstu vandeniu šlaksto kunigas tikinčiuosius prieš sekmadienio Mišias, primindamas jiems, kad jie yra atpirkti ir pakrikštyti.

Nešventinto vandens keletą lašų kunigas įpila į vyną Mišiose. Taip darydavo izraelitai Kristaus laikais, taip veikiausiai darė ir pats Kristus Paskutinėje Vakarienėje. Šioje apeigoje Viduramžiai pastebėjo simboliką, kurią išreiškia veiksma lydį žodžiai: „Per šią vandens ir vyno paslaptį susijunkime su dievyste to, kuris teikėsi susijungti su mūsų žmogyste“. Vynas čia vaizduoja Kristaus dievybę, vanduo — jo žmogystę, o susijungę kartu jie vaizduoja dvejopą Kristaus prigimtį. Kiti vyne mato Kristų, su kuriuo glaudžiai susijungia tikintieji, kaip vandens lašai. Dar kiti, vyne ir vandenyje atranda iš Kristaus perverto šono ištekėjusį kraują ir vandenį.

¹⁸ Jn. 3, 5.

Druska. Senieji manė, kad druska yra sudėta iš ugnies ir vandens; ugnis — pilna gyvybingumo, vanduo — pagirdo ir nuvalo. Liturginės druskos laiminimo malda meldžia druskai šių abiejų savybių: kad ji atgaivintų kūną bei dvasią ir, kad ji nuvalytų sielą nuo Piktojo nuodų. Druska saugo nuo sugedimo ir paskanina valgį: „Ar galima valgyti neskanus dalykas, kurs nepasūdytas druska?“¹⁹ Senovėje sūdydavo aukas, atnašaujamas dievybei: „Kiekviena auka bus sūdoma druska“.²⁰ Nuo sugedimo apsauganti druska išreiškia sutarčių nesuardomumą, o taip pat vaizduoja nesuyrančią draugystę. „Druska gera... Turėkite savyje druskos ir turėkite tarp savęs taikos“.²¹ „Jūsų kalba tebūna visuomet meilinga ir druska pasūdyta; jūs turite žinoti, kaip jums reikia kiekvienam atsakyti“.²²

Nuo sugedimo saugančios ir nuvalančios druskos grūdėlį seniau kunigas įdėdavo į krikštijamo kūdikio burną, kad jis taptų išmintingas, pajustų dvasinio valgio skonį, užsidegtų meile, džiaugtųsi viltimi ir trokštų tarnauti Dievui.²³

Tačiau ir druska gali pakenkti. Ji gali nepataisomai sugadinti valgį ar gėrimą. Ji gali išdeginti dirvas. Druska pabarstyta žemė yra nederlinga.²⁴ Druskingose vietose raizgosi sausi, niekam nenaudingai erškėčiai ar tiesiasi visiška dūkuma.²⁵ Tad ir druskoje, kaip vandenyje ir ugnyje, yra ne tik gėrio, bet ir blogio, ne tik gyvenimo, bet ir mirties.

¹⁹ Job. 6, 6.

²⁰ Mk. 9, 48.

²¹ Mk. 9, 49.

²² Kolos. 4, 6.

²³ Plg. RR, II, 2.

²⁴ Plg. Teis. 9, 45.

²⁵ Plg. Sofon. 2, 9.

Duona ir vynas. Kristaus gimtinėje ar apskritai pietų kraštuose duona ir vynas vaizduoja tai, be ko žmogus negali gyventi: vaizduoja valgį. Duona ir vynas yra saulės, lietaus, o ypač — žemės dovana, bet taip pat ir žmogaus darbo vaisius. Kad atsirastų duona ir vynas, turi pranykti tai, kuo grūdas yra grūdų, o vynuogė vynuogė. Kviečių grūdai turi būti sumalti, o vynuogės sutraiškytos. Daugybė grūdų ir uogų turi tapti vieninga masė. Duona maitina, o vynas ne tik pagirdo, bet ir gali apsvaiginti.

Duoną ir vyną Kristus padarė veiksmingu savo kūno ir kraujo ženklų. Kaip gyvis negali gyventi be maisto, taip krikščionis negali antgamtiškai gyventi be Kristaus: „Aš gyvenimo duona. Jūsų tėvai valgė tyruose manos ir mirė. Šita yra duona, nužengianti iš dangaus, kad, kas jos valgys, nemirtų. Aš esu gyvoji duona, kuris iš dangaus nužengiau. Kas valgys tos duonos, bus gyvas per amžius; o duona, kurios aš duosiu, yra mano kūnas dėl pasaulio gyvybės“.²⁶ Kaip kviečius ir vynmedžius išaugina žemė ir dangus, taip Kristaus kūno ir kraujo sakramentą sukuria dangiškoji malonė, tačiau sukuria žemei, žmonėms. Eucharistija neatsiskleidžia be aukos, be Kristaus sutraiškymo kančios spaustuve ar be tikinčiųjų išsižadėjimo. Iš daugybės grūdų iškepta duona, iš daugybės uogų išspaustas vynas vaizduoja Eucharistijos vienijančią galią, kuri panaikina tikinčiųjų apsiribojimą tik savimi, juos visus sujungia draugėn ir visi jie tampa viena Kristuje.

Duona tinka labiau kasdienybei, vynas — šventei. Duona palaiko gyvenimą, vynas jį kelia. Duona pamaitina, vynas pradžiugina. Panašiai veikia Kristus: jis ne tik palaiko dvasinį gyvenimą, bet jį ir apvainkuoja. Išganytojas pažįsta kasdienybės vargą ir nori stovėti šalia mūsų,

²⁶ Jn. 6, 48–52.

kai mes drebame. Bet jis taip pat džiugina mus kilniu Dievo karalystės džiaugsmu ir pažadėtą ateities laime.

Praktiniais sumetimais kuriam laikui buvo visai išnykusi tikinčiųjų komunija abiem eucharistiniais pavidalais. Tai nesumažino Švenčiausiojo Sakramento veiksmingumo. Visas Kristus yra Duonoje ir visas — Vyne. Priimdami tik duonos pavidalą, pasauliečiai priima Kristų tiek pat, kiek jį priima kunigai. Tačiau puota atrodytų pilnesnė ir labiau atitiktų Kristaus žodžius, jei ji vyktų abiem pavidalais. Kristus pasakė: „Imkite ir valgykite; tai yra mano kūnas... Ta taurė yra naujoji sandora mano kraujuje; tai darykite, kiek kartų gersite, man atsiminti! Nes kiek kartų jūs valgysite tą duoną ir gersite tą taurę, jūs skelbsite Viešpaties mirtį“.²⁷ Rytų Bažnyčios apeigose tikintieji priima komuniją abiem pavidalais. Yptingais atvejais tai daryti leidžiama ir atnaujintoje Romos liturgijoje: „Priimti komuniją abiem pavidalais, ir toliau galiojant dogmatiniams Tridento susirinkimo nuostatomis, Apaštalų Sosto numatytais atvejais vyskupai gali leisti ne tik kunigams bei vienuoliams, bet ir pasauliečiams. Tokių atvejų pavyzdžiai galėtų būti naujai pašvęsti kunigai savo šventimų Mišiose, vienuoliai savo įžadų Mišiose, naujaticiai po jų krikšto aukojamose Mišiose“.²⁸

Aliejus. Aliejus paskanina maistą, gydo ligas, dega, valo, patepa. Visa tai nuaidi liturgijoje, ypač Didįjį ketvirtadienį, šventinant katechumenų aliejų, chrizmą ir ligonių aliejų.

Katechumenų aliejumi tepdamas krikštijamojo krūtinę, kunigas išreiškia patepimo prasmę, meldamas sustiprinti krikštijamąjį Išganytojo Kristaus galia.²⁹ Kuni-

²⁷ 1 Kor. 11, 24–26.

²⁸ LK 55.

²⁹ Plg. OBP. 62.

gystės šventimuose tuo pačiu aliejumi yra patepami šventinamojo delnai. Altoriaus konsekracijoje juo ištepama altoriaus stalas. Katechumenų aliejus valo dvasines dėmes. Jis įsisunkia gilyn, lyg užtikrindamas Dievo malonės pastovų veikimą.

Chrizma — ta mišinys aliejaus ir balzamo, kuris dar aiškiau pabrėžia šventimų malonės patvarumą. Chrizma tepama krikštijamojo kakta, konsekruojamo vyskupo galva ir kai kurie dievogarbai skiriami ypatingi dalykai: bažnyčių varpai ir sienos, Mišių taurės ir patenos. Patepimas chrizma vaizduoja Šventosios Dvasios galią, kuri pilniausiai atsiskleidė Kristuje, padarydama jį kunigu, pranašu, karaliumi. Chrizma pateptasis įsirikiuoja kuniškiškoje, pranašiškoje ir karališkoje Dievo tautoje. Jis tampa pilnutinis Kristaus narys, lyg pats Kristus. Pakrikštytasis ir pateptasis chrizma gali naudotis visomis išganymo priemonėmis ir aukoti Dievui dvasines aukas. Pakonsekruotasis vyskupas atstovauja žemėje Kristų — vyriausiąjį kunigą ir ganytoją.

Ligonių aliejus nuvalo ir gydo. Juo tepama ligonio kakta, lūpos ir rankos. Patepimą lydi žodžiai išreiškia viso kūno nuvalymą. Kaip per pojūčius nuodėmė sutepė kūną ir sielą, taip per pojūčius vėl nusivalo kūnas ir siela. Patepimas siejasi su atgaila ir krikštu: jis papildo ir atbaigia išganingas krikšto bei atgailos pasekmes.

Ugnis. Šviesa vaizduoja tiesą, kuri spinduliuoja žmogaus viduje ir viskam suteikia antgamtinę perspektyvą. Dievas gyvena neprieinamoje šviesoje. Kristus yra pasaulio šviesa, visatos saulė.

Šviesa mirguliuoja, ji yra lyg gyva, ji minta. Į žemę ji yra lyg nusileidusi iš dangaus, gimininga saulei. Ji padeda praregėti skirtingus pavidalus, lyg atskiria juos vie-

nuos nuo kitų. Tik šviesoje galima pažinti daiktus ir visa, kas yra aplinkoje. Todėl šviesa lyg atskleidžia tiesą.

Šviesos šaltinis — saulė žemės gyventojams yra gera motulė, kuri atgaivina, kas sušalę. Be saulės ateina sustingimas ir mirtis. Saulė padeda žemei sužydėti ir nešti vaisių.

Šviesai priešingas pradas — tamsybės išreiškia siaubą, kančią, piktybę, šėtoniškumą, pragarą. Todėl yra šviesybių ir tamsybių karalystė, šviesos ir tamsos vaikai, šviesybių ir tamsybių darbai, ginklai. Kvietimas nušvisti reiškia priimti dieviškąjį apreiškimą. Kvietimas palikti tamsybes reiškia atsisakyti klaidų, Piktojo dvasios, blogų darbų.

Gamtoje saulės užtekėjimas ir laida primena Kristaus, teisingumo saulės, atėjimą į pasaulį. Panašiai kiti, mažesni šviesos šaltiniai, ar žvakės, ar lempos, ar žibintai nuo seniausių laikų buvo naudojami liturgijoje kaip reikšmingi ženklai. Senajame Testamente Dievo paplatinėje degė gryo aliejaus liepsnelė,³⁰ septyniašakyje auksiniame žibinte.³¹ Per sinagogą paprotys atėjo į Bažnyčią,³² kur jis veikiai gavo savo simboliką. Džiaugsmo, šventumo ir maldos ženklas, negęstanti lempelė pasirodo ant kankinių kapų, bazilikose, ant altorių ir prie paveikslų, o pagaliau ir prieš Švenčiausiąjį Sakramentą.

Bažnyčia garbina Dievą šviesoje. Net ir šviesiausią dieną pamaldų metu bažnyčioje dega žvakės — šviesos simboliai. Didžiausioje bažnytinių metų šventėje Velykose yra šventinama Velykų žvakė, kurią uždegtą, diakonas iškilmingai įneša į tamsoje skendinčią bažnyčią ir triskart sveikina kaip „Kristaus Šviesą“, tikintiesiems atsakant „Ačiū Dievui“. Velykų žvakės liepsna įžiebia

³⁰ Plg. Iš. 27, 20; Kun. 24, 2–4; I Sam. 3, 3.

³¹ Plg. Iš. 25, 31–40.

³² Plg. Apd. 20, 8.

kunigo, dvasiškių, tikinčiųjų ir altoriaus žvakes. Tai Prisikėlusiojo šviesa, kuri įspindo į visų širdis ir naujai dievogarbai parengė altorių. Amžinoji lempelė rišasi su Velykų žvake, nes ji ženklina čia esantį gyvą Viešpatį.

Velykų žvakė yra ne tik prisikėlusio Kristaus, bet ir Šventosios Dvasios simbolis, kaip matyti iš kunigo žodžių, sakomų šventinant Krikšto vandenį, įmergus į jį degančią Velykų žvakę: „Tenužengia į šį sklidiną šaltinį Šventosios Dvasios galia“.

Liepsna ne tik šviečia, bet ir nuvalo. Izaijo pranašystėje serafinas nuvalė pranašo lūpas degančia anglimi. Šventinant altorių, vandeniu nuplovus jo stalą, ant jo deginama penkiose vietose padėti smilkalai ir vaškas.

Ant gyvų žarijų užmesti smilkalų grūdėliai virsta kvapiais dūmais, kurie apgaubia smilkomąjį ir lyg regimai sujungia jį su nuvalančia ugnimi.

Pašventinti pelenai, kuriais gavėnios pradžioje pasibarstome galvą, taip pat yra ugnies simbolis. Jie atsiranda ugniai išnykus. Jie primena sielą, iš kurios yra pasitraukusi Dievo malonė. Pelenai kviečia atgailoti. Kaip sakramentalija, jie parengia dvasią atgailai, kuri atveria galimybę pilniau susitikti su Dievu Velykose.

Ugnis ne tik sušildo, apšviečia, nuvalo, bet ir naikina. Ugnis yra Dievo pykčio simbolis. Ji primena neišvengiamą Dievo teisumą, po to, kai pasaulis bus sunaikintas ugnimi.

Ranka. Ranka suriša, ranka atriša. Ranka duoda, ranka ima. Ranka prašo, ranka laimina, ranka išreiškia vidinę nuotaiką. Pasisveikindami paspaudžiame ranką: ranka rankoje sujungia du asmenis. Rankomis susitinka dvi sielos ir viena kitą priima.

Ranka gali ir privalo prabilti Dievui. Maldoje žmogus atsiduoda Dievui ir priima jo dovanas. Tada ranka suima

ranką, tada pirštai susikryžiuoja; taip susijungusiose rankose lyg teka nematoma srovė. Delnas prisiglaudęs prie delno sukelia ramybės, nusižeminimo bei pagarbos vaizdą. Kai siela karštai šaukiasi Dievo, rankos iškyla aukštin savaime. Kai siela trokšta atsiduoti Dievui, rankos susikryžiuoja ant krūtinės.

Senieji rankų uždėjimu perduodavo pirmgimystės teises,³³ meldavo sveikatos,³⁴ perduodavo pareigas.³⁵ Rankas uždėdami Kristus ir apaštalai gydė ligonius,³⁶ laimino,³⁷ perdavė pareigas,³⁸ teikė Šventąją Dvasią.³⁹

Dabar Bažnyčia uždeda rankas, teikdama krikštą, atgailos sakramentą, ligonių patepimą, šventimus, sutvirtinimą, laimindama vienuolių vyresniusius, mergeles; šventindama krikšto vandenį, rengdama esmėkaitai duoną ir vyną.

Pasninkas. Pasninkas, kaip ženklas, vaidina didelį vaidmenį liturgijoje. Kartu su išmalda, jis lydi maldą. „Malda su pasninku ir išmalda yra geresnis dalykas negu krauti sau turtus“.⁴⁰ Pasninkas, kaip nusiteikimas, parengia liturgijai: „Žinokite, kad Viešpats išklausys jūsų maldas, jei likte pasiliksite meldamies ir pasninkaudami Viešpaties akivaizdoje“.⁴¹

Pasinėręs pasaulyje, paskendęs kasdieniniuose reikaluose, žmogus jaučiasi netinkąs atsistoti prieš Dievą. Todėl prieš eidamas į šventyklą, prieš atnašaudamas auką, prieš šventes, žmogus susikaupia ir kai kuriais išoriniais

³³ Plg. Prad. 48, 14.

³⁴ Plg. 1 Kar. 17, 21.

³⁵ Plg. Skaičių 27, 18 ir 23.

³⁶ Plg. Apd. 28, 8.

³⁷ Plg. Mt. 19, 13.

³⁸ Plg. Apd. 6, 6; 1 Tim. 4, 14; 5, 22.

³⁹ Plg. Apd. 8, 17; 19, 6.

⁴⁰ Plg. Tob. 12, 8.

⁴¹ Jud. 4, 12.

ženklais lyg atsiplėšia nuo pasaulio: mažiau valgo ar geria, budi, meldžiasi, atsisako patogumų.

Katalikų Bažnyčioje ypač ryškus yra priešvėlykinis pasninkas gavėnioje, primenąs Kristaus keturiasdešimties dienų badavinį dykumoje. Pasišlykštėjimą nuodėmę žmogus įrodo savitvarda leistinuose dalykuose. Taip jo pasninkas byloja meile Dievui. Taip jis pasirodo laukias pasitenkinti kada nors vien Dievu. Pasninkauti tinka laukiant ko nors brangaus ir didžio. „Argi jūs galite versti pasninkauti vestuvininkus, kol su jais yra jaunikis? Bet ateis dienos, kai jaunikis bus nuo jų atimtas, tuomet anomis dienomis jie pasninkaus“.⁴² Dabar yra „anų dienų“ metas. Dabar Bažnyčios Sužieduotinis yra atimtas; todėl dabar pasninkauja Kristaus Sužieduotinė ir jos nariai. „Štai dabar malonės metas, štai dabar išganymo diena!.. Visame parodykime save, kaip Dievo tarnus... kantrybe sielvartuose, varguose, ...darbuose, budynėse, pasninkuose...“⁴³ Nors nepilnai, tačiau tikrai Jaunikis sugrįš tarp vestuvininkų Velykose. Tada pasibaigs gavėnios pasninkas ir visi džiaugsis priartėjusiu išganymu.

Susilaikydami penktadieniais nuo mėsinių valgių arba kitokia atgaila save varžydami, krikščionys parodo gyvai dalyvaują Kristaus kančioje ir mirtyje. Pasninku ir atgaila galima bausti save už nusikaltimus, siekti jų nusi-kratyti ir apskritai leisti sau pajusti, kad žemėje gyve-name ne tik šiai dienai, bet ir amžinybei. Tačiau prieš-komuninis pasninkas nėra atgailos, o rengimosi ženklas. Juo jis yra lengvesnis, juo turėtų jis būti sąmoningesnis ir gilesnis, kad neprarastų savo prasmės.

Susilaikymas nuo valgių, gėrimų ar kitų smagumų iš-reiškia žmogaus nusigrėžimą nuo savęs ir grįžimą į Die-vą. Krikščionis nelaiko pasaulio savo tikslu: ne viena

⁴² Lk. 5, 34-35.

⁴³ 2 Kor. 6, 2-5.

duona jis jaučiasi gyvas. Pasninkas įrodo tai dramatiškai. Liturgija būtų tuščia, jei netiesėtų žmogaus kelio kryptis į Dievą.

Kryžius. Kryžius primena Išganytojo kančią bei mirtį ir gaivina prisikėlimo viltį. Tai aukščiausias krikščionio ženklas, kuriuo išpažįstamas Mesijas, Žodis tapęs kūnu, tarpininkas, kunigas ir auka. Kryžių rasi kiekvienuose krikščionių namuose ir ant ar prie kiekvieno altoriaus.

Didįjį penktadienį kryžius yra liturgijos centre. Šią Kristaus mirties dieną, gaudžiose apeigose nudengdamas kryžių, kunigas tris kartus gieda: „Štai kryžiaus medis, ant kurio buvo nukryžiuotas pasaulio Išganytojas! Ateikite jo pagarbinti!“ Tikintieji puola ant kelių prieš savo išganytoją ir garbina jį žvilgsniu ar pabučiavimu.

Jau trečiame amžiuje kryžiaus ženklu ant kaktos Bažnyčia žymėjo krikštijamąjį. Šiandieniniame apeigyne ši veiksmą palydi žodžiai: „Vaikeli, su dideliu džiaugsmu tave priima krikščionių bendruomenė. Jos vardu tave pažymiu kryžiaus ženklu. Po manęs tave žegnos gimdytojai ir krikšto tėvai tuo pačiu Atpirkėjo Kristaus ženklu“.⁴⁴

Kūdikio ranka pirmiausia išmoks persižegnoti. Jau stingstanti miršančiojo ranka dar pajudės paskutiniame kryžiaus ženklui. Žegnojantis vilties ir meilės simbolį suriša tikėjimo švenčiausia Trejybe žodžiai. Žegnonė suglaustai išreiškia giliausias tikėjimo paslaptis ir jas liudija.

Vieta ir namai. Dievui skirtos vietos yra nuošaliai, toliau nuo kasdienybės triukšmo. „Visomis keturiomis kryptimis jis matavo tenai aplinkui sienos ilgį penkiais šimtais mastų ir plotį penkiais šimtais mastų; tai turėjo

⁴⁴ OBP 41.

atskirti šventą vietą nuo nešvento ploto“.⁴⁵ Kuri nors vieta yra šventa dėl to, kad joje yra apsiareiškęs Dievas ar jo pasiuntinys angelas; kad joje yra šventojo kapas, kad ant jos stovi šventovė; ar kad ji yra pašvęsta religiniam tikslui ar apeigoms, kaip kapinės ar šventorius. Netinka eiti šventon vieton netyromis ir nuodėmingomis kojomis: „Nesiartink čia! Atrišk nuo savo kojų avalynę, nes vieta, kurioje stovi, yra šventa žemė“.⁴⁶ Čia tartum dangus susiliečia su žeme. „Čia ne kas kita, kaip tik Dievo namai ir dangaus vartai“.⁴⁷ Čia Dievas greičiau išklauso žmonių maldavimų. Čia yra šventieji akmenys, šaltiniai, paveikslai...

Dievo namai yra dangus ir žemė. Tačiau žmonės ir Dievui stato namus, iškilmingus ir puošnius. „Argi... tikėtina, kad Dievas iš tikrųjų gyvena žemėje, nes jei dangus ir dangų dangūs negali tavęs sutalpinti, kaipgi mažiau šitie namai, kuriuos aš pastačiau?“⁴⁸ Nors tai atrodo negalima, tačiau Dievas apsigyveno žmogaus statytuose namuose: „Kunigams išėjus iš šventyklos, debėsėlis pripildė Viešpaties namus..., nes Viešpaties šlovė buvo juos pripildžiusi“.⁴⁹

Kaip visa žmonija, taip Bažnyčia tiki pilnesniu Dievo buvimu jam pašvęstoje vietoje, ypač bažnyčioje. Laimindamas naują bažnyčią, kunigas meldžia Dievą ateiti čia, klausyti tikinčiųjų maldų ir dalyti malones: „Viešpatie, Dieve! Nors tavęs neapima dangus ir žemė, tačiau tu teikiesi turėti žemėje namą, kur nuolat būtų šaukiamasi tavo vardo... Giedriu tėvišku žvilgsniu aplankyk šią vietą; savo malone nuvalyk ją nuo visokios sutepties ir išlaikyk tyrą“.⁵⁰

⁴⁵ Ez. 42, 20.

⁴⁶ Išėj. 3, 5; plg. Joz. 5, 14.

⁴⁷ Prad. 28, 17.

⁴⁸ 3 Kar. 8, 27–28.

⁴⁹ 3 Kar. 8, 11.

⁵⁰ RKA I, 224.

Kultui skirto pastato dalys atstovauja visatos pradams. Lubos siejasi su dangumi, todėl jos dažniausiai yra auksuotos ir išdažytos amžinosios garbės vaizdais. Darniai išlenkti skliautai gyvai primena nepasiekiamą dangų. Sienos, kolonos ypač bokštas, vaizduoja kalnus. Langai sujungia šventovės vidų su saule, su ta, kuri padeda mums praregėti medžiaginius daiktų pavidalus.⁵¹

Bažnyčios vidus yra padalytas į visiems atvirą ir iš dalies uždarą erdvę. Krikščionių bažnyčios presbiterija yra kilusi graikų abaton ir izraelitų sancta sanctorum pavyzdžiu. Anksčiau ji būdavo net atskirta tvorele.

Šventų vietų tvora ir bažnyčios sienos skiria nuo pasaulio pamaldų dalyvius, tačiau ne visą laiką. Pamaldoms pasibaigus, atsiveria bažnyčios durys bei šventoriaus vartai, ir tikintieji eina į pasaulį jo pašventinti, „kad Dievas būtų viskas visame“.⁵² Ateis metas, kai visos skiriančios sienos pranyks. Tada kils „naujas dangus ir nauja žemė“.⁵³ Tai bus amžinybės vieta. Ten nebus daugiau „šventyklos, nes Viešpats, Dievas visagalis“ bus ten šventykla.⁵⁴

⁵¹ Plg. Alfons Kirchgässner, *Die mächtigen Zeichen*, Herder 1959, 333 psl.

⁵² 1 Kor. 15, 28.

⁵³ Apr. 21, 1.

⁵⁴ Apr. 21, 22.

LITURGIJA IR KŪNAS

P

lačiai naudodama ženklus, liturgija skiria daug vietos taip pat ir kūnui, per kurį ženklai pasiekia sielą. Iš tikrųjų ir pats kūnas yra ženklas, sielos ženklas. Tad tinka plačiau paliesti kūno vaidmenį liturgijoje.

Kūnas Apreiškime. Kūnas yra Dievo kūrinys. Tiesa, nuodėmė palenkė jį sau ir jį sukėlė prieš sielą, kuri ati-

davė jį mirčiai. Kristus vėl sutaikė sielą su kūnu. Jo nupeļnyta malonė padeda sielai viešpatauti kūne, kol kūnas atsimainys prisikėlime.

Atpirkime kūnas suvaidino svarbų vaidmenį. Tėvas siuntė Sūnų „nuodėmingo kūno panašume ir dėl nuodėmės pasmerkė nuodėmę kūne“;¹ iš savo Sūnaus, „nežinojusio nuodėmės, jis dėl mūsų (lyg) padarė nuodėmę“.² Ant kryžiaus mirė žmonijos nuodėmių prislėgtas Kristaus kūnas, o su juo mirė ir nuodėmė. Kristus „pats savo kūne atnešė mūsų nuodėmes į kryžių, kad mes, numirę nuodėmėms, būtume gyvi teisybei; jo randais jūs esate pagydyti“.³ „Esame pašventinti Jėzaus Kristaus kūno paaaukojimu vieną kartą už visus“.⁴

Kristaus kūnas nėra tik atpirkimo įrankis. Jis ir toliau tarpininkauja, perteikdamas malones. Valgyti jo sakramentinį kūną — tai užsitikrinti sau amžinąjį gyvenimą! Jo kūnas laidoja, kad mes prisikelsime. Mirtimi Kristus sunaikino nuodėmės teises į kūną. Nugalėjęs nuodėmę, savo dieviška galia Kristus prisikėlė iš numirusiųjų permaintytu kūnu, kuriame amžinai gyvena dievystė.⁵ Tas pats kelias veda į prisikėlimą ir žmones. Ir jie privalo pirma mirti nuodėmei, kad galėtų gyventi amžinai. Laikų pabaigoje Kristus atgaivins mūsų kūną.⁶ Tada mes prisikelsime su Kristumi.

Kadangi kūnas yra Dievo sutvertas, Kristaus atpirtas ir paskirtas prisikelti, jis vaidina didelį vaidmenį liturgijoje, kuri mini ir sudabartina atpirkimą, įvykusį per Kristaus kūną.

¹ Rom. 8, 3.

² 2 Kor. 5, 21.

³ 1 Petro 2, 24.

⁴ Žyd. 10, 10.

⁵ Plg. Kol. 2, 9.

⁶ Plg. Rom. 8, 11.

Kūnas sakramentinėje liturgijoje. Sakramentinė liturgija neatskiriamai siejasi su išaukštinto Viešpaties kūnu. Sakramentai yra Viešpaties kūno ženklai, kaip jo kūnas yra dievystės ženklas. Kad taptume atpirkti, turime pirmiausia kaip nors atsirasti Kristaus kūne. Jame iš tikrųjų atsirandame ne tik dvasiškai, bet ir kūniškai, priimdami jo buvimo ir veikimo ženklus. Todėl šv. Povilas sako, kad esame pakrikštyti viename kūne, esame krikštu įjungti į vieną kūną, į Kristų.⁷ Tai tinka visiems sakramentams, ypač Eucharistijai: „Argi palaiminimo taurė nėra dalyvavimas Kristaus kraujuje? Ir ar duona, kurią laužiame, nėra dalyvavimas Viešpaties kūne?“⁸

Prabildama į žmogų ženklais, religija nepasiduoda kūnui, bet siekia patenkinti visą žmogų, kuris nėra tik dvasia, bet ir kūnas. Dvasiniai pradai į žmogų patenka per pojūčius. Net Dievą žmogus pasiekia per tuos dalykus, kuriuos mato, girdi, liečia ir patiria. Todėl ir Dievas, save apreikšdamas žmogui, pasinaudoja išore — asmenimis, žodžiais, veiksmais, kurie išreiškia jo tiesą ir meilę. Ant ra vertus, jei žmogus negalėtų savo vidujiškumo išreikšti išorėje, jis nusilptų. Ženklaai kviečia žmogų pasireikšti išorėje, kad gyvuotų jo dvasia ir kad kūnas pasiliktų kūnu.

Regimuosius Kristaus buvimo ir veikimo ženklus atlieka bei sukuria kūnas ir apipavidalina juos žodžiais, kuriuos reikia ištarti lūpomis. Sakramentą priiinas tikintysis privalo kūniškai prisiliesti veiksmingo, malone pakrauto ženklo: jis turi leisti vandeniu nuplaunamas, aliejumi patepamas, duona pavalgydinamas, vynu pagirdomas...

Aišku, jei tik kūnu susiliestume su regimais malonės ženklais, nepašventėtume dvasia. Ką paviršutiniškas

⁷ Plg. 1 Kor. 12, 13.

⁸ 1 Kor. 10, 16.

žvilgsnis laiko tik medžiaginiu ženklų, tai savo gelmėje slepia Dievą. Jei taip nebūtų, nebūtų nei Kūno bei Kraujo sakramento, apie kurį Viešpats sako: „Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas pasilieka manyje ir aš jame“.⁹

Sakramentuose, plaujant kūną, nusivalo dvasia. Tėpant kūną, sustiprėja dvasinės jėgos. Ženklinant kūną kryžiumi, apsaugoma siela. Rankas ištiesiant virš galvos, sielą pripildo Šventoji Dvasia. Eucharistinė duona ir vynu pamaitinant ir pagirdant kūną, siela pasisotina Dievu.

Kūnas ne tik padeda šventėti dvasiai, bet ir pats kinta. Kinta palengva, nepastebimai. Sakramentinis gyvenimas nėra tik sielos, bet ir kūno gyvenimas. Sakramento malonė nuvalo ir pašventina visą žmogų. Atsiskleidęs sieloje dieviškasis gyvenimas panardina ir kūną būsimąjo prisikėlimo viltyje.

Kančia ir ligos yra nuodėmių pasekmės. Ligonijų sakramentas ir daugybė Apeigyno laiminimų siekia pašalinti Piktojo veikimą ne tik sieloje, bet ir kūne. Sakramento atnešta sveikata išreiškia Dievo pergalę fiziniame pasaulyje, pilnesnį Dievo karalystės atsiskleidimą medžiagoje.

Tai vėl ryšku Eucharistijoje, kurią valgydamas žmogus prisikels amžinajam gyvenimui: „Kas valgys tos duonos, bus gyvas per amžius.“¹⁰ „Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas turi amžinąjį gyvenimą, ir aš prikielsiu jį paskutinę dieną“.¹¹

Kūnas maldoje. Kūnas suvaidino svarbų vaidmenį atpirkime. Sakramentai negyvuoja be regimo prado ir tik per kūną pasiekia sielą. Ir pačiam kūnui reikia išganymo. Todėl ir kūnas privalo veikliai Dievą garbinti.

⁹ Jn. 6, 57.

¹⁰ Jn. 6, 52.

¹¹ Jn. 6, 55.

Klaidinga manyti, kad krikščioniškoje maldoje dera aplenkti kūną ir palikti jį verčiau ramybėje, kad dvasia geriau pasireikštų. Yra žmonių, kurie pasitenkina tik mažuma išorinių religinių mostų. Bažnyčioje jie tik atsisoja ir atsisėda, bet ir tai daro kaip namie, prie stalo ar kine. Dalis tikinčiųjų mano, kad bet koks kūno judesys ardo maldą. Jie piktinasi, kai kunigas kviečia juos gyviau dalyvauti liturgijoje ar kai diakonas ragina juos ką veikti. Jie trokšta kūną palikti ramybėje tartum didesniame dvasios veiklumui. Tačiau Bažnyčia trokšta įpratinti maldai ir kūną. Kūno įsijungimas netrukdo maldos, bet ją palydi, stiprina ir ugdo, nes kūnas yra sielos įrankis. Geriau negu smuikas muziko rankose, kūnas išreiškia dvasios virpesį. Judesiais, veido išraiška kūnas gali apreikšti tai, ką dvasia jaučia, kur ji veržiasi, kuo ji gyvena. Dabartinėje tikrovėje tik per kūną gali žmonės tarpusavyje bendrauti. Bendruomeninė dievogarba negalėtų vykti be kūno. Brolių vienybė neįvyksta tik dvasioje. Išoriniai vienybės pasireiškia daugeliui suėjus į vieną vietą, lūpomis tariant tuos pačius žodžius, kūnui darant tuos pačius judesius. Vienodas visų vidinis nusiteikimas pasirodo žodžių ir veiksmų sutartinėje.

Aišku, žmogus gali melstis ir be išorinių ženklų. Tačiau liturgijoje malda turi pasireikšti išorėje priderama kūno laikysena. Besimeldžias išreiškia pagarbą priklausymu, išpažįsta tikėjimą persižegnojimu, prisipažįsta nusidėjęs, mušdamasis į krūtinę.

Maldai įprastinė padėtis yra stovėti, kaip daro kunigas Mišiose. Seniau ir tikintieji meldavosi dažniausiai stačiomis. Ypač sekmadienį, minėdami Kristaus prisikėlimą, tikintieji pamaldose stovėdavo, kad tuo pasirodytų esą laisvi, atpirkti, pilni pasitikėjimo. Atsistojimas reiškia prisikėlimą, stovėjimas reiškia drąsą ir paslaugumą. Kilniai stovėti reikia pastangų. Stovėti išsiskėtus, atsi-

rėmus, sukrypus, sudarko ženklą, kuris nebeišreiškia didingos atpirktųjų laikysenos.

Klūpoti tinka nusižeminusiam ir atgailojančiam. Taip suprastintas ir gulėjimas kniūbsčiomis ant žemės, pilnai išlikęs Didžiojo penktadienio apeigose ir Kunigystės šventimuose. Parpuldamas žemėn, žmogus lyg atsisako savęs, pasirodo mažas, susilygina su žeme, lyg pranyksta iš Dievo akivaizdos ir pasiduoda Dievui. Kaip nugalėtasis, jis jaučiasi parblokštas Dievo rankos.

Kūnas meldžiasi, kai lūpos kalba maldas, kai balso stygos virpa giesmių garsais. Kūnas meldžiasi taip pat ir, kai uždega žvakes, kai degina smilkalus, kai pamerkia gėles, kai atnašauja dovanas. Jis meldžiasi taip pat ir kai eina procesijoje, neša vėliavas, muša būgnus, skambina varpais... Karštesnė malda reikalauja pamaldesnės kūno laikysenos. Dažnai ir karštai besimeldžiančių žmonių kūnas spinduliuoja pamaldumu. Antra vertus, pamaldi kūno laikysena nuteikia sielą maldai: persižegnojimas, sudėjimas rankų, žvelgimas į kryžių padeda melstis. Drybsojimas, žvalgymasis, juokavimas stabdo polėkį į Dievą. Liturgija reikalauja, kad kūnas ne trukdytų, o padėtų melstis. Liturginiai tikinčiųjų judesiai sukuria palankias maldai bei susitelkimui sąlygas. Jie ne tik parengia maldai, bet ją palaiko ir kursto.

Tačiau ir kūnas, kaip visi ženklai, ne tik apreiškia, bet ir slepia, ne tik padeda, bet ir gali kliudyti. Nors dvasia pasireiškia kūne tokia, kokia yra, bet ji gali taip pat kūną panaudoti kaip kaukę. Todėl žmogus žmogui visuomet yra paslaptingas, nes nemato jo dvasios. Tik visažinąs Dievas išskaito, ko verta žmogaus išorinė laikysena, nes jis įžvelgia į jo širdies gelmes.¹²

¹² Plg. 2. 23.

LITURGINIS IR NELITURGINIS PAMALDUMAS

N

orient krikščioniškai gyventi, neužtenka tik dalyvauti liturgijoje, nors tai vyktų sąmoningai ir veikliai. Ir išėjus iš Bažnyčios reikia krypti į Dievą mintimis, žodžiais, darbais. Ir šalia liturgijos reikia būti religingiems ir pamaldiems.

Religingumas verčia garbinti Dievą Kūrėją. Pamaldumo dorybė verčia įrodyti Dievui Tėvui sūnišką meilę.

Ir savo religingumą ir pamaldumą tikintysis gali išreikšti dvejopai: per liturgiją ir šalia jos. Jis gali gyventi liturginiu pamaldumu ar įvairiais kitais pamaldumais.

Pamaldumo pratyba yra pastovus nusiteikimas tobulėti, naudojantis tinkamomis priemonėmis. Pamaldumas nuo pamaldumo skiriasi tik ypatingu dėmesiu vienai ar kitai religinei tiesai ar priemonei, neatmetant visumos. Žmonės skiriasi gabumais, polinkiais, būdu. Vienus patraukia vienos tiesos, kitus — kitos. Vieni lengviau krypsta į Dievą vienosiose pratybose, kiti — kitose. Bažnyčia palieka žmonėms laisvę eiti į Dievą tokiu keliu, kokiu jie nori, tik kad tas kelias būtų geras, kad jis tiestųsi Bažnyčioje ir kad jis nepalikėtų šalia svarbiausių šventėjimo priemonių — sakramentų, kurie yra esminė liturgijos dalis.

Liturgijos vieta pamaldumuose. II Vatikano susirinkimas pabrėžė liturgijos reikšmę sielovadai, o kartu ir apskritai dvasiniam tikinčiųjų gyvenimui.¹ Be liturgijos nėra sakramentų, tų veiksmingųjų malonės ženklų, lyg kokių dvasinio gyvenimo laidininkų, per kuriuos paprastai ateina dieviškoji malonės srovė į Bažnyčią. Sakramentų įtaka dvasiniam gyvenimui yra ypatinga dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia dėl to, kad jie veikia savaimingai, kitaip sakant, Kristus visada juose veikia nežiūrint, ar juos priimąs tikintysis yra vertas ar ne, nežiūrint, ar juos teikiąs įrankis yra šventas ar ne. Kas nori sakramentą priimti, tas jį gauna, nesvarbu, ar jo ranka dreba, ar ji suglebusi, ar ji tuoj dovaną išmes. Nesvarbu taip pat ir sakramento teikėjo vertumas ar nevertumas: sakramento nesutepa jį perduodančio žmogaus rankos. Tokia sakramento nepriklausomybė leidžia atsiskleisti nuosta-

¹ Plg. LK 10, 14, 33.

biam jo veiksmingumui. Antra vertus, sakramentas laukia pasirengusio tikinčiojo. Sakramento nepriima tas, kuris jo nenori, arba kuris yra sutraukęs savo ryšį su Dievu. Todėl sakramentas yra lyg variklis, verčias pagyventi dvasinį gyvenimą, kad galėtų pilniau atsiskleisti malonė. Dėl to joks katalikiškas pamaldumas negali apsieiti be liturgijoje esančių sakramentų.

Liturginis pamaldumas. Bažnyčia neturi savo ypatingo dvasinio gyvenimo metodo. Ji neskelbia ir neplatina savo pamaldumo. Tačiau savaip ji žvelgia į Dievo paslaptį, į Kristų, į Dievo ir Kristaus santykius su mumis. Savaip ji vertina priemones į šventumą: vienas daugiau, kitas mažiau. Savaip ji žvelgia į aplinką, į pasaulį. Visa tai Bažnyčia išreiškia savo pamaldume, kurį parodo *jos liturgija*. Kitaip negali būti, nes liturgija yra Bažnyčios veiklos viršūnė ir šaltinis.² Tad galima sakyti, kad *liturgija yra Bažnyčios pamaldumas*, sukaupias apeigose ir maldose. Šis pamaldumas gali apipavidalinti ir tikinčiųjų galvosena bei įtakoti dvasinį jų gyvenimą. Taip gali atsiskleisti tikinčiuosiuose *liturginis* pamaldumas, siekias apipavidalinti jų dvasinį gyvenimą pačios Bažnyčios galvosena ir pamaldumu.

Kiekvienas katalikiškas pamaldumas reikalauja, kad žmogus siektų dvasinės pažangos, melstųsi, išpažintų tikėjimą, mąstytų, save kontroliuotų, išmoktų suvaldyti savo aistras, įprastų savęs išsižadėti, paklustų malonei, leistųsi pamokomas, ypač uoliai eitų savo pašaukimo pareigas...

Neapsieina be šito ir liturginis pamaldumas. Tik į visa tai žiūrėti ir visu tuo gyventi jis kviečia per liturgiją. Tai reiškia, kad ne tik vykstant liturgijai, bet ir jai pasibaigus, tikinčiojo dvasinį veržlumą privalo akstinti ir įrėminti liturgija. Aišku, tokiaame gyvenime randa sau

² Plg. LK 10.

vietos ir neliturginiai pradai, kaip rožinis, Kryžiaus Keliai ir kitos neliturginio pamaldumo pratybos. Tačiau visa čia derinasi su liturgija ir krypta į ją. Taip žmogaus pastangas į tobulumą tvarko, neša ir stiprina patys gailiausi ir sveikiausi dvasinio gyvenimo šaltiniai: sakramentai, Šventasis Raštas, bažnytinė galvosena ir malda... Žmogus ilsisi ir dirba, mąsto ir privačiai meldžiasi, atgailoja, eina savo pareigas ir apaštalauja, siekdamas praplėsti liturgijos akimirksnius ar jiems pasirengti. Taip gyvenančiam *liturgija pirmauja ne kiekin, bet kokybe*, nes ji užima tik mažą jo laiko dalį. Tačiau liturginio akimirksnio nuostabus antgamtinis poveikis užlieja visą tikinčiojo gyvenimą.

Liturginio pamaldumo ypatybės. Eiti į Dievą lengviau, įsitvėrus į paties Dievo gelbstinčią ranką, kurią jis tiesia žmogui ypač liturgijoje. Dvasiškai gyventi liturgija — tai savo kasdienybę stengtis sudievinėti iš liturgijos trykstančia malone, jėga, mokslu, jausmais, paguoda... Taip gyventi reiškia gyventi liturginiu pamaldumu.

Kaip pati liturgija, taip ir liturginis pamaldumas, pirmiausia išmoko tikintįjį eiti į išganyką kartu su kitais, bendruomenėje, Bažnyčioje. Kiekviename katalikiškame pamaldume turi būti ne tik asmeninis, bet ir bendruomeninis pradas. Tačiau liturginiame pamaldume pirmoje vietoje stovi *bendruomeniškumas*, aiškus, laipsniškas, bažnytiškas, bendruomeniškumas. Neįmanoma gyventi tikru liturginiu pamaldumu, nejaučiant, kad Dievas trokšta visus žmones išganyti kaip vienetą, savo Bažnyčioje. Neįmanoma būti liturgiškai pamaldžiam, nepamėgus pėda pėdon žygiuoti su broliais į bendrą likimą, sekant vyresnįjį brolių Kristų. O tai pamėgti galima tik išsižadėjus savimeilės kiauto, kuris trukdo gyvenimą pašvęsti dievogarbai. Tad, skiepijant liturginį pamaldumą, rei-

kia ugdyti tikinčiuosiuose religiškai bendruomenišką galvoseną.

Kaip liturgija, taip ir liturginis pamaldumas padeda tikintiesiems vis labiau pajusti dvasinį Dievą, kuris jais rūpinasi, jiems atleidžia, juos šventina; Dievą, kuris jiems kalba, kurį jie garbina. Dievas vis aiškiau iškyla prieš juos, kaip gyva būtis, kaip Abraomo, Izaoko, Jokūbo, Kristaus ir jų tėvų Dievas, kaip švenčiausiasis asmuo, kuris juos myli. Palengva nusigiedrija juose Dievo sąvoka. Sužmoginto Dievo bruožai išnyksta, o jų vietoje pasirodo tikras, dvasinio Dievo veidas, to Dievo, kuris nepasitenkina žmogišku svėrimu, pirkimu, pardavimu; kuris nepasitenkina tokia žmonių draugyste, kur jie užmirštų jo didybę, o jam tarnaudami jaustųsi kaip su sau lygiu. Liturgija iškelia visišką Dievo pirmavimą ir neišmatuojamą jo nuotolį nuo kūrinio. Dievas yra kitoks, negu mes. Tačiau liturgija atskleidžia ir kitą Dievo bruožą: jo tėviškumą. Ne veltui centrinėje Mišių dalyje kalbame „Tėve mūsų“.

Liturginis pamaldumas iškelia Kristų tarpininką, mūsų, kaip jo Kūno narių, galvą ir vyriausiąjį kunigą, kuris žemėje gyveno, kentėjo, pasiaukėjo, mirė, bet prisikėlė ir sėdi Tėvo dešinėje, kad mus užtartų. Visokia malonė, visoks kultas kyla per jį, su juo ir jame. Liturgijoje gyvai pajuntame savo buvimą Bažnyčioje, mistiniame Kristaus kūne. Nuolatos jaučiame savo ryšį su visata: su angelais ir žmonija, ypač su išaukštintais jos nariais, — su Marija, šventaisiais, su skaistykloje kenčiančiomis sielomis ir su broliais, kovojančiais kartu su mumis žemėje.

Kaip liturgija, taip ir liturginis pamaldumas apima visą religinės tikrovės akiratį ir jį atskleidžia tikintiesiems. Todėl liturgiškai pamaldūs žmonės per trumpą laiką susiduria su visomis tikėjimo tiesomis. Susiduria ne teoretiškai, o praktiškai: gaivinančioje maldoje, kuri

nori būti išgyventa. Kaip liturgija, taip ir liturginis pamaldumas pastūmi visas žmogaus galias sutartinai veikti. Liturgija nepaskandina vien protiniame, doroviniame ar jausminiame prade, bet visada kreipiasi kartu į žmogaus protą, valią ir širdį per pojūčius. Liturgija niekuomet nepraranda pusiausvyros. Joje turi savo vietą sakramentai, ypač Mišios; joje gausiai aidi Šventasis Raštas; joje žymu paskiro žmogaus kelias ir visos žmonijos likimas; joje atsispindi visa istorija, šventoji istorija, vykstanti nuo sukūrimo iki atpirkimo, nuo atpirkimo iki pasaulio pabaigos ir iki įsikūrimo dangiškoje Jeruzalėje; joje religiniai praeities įvykiai atsinaujina, sudabartėja ir tęsiasi su ženklų šydu. Liturgija nuolat primena kosminę kovą tarp gėrio ir blogio, tarp dvasios, kūno ir pasaulio, tarp šviesos ir tamsos angelų. Į tą kovą ji ragina įsijungti ir mus. Liturgija yra maldos mokytoja. Jos dalyviai meldžiasi ne tik su dabarties, bet ir su praeities Bažnyčia. Jų balsas susipina su visų laikų pamaldžiausių sielų balsais. Čia jie atranda, ko patys vieni nebūtų radę. Čia jie praturtina savo asmeninę maldą platesniu žvilgsniu ir naujais pradais. Ir liturgijoje yra prašymo maldu, kuriose atsispindi žmonijos reikalai, bet tik visuotiniai reikalai. Šitaip platėja besimeldžiančio žvilgsnis ir širdis. Net ir ten, kur tikinčiojo reikalas nebūtų išreikštas, jis žino, kad už jį meldžiasi visas Kūnas. Užtat jis gali jaustis kitų nešamas. Savo visuotinumu liturginė malda iškyla aukščiau paskiro žmogaus rūpesčių, išvengia nuotaikos svyravimų ir nenuslysta į kraštutinumus.

Tad liturginis pamaldumas brandina gilią Dievo ir žmonių meilę, glaudžiai jungia su Bažnyčia, priartina visą tikėjimo tikrovę, leidžia pajusti atpirtųjų gyvenimo rimtį, moko tikinčiuosius geriau gyventi ir karščiau mels-tis ne tik visiems kartu bažnyčioje, bet ir kiekvienam atskirai savo kambarėlyje.

Liturginis pamaldumas tinka kiekvienam tikinčiam, vis tiek koks būtų jo būdas, išsilavinimas, dorovingumas, šventumo laipsnis. Tvirtai įsišaknijęs, liturginis pamaldumas palengva perkeičia žmogų, jo dvasią, galvosena ir jautimą. Kiekvieno asmens skirtingumus jis derina prie Bažnyčios galvosenos ir jos gyvenimo. Pilniau gyvenęs liturgija žmogus veikia tampa gyvesnis ir sąmoningesnis Bažnyčios, to mistinio Kristaus kūno narys.

Neliturginiai pamaldumai. Pirmųjų krikščionių bendruomenės vien liturgija išreiškė Dievui savo religingumą ir pamaldumą. Tačiau liturgija tada buvo daug laisvesnė. Joje galėjo išsilieti ne tik kunigų, bet ir eilinių tikinčiųjų jausmai. Nebuvo nustatyta, ką turi kalbėti, ką ir kaip turi atlikti kunigas, liturginių apeigų vadas. Jis laikėsi tik bendrų gairių, bet ir tos nebuvo vienodos. Jis meldėsi kaip norėjo, ir „kaip mokėjo“.³ Antrame šimtmetyje kilusi Apaštalo Palikimo knyga, pateikdama Mišių ir švenčių tekstus, pastebi, kad tai tik pavyzdžiai. Po 313 metų, Bažnyčiai atgavus laisvę, liturgija praturtėjo. Ėmė plisti ranka rašyti maldynai, kuriuose ne visa buvo gera. Bažnyčios vyresnybė pajuto pareigą tvarkyti dievogarbą. Teko suprastinti maldas ir apeigas. Tikintieji nebegalėjo laisvai išlieti savo jasmus. Atsirado neliturginės pamaldos, kurios siekė papildyti tai, ko liturgija nebegalėjo duoti.

Pradžioje tarp liturgijos ir kitų pamaldumo pratybų vyravo pusiausvyra. Vėliau, viduramžiuose, liturgija veik išimtinai pateko į dvasininkų rankas. Tikintieji nebesuprato liturginės kalbos. Palengva jie užmiršo ir daugelio liturginių ženklų prasmę. Kunigas vis labiau tolo nuo tikinčiųjų, altorių atrėmė į sieną, apsitvėrė tvorele, kruopščiai laikėsi tik jam vienam žinomų aibės liturginių įsta-

³ Justinas, I Apologia, 67, 5.

tymų. Tikintieji galėjo tik iš tolo jį stebėti ir jo klausyti, bet tai nebegalėjo jų patenkinti. Kilo mistiški apeigų aiškinimai, kurie atitraukė nuo liturgijoje skelbiamų tiesų. Šventojo Rašto prisisunkusį, tvirtą liturginį pamaldumą galėjo pasiekti tik nedaugelis, kurie suprato lotyniškai. Tikintieji ieškojo sau dvasinio peno religinės tikrovės pakraštyje, nesaugiomis priemonėmis. Kilo „duodu, kad duotum“ galvosena: keliauju į stebuklingą šventovę, kad išprašyčiau sau malonės, meldžiu šventąjį Izidorių, kad užderėtų laukai, pažadu pinigėlį šventam Antanui, kad atrasčiau pamestą daiktą, einu komunijos pirmąjį mėnesio penktadienį, kad užsitikrinčiau sau dangų. . . Toks pamaldumas veikia būtu virtęs prietarais, jei nebūtų buvę griežtų, įspėjamų pamokslų.

Savąja liturgija Bažnyčia nenori apriboti dvasinį tikinčiųjų aktyvumą. Priešingai, ji stengiasi uždegti, kursyti, puoselėti ir auklėti jų dvasinį gyvenimą. Ir neliturgines pamaldas Bažnyčia pripažįsta, patvirtina, tvarko ir giria, bet jų nelaiko savo viešąja malda. „Krikščionių tarpe paplitusios pamaldumo pratybos, jei tik jos atitinka Bažnyčios įstatymus ir normas, yra labai patariamoms, ypač jei įsakytos Šventojo Sosto. Taip pat ypatingai gerbtinos paskirų bažnyčių pamaldos, atliekamos vyskupų potvarkiu, laikantis papročių arba vyskupų patvirtintų knygų“.⁴

Tokios pamaldos yra Švenčiausiojo Sakramento lankymai, keturių dešimtų valandų atlaidai, šventoji valanda, eitynės su Švenčiausiuoju Sakramentu, — tai liturgijos pavyzdžiu kilusios pamaldos; Marijos mėnesio ir birželinės pamaldos, tridieniai, devindieniai, Kryžiaus kečiai ir daug kitų pamaldų, kurias paprastai veda pati Bažnyčia ir kuriose ji kviečia dalyvauti visus tikinčiuosius.

⁴ LK 13.

Nors jos kilo liturginio nuosmūkio laikais, tačiau yra geros ir naudingos, jei nenustelbia liturgijos ir veda į ją.

Paprastai liturgijai priskiriama tik tokios apeigos, kurios yra surašytos Bažnyčios liturginėse knygose: mišiose, skaitymuose, evangelyne, giesmyne — Mišios; brevioriuje ir giesmyne — Valandos; vyskupų ir kunigų apeigynuose — visos kitos liturginės apeigos. Tačiau ir taip apsiribojus, ne visada lengva nustatyti, ar pamaldos liturginės ar ne. Pasitaiko, kad abu pamaldumai vyksta kartu, ypač prie išstatyto Švenčiausiojo. Palaiminimas Švenčiausiuoju yra liturginė apeiga, bet jo metu skaitomos maldos dažniausiai nepriklauso liturgijai arba priklauso jai tik plačia prasme, tik kaip Žodžio liturgijos dalis, kurioje gali pirmauti Dievo žodis, bet gali labiau pasireikšti žmogaus žodžiai, giesmės, maldos, mokymas...

Ne tiek svarbu nustatyti, kas priklauso liturgijai, kiek svarbu rūpintis, kad neliturginės pamaldos liktų savo vietoje, nenustelbtų liturgijos, bet į ją vestų. „Tačiau šios pamaldos bei išskilmės turi atitikti bažnytinį metų laiką ir būti taip tvarkomos, kad derintųsi su šventąja liturgija, iš jos tarsi plauktų ir į ją žmonės vestų, nes liturgija savo prigimtimi stovi žymiai aukščiau už jas“.⁵ Svarbu nesukeisti vertybių, bet darniai jas jungti, išlaikant deramą pusiausvyrą, pabrėžiant nepavaduojamą liturgijos reikšmę.

Galima laukti, kad vyskupai, kuriems Liturginė konstitucija davė daugiau galių tvarkyti liturgiją, praturtins ją naujais pradais ir taip sumažės skirtumas tarp liturginių ir neliturginių pamaldų. Tačiau būtų žalinga, jei į liturgines pamaldas įsibrautų tokie pradai, kurie neatitinka nei liturgijos, nei Šventojo Rašto dvasios. Būtų taip pat žalinga visas neliturgines apeigas pertvarkyti pagal liturgijos schemą. Verčiau reikėtų stengtis, kad tikintieji

⁵ LK 13.

pilniau gyventų liturgija ir, kad neliturginės pamaldos, patenkinančios ir modernaus žmogaus dvasios polėkį, nesipriešintų liturgijai, o į ją vestų. Taip abu pamaldumai išsaugotų savo ypatybes ir tarpusavio deramą pusiausvyrą.

Kaip liturginiu, taip ir neliturginiu pamaldumu žmonės garbina Dievą ir šventėja patys. Krikščionis negali apsieiti be liturgijos, kurioje geriausiai pasireiškia ir klesti atgimusi jo prigimtis. Neliturginis pamaldumas, kurį lengviau galima keisti, pritaikyti aplinkybėms, laikui ir žmonėms, papildo liturgiją: jis atsveria žmogų religijai ir pastūmi jį pilniau gyventi liturgija. Ar žmogus meldžiasi savo kambarėlyje, ar jis meldžiasi bei gieda sutartinai su kitais, jis garbina Dievą Šventojoje Dvasioje. Kiekvieną maldą Dievas įkvepia ir priima Kristuje. Kaip žmogus besimelstų, jis meldžiasi Kristuje, jis prašysia Kristaus maldą. Kaip kitose pamaldumo pratybose, taip ir liturgijoje, žmogus gali melstis gerai ir blogai, pagal tai, kiek jis Dievą myli.

LITURGIJOS ATNAUJINIMAS

Gvildenant liturgiją, susidūrėme su jos žemiška ir antgamtinė tikrove. Žemiškoji tikrovė apglėbia liturgijos apeigyną, knygas, įstatymus. Antgamtinė tikrovė atveria nuostabų liturgijos veiksmingumą ir gylį, kylantį iš glaudaus jos ryšio su skramamentais. Antgamtinė liturgijos sąranga, kilusi Dievo valia, yra pastovi, nesivysto. Tik

ją gvildenąs teologas, pasinaudodamas apreikštomis tiesomis, gali vis geriau ją pažinti ir atskleisti.

Žemiškieji liturgijos elementai gali būti tobuli ir netobuli, pagal tai, kaip jie išreiškia liturgijos turinį. Kai kurie jų savo laiku galėjo būti tobuli, bet laiko būvyje galėjo pasenti. Tada Bažnyčia gali ir privalo jų atsisakyti ar pakeisti juos kitais. Nauji elementai siejasi su nekinamais sakramentais ir tol turi prasmės, kol žmogui pagelbsti geriau suprasti sakramentus ir sąmoningiau jais naudotis. Liturgijos vertė visuomet lieka ta pati: ar jos elementai yra pasenę ar nauji, netobuli ar tobuli, — liturgija visuomet yra Kristaus ir Bažnyčios tarnyba, visuomet ji gali žmogų šventinti, visuomet žmogus gali ja gyventi, visuomet krikščioniui ji gali būti *gyvoji* liturgija.

Todėl apie liturgijos atnaujinimą reikia kalbėti bliviai, be perdėtos baimės ar nekantrumo. Bažnyčia nebijo atnaujinti tai, kas pasenę, kas šių laikų žmogui nebesuprantama; tačiau kartais ji ilgai laukia palankaus akimirkščio. Atnaujinti nelengva. Liturgija yra lyg rūmai, kuriuose žymų įvairių laikotarpių priestatai, pataisymai, tinkas, dažai... Kartais visa tai taip susipynę, kad sunku pažinti pirmąją mintį. Tik giliau ištyrus liturgijos istoriją, pasirodo, kokie liturgijos elementai vertingi, kokie ne, kokius reikia palikti ar sugrąžinti, kokius reikia atmesti.

Žymusis Bažnyčios atsinaujinimo — Tridento susirinkimas (1545–1563) m.), labai mažai tepalietė liturgiją. Prieš keturis šimtus metų, paskutinę Tridento susirinkimo dieną, Tėvai prašė Šventąjį Sostą, peržiūrėti mišiolą ir breviorių. Šventasis Sostas tai įvykdė po keletos metų. 1568 metais pasirodė naujas breviorius, o dar po poros metų išėjo ir naujas mišiolas. 1588 metais buvo įsteigta Apeigų kongregacija, kuri turėjo saugoti liturgiją nuo iškrypimų. Liturgija nesikeitė apie ketvertą šimtų metų.

Tačiau jau Pijus X jautė, kad reikėtų bent kai kuriuos liturginius tekstus peržiūrėti ir atnaujinti. Jis pradėjo brevioriaus reformą. Pijus XII atnaujino Didžiosios savaitės apeigas. II Vatikano susirinkimas, siekdamas „stiprinti tikinčiųjų krikščioniškąjį gyvenimą, geriau pritaikyti mūsų meto reikalavimams tas institucijas, kuriose yra galimi pakeitimai, visokeriopai puoselėti į Kristų tikinčiųjų vienybę, stiprinti visa tai, kas padeda telkti visus žmones į Bažnyčios šeimą“,¹ ypatingai rūpinosi liturgijos atnaujinimu ir ugdymu. Tėvai nutarė peržiūrėti visas liturgines knygas² ir apeigas.

Mintis liturgiją atnaujinti virto tikrove, Pijui XII įsteigus komisiją, kuri pasvertų, atsijotų ir priimtų gyvai putojančio liturginio sąjūdžio mintis. Dėmesys kaupėsi ypač apie keturis dalykus: liturgijos sielovadinę reikšmę, jos svarbą misijoms, gimtosios kalbos įvedimą ir koncelebraciją. Tautiniai ir tarptautiniai sąskrydžiai, vis gilesnis istorijos pažinimas, liturginė spauda, skubiai vedė į liturgijos atnaujinimą.

Pora metų prie II Vatikano susirinkimą buvo įsteigta parengiamoji komisija, kuri turėjo trylika pakomisijų, skirtų parengti atskiras liturginės konstitucijos projekto dalis. 1962 metais spalio mėnesio 22 dieną, pradėjęs svarstyti parengtuosius tekstus, Susirinkimas persijojė skyrelį po skyrelį. Tų pačių metų lapkričio 14 dieną Liturginės konstitucijos tekstas buvo priimtas, tačiau liturginė komisija turėjo dar trejetą kartų tekstą gryninti, praturtinti ir pagrįsti svarstymų metu Tėvų pasiūlytais pataisymais. Pagaliau Susirinkimas Liturginę konstituciją galutinai priėmė (1963. XII. 4).

Konstitucijoje yra septyni skyriai: 1. liturgijos atnaujinimo ir sugyvinimo pagrindai (5–46); 2. Šventoji Eucharistijos paslaptis (47–58); 3. kiti sakramentai ir sak-

¹ LK 1.

² Plg. LK 25, 31.

ramentalijos (59–82); 4. valandų malda — breviorius (83–101); 5. bažnytiniai metai (102–111); 6. bažnytinė muzika (112–121); 7. sakralinis menas, liturginiai indai, baldai, rūbai (122–130). Pirmasis skyrius apie liturgijos atnaujinimą ir sugyvinimą turi penkis poskyrius, kurie liečia liturgijos esmę ir jos reikšmę Bažnyčios gyvenime, liturginį lavinimą ir tikinčiųjų aktyvų dalyvavimą pamaldose, liturgijos atnaujinimo gaires, liturginio gyvenimo gaivinimą vyskupijoje ir parapijoje bei liturginio-sielovadinio gyvenimo skatinimą.

Konstitucija siekė liturgiją pritaikyti sielovadai ir nurodė, į ką reikės kreipti dėmesį toliau tvarkant liturgiją. Praeityje nebuvo pakankamai įvertinta liturgijos reikšmė sielovadai. Tikinčiųjų krikščionišką gyvenimą kunigai bandė palaikyti ne liturginėmis priemonėmis. Kad tikintieji ateitų į bažnyčią, reikėjo griežto įsakymo; kad jie čia nenuobodžiautų, reikėjo įspūdingos muzikos, spalvų, paveikslų, šviesų; reikėjo įvairių pamaldumo praktikų, kad jos pavaduotų tai, ko liturgija nebegalėjo duoti. Tai tęstis ilgai negalėjo. Reikėjo griebtis priemonių, kad pati liturgija trauktų tikinčiuosius, kad jie čia suprastų tekstus ir veiksmus, kad liturgijoje jie rastų savo dvasiai gausesnį peną.

Mediator Dei enciklika užsiminė, kad Dievo garbinimo negalima atsieti nuo žmogaus šventėjimo. Liturginė konstitucija tai dar aiškiau išreiškė, tvirtindama, kad liturgijoje Kristus ir Bažnyčia garbina Dievą bei šventina žmones.³ Dievogarba ir sielų gelbėjimas, tai dvi neatskiriamos srovės: viena — iš žemės į dangų, kita — iš dangaus į žemę.

II Vatikano susirinkimas rūpinosi liturgiją priartinti prie žmonių. Susirinkimas ragino liturgiją atnaujinti

³ LK 7.

taip, kad ji aiškiau išreikštų Dievo teisę į žmones ir kad per ją žmonės galėtų pilniau atsiduoti Dievui. Veltui Kristus atsirastų ant altoriaus, jei jis nepasiektų tikinčiųjų širdies. Veltui tikintieji ateitų į bažnyčią, jei čia jie netaptų šventesni. Liturgija turėtų būti lyg šaltinis, iš kurio nenustoja ramiai tekėjęs gaivinantis dieviškas vanduo į skurdžią šios žemės kasdienybę; ji turėtų būti krikščioniško gyvenimo viršūnė, kur žmogus sparčiau žengia į savo galutinį tikslą.

Stengėmės aprašyti liturgiją, kokia ji yra ir kokia ji turėtų būti krikščionių gyvenime. Ar knygos puslapiuose liturgija gali tapti gyva? Žodžiai niekada neeis pajusti gyvąją liturgiją. Tik giliau supratę liturgiją ir patys pilniau ja gyvendami, tikintieji pajus, kad liturgija tikrai yra gyva. Be tikinčiųjų nėra liturgijos. Be liturgija gyvenančių tikinčiųjų nėra gyvosios liturgijos.

Dievas yra garbingas. Jo garbė turi nuaidėti žmonių širdyse. Nesvarbu, kokie yra tekstai ar apeigos, svarbu kaip juose dalyvauja tikintieji. Kultas netobulėja, jei netobulėja žmonės. Antra vertus, nederėtų vidinį pradą perdėti, nuvertinant pačią liturgiją, lyg ji nieko nereikštų be tikinčiųjų įnašo. Liturgija nėra tik įrankis pasiekti vidiniam tikslui. Ji yra Bažnyčios dievogarba, vertinga savo išorine forma. Tobulesnė liturgija geriau išreiškia savo turinį, stipriau skatina žmogų, nuteikdama jį atsiverti malonei; o tai labiau šlovina Dievą.

II Vatikano susirinkimas siekė atnaujinti žmones jiems labiau pritaikyta liturgija. Jis kvietė liturgijai rengti tikinčiuosius. Jis leido pamaldose naudoti gimtąją kalbą. Jis siūlė sukurti bendruomeninei šventei tinkamesnę aplinką. Vis tai rūpestis Bažnyčios narių labu. Tačiau įvykdyto atnaujinimo vaisių negalima laukti tuoj pat. Jie nekils savaime be kunigų ir pačių tikinčiųjų pastangų.

Tikinčiųjų parengimas. Kunigas ne tik vykdo liturgiją ar vadovauja, bet ir su ja supažindina tikinčiuosius, kad liturgija taptų jų veikimo šaltinis ir viršūnė. Tai įvyks, kai tikintieji supras liturgijos prigimtį, esmę, ženklus ir kai liturgiją jie pamils. Čia daug padės liturginiai pamokslai, trumpos pastabos liturginių apeigų metu, pritaikyta literatūra ir įvairios kitos priemonės. Veiklesni parapijos nariai galėtų būti parengiami ypatinguose kursuose; jaunimas — vasaros stovyklose, vaikai — mokyklose.

Vertimai į gimtąją kalbą. Gal tikintieji labiausiai nustebo, kai jie išgirdo Mišias laikant lietuviškai. Daugelis išsigando: „Kur eina ta mūsų ‚lotynų‘ Bažnyčia?“

Kristus nekalbėjo lotyniškai. Ką tik gimusi Bažnyčia vartojo aramąją kalbą, kuri ir šiandien gyvuoja asirų apeigyne. Pirmosiose bažnytinėse bendruomenėse vyravo graikų kalba, kuria kalbėjo tų vietų žmonės. Tik ketvirtame šimtmetyje, Romoje, imta naudoti lotynų kalba, nes tikintieji čia taip kalbėjo.

Lotynų kalba nėra sandarinė liturgijos dalis. Romos Bažnyčioje ji buvo vienas išorinės vienybės raiščių. Tačiau visi žino, kad ji kliudė tikintiesiems veikliai dalyvauti pamaldose. „Taip... yra su kalba; jei nekalbėsite suprantama šneka, kaipgi bus žinoma, ką sakote? Juk jūs kalbėsite lyg į orą... Taigi, jei aš nežinosiu žodžio prasmės, būsiu tam, kuriam kalbu, svetimšalis... Nes jei aš melsčiaus nesuprantama kalba, mano dvasia melsis, bet mano protas yra be *vaisiaus*. Tai kaipgi? Aš melsiuos dvasia, bet melsiuos ir protu; giedosiu dvasia, giedosiu ir protu. Kitaip, jei garbintumei dvasia, kaipgi tas, kuris yra bemokslio vietoje, pasakys Amen prie tavo garbini-

mo? nes jis nežino, ką sakai. Tu, tiesa, gerai dėkoji, bet kitas nėra pagerinamas“.⁴

Štai kur eina „lotynų“ Bažnyčia! Ji siekia, kad krikščionys sąmoningai pasakytų savo „Amen“, kad kunigai nekalbėtų „lyg į orą“, kad tikintieji pamaldose nesijaustų svetimšaliai, kad jie geriau pažintų tikėjimą, o jų dvasia ir valia sustiprėtų. Žodžiu, Bažnyčia siekia, kad jos liturgijoje dalyvaujantieji tikintieji šventėtų.

Čia susiduriame su didele sunkenybe: parengti deramus liturginių tekstų vertimus į gimtąją kalbą.

1965 metais įvykusio vertėjų suvažiavimo Romoje kalbėtojai skundėsi, kaip sunku esą išversti liturginius tekstus: trūksta sakralinių sąvokų, kai kurių kalbų gramatika esanti giliai skirtinga nuo lotyniškosios, vertėjai neturi didesnės patirties... Antra vertus, uždavinys esąs didelis, bet būtinais reikalingas: tekstai gimtąja kalba padėsią ne tik tikintiesiems, bet būsią pačios Bažnyčios balsas. Nors suvažiavimo dalyviai išreiškė asmenines patirtis, tačiau jų mintys ne vienam gali būti naudingos, ypač kad jos atsispindėjo ir Šventojo Tėvo kalboje, pasakytoje užbaigiant suvažiavimą.

Kalbėtojai primygtinai pabrėžė, kad vertimai turėtų būti kiek galint suprantamesni, sklandūs, stilingi. Teksią kurti sakralinę kalbą, kuri tiksliai, aiškiai ir lengvai išreikštų šventas tiesas, ir kuri turėtų būti skirtinga nuo šiokiadienio kalbos; ją teksią nuolat vis iš naujo peržiūrėti, papildyti ir išdailinti.

Vienaip tikėtų versti Šventojo Rašto tekstus, kitaip himnus. Šventąją poeziją galima versti laisviau. Joje galima šį tą pakeisti, pridėti, atimti, pritaikyti, perduodant nepažeistą, gilią religinę mintį. Ypač giedamus tekstus reikėtų versti kreipiant dėmesį į ritmą bei kitus muzikos reikalavimus.⁵

⁴ 1 Kor. 14, 9–17.

⁵ Plg. Notitiae, 1965 m., 12 nr., 393 psl.

Savo žodyje vertėjams Šventasis Tėvas priminė Jeronimo pasakymą: „Jei pažodžiui versiu, gausis nesąmonė; jei pakeisiu tvarką bei mintį, nebebūsiu vertėjas“.⁶ Toliau Šventasis Tėvas pageidavo, kad liturginius tekstus turėtų versti ne vienas, o keletas žmonių; kad sielovados labai atsisakius dalies lotynškųjų išsireiškimų puošnumo, būtų išsaugotas turinys dailioje bei kilnioje formoje; kad kraštai, kurie naudoja tą pačią kalbą, naudotų tą patį vertimą; kad visi, kurie rūpinasi liturginiais dalykais, sektų vietos bažnytinės vyresnybės nurodymus. „Tekstas gimtąja kalba... privalo būti suprantamas visiems, net vaikams ir nemokytiems žmonėms. Tačiau jis turi būti kilnus, atitinkas tas tikroves, kurias jis išreiškia. Jo kalba... turi kelti dvasią ir uždegti širdį Dievo meile“.⁷

Aplinkos pritaikymas. Liturgijos atnaujinimas liečia ne tik vieną kitą kunigo ar tikinčiųjų veiksmą. Jis siekia apskritai palengvinti aktyvų, sąmoningesnį ir bendruomeninį tikinčiųjų dalyvavimą liturginėse apeigose. Jis naujai paskirsto kunigo, tarnautojų, giedotojų, tikinčiųjų vaidmenis. Atnaujintai liturgijai turi būti pritaikyta ir bažnyčių erdvė bei reikmenys.

Bažnyčia. Pradžioje krikščionys nestatė Dievui šventamių. Jie Eucharistiją švęsdavo paprastuose namuose. Tik antroji šimtmečio pabaigoje atsirado bažnyčių, kurių daugelį persekiotojai sugriovė. Po 312 metų, Bažnyčiai atgavus laisvę, išaugo pirmosios bazilikos, primenančios ano meto valdiškus teismo, politikos ar prekybos pastatus.

Kitos religijos statė šventyklas dievams ten gyventi. Tokiuose pastatuose nebuvo vietos kur žmonės susirenka.

⁶ Interpret. Chron. Euseb. Pamph., Praef.: PL 27, 35.

⁷ Osservatore Romano, 1965 m. lapkričio 12 d.

Užtat pamaldos paprastai vykdavo lauke. Krikščionys savo bažnyčias statė dievogarbai. Jose galėdavo susirinkti visi tikintieji. Ši pirmąją bažnyčių paskirtis vėliau nuslinko į antrą vietą, atsiradus tabernakuliui, su jame saugomu švenčiausiuoju Sakramentu. Bažnyčia tapo Dievo namais, kur nuolat yra „Dievas su mumis“. Nors Bažnyčia ir toliau glaudė pamaldoms susirinkusius tikinčiuosius, tačiau pirmoje vietoje ji turėjo panašėti į dangų.

Liturginė konstitucija švelniai atkreipia dėmesį į pirmąją bažnyčios paskirtį, kartu ragindama nesunaikinti praeityje sukurtas puošmenas. „Statant bažnyčias, tebūnie stropiai žiūrima, kad jos tiktų liturginiams veiksams atlikti ir tikintiesiems aktyviai juose dalyvauti“.⁸ „Ordinarai tegul rūpestingai būdi, kad šventiesiems reikmenims ir vertingiems kūriniams nebūtų leista gesti arba sunykti“.⁹ „Vyskupai patys arba panaudodami tinkamus, suprantančius meną kunigus, tesirūpina menininkais, kad jie turėtų bažnytinio meno ir šventosios liturgijos dvasios“.¹⁰

Šitie Liturginės konstitucijos nuostatai verčia kai ką pakeisti jau pastatytose bažnyčiose, bet ypač rūpestingai išplanuoti naujai statomas bažnyčias.

Neįmanoma nustatyti griežtas taisykles, kaip atnaujinti senas bažnyčias. Tenka vietoje žiūrėti, ką kiekvienoje bažnyčioje reikia keisti, kad ji geriau tiktų atnaujintos liturgijos reikalavimams. Verčiau neskubėti, pirma gerai apsvarstyti, pasitarti su meno žinovais. Nekantrumas gali pražudyti ne tik bažnytinio meno vertybes, bet ir apkartinti tikinčiuosius. Svarbu ne tiek pakeisti išorę, kiek brandinti tikinčiųjų dvasinį gyvenimą, kuris kreiptų juos į liturgiją. Svarbu rūpintis pakeisti tikinčiųjų gal-

⁸ LK 124.

⁹ LK 126.

¹⁰ LK 127.

voseną, kad jie patys imtų trokšti kai ką pakeisti savo bažnyčioje.

Rodos smulkmena perkelti kitur paveikslą, ar pakeisti tabernakulį. Tačiau tie pakeitimai gali nepataisomai sugriauti bažnyčios architektūrinę pusiausvyrą. Jei mūsų proseneliai prikabinėjo bažnyčioje aibes paveikslų, pristatė pigių gipsinių statulų, pripirko neskoningų sietyių, jie tai padarė gera valia, bet be plano, be skonio, kartais ir be nuovokos. Kai ką reiktų išmesti. Tačiau nedera pasiduoti kitam kraštutinumui ir apiplėšti bažnyčią! Paplitusią nuogumo madą vadiname skambiu evangeliškojo neturto vardu, tačiau užmirštame, kad senose bažnyčiose puošmenos sukuria malonumo ir džiaugsmo nuotaiką. Neapgalvotai pašalinus dalį puošmenų, bažnyčia taps šalta ir slegiančia teatro sale. Be to, ilgai tikinčiųjų gerbtus, dabar nebenaudojamus reikmenis, verčiau patalpinti nors mažame parapijos muziejuje ar klebonijoje, bet neparoduoti senienų pirkliams, kurie be atodairos pritaiko juos grynai pasaulietiskam vartojimui. Neapdairaus klebono dėka senienų krautuvių languose atsiduria brangūs arnotai, šventųjų statulos, kryžiai, tabernakuliai, net altoriai... Buvusiame relikvijoriuje nustembi radęs įstatytą laikrodį, auksiniais statulų vainikais papuoštą arbatos servizą, smilkalų laivelį naudojamą kaip cukrinę, net šventąsias taures, vartojamas pasaulietiniams tikslams...

Atrodo lengva altorių atkreipti į žmones. Tačiau nereikia pamiršti, kad altorius yra architektūrinės visumos dalis. Prieš pakeičiant altoriaus vietą bei kryptį, verta rūpestingai apsvarstyti: ar naujoje vietoje altorius derinsis su visuma? Kur bus saugomas švenčiausiasis? Iš kur bus skelbiama Evangelija? Kur bus dalijama komunija? Ar presbiterija neatrodys tuščia? Ar bus patogų laikyti Mišias? — Tik parengus pilną atnaujinimo planą ir gavus

vyskupijos liturginės komisijos patvirtinimą, galima pradėti darbą.

Bažnyčios atnaujinimo talkininkai privalo gerai pažinti liturginius nuostatus ir liturgijos dvasią. Pavojinga atnaujinimo darbą atlikti patiems ar jį patikėti eiliniam amatininkui. Architektas, dekoratorius, savo srities žinovas, prieš pradėdamas darbą, turėtų bent kartą dalyvauti pamaldose. Taip jis lengviau suprastų, ko reikia šitai liturginei bendruomenei.

Altorius. Kiekvienoje šventovėje yra paaukštinimas, ant kurio aukotojas padeda auką, lyg tarp dangaus ir žemės. Krikščionių altorius pradžioje buvo paprastas, medinis, kilnojamas stalas. Jis priminė Paskutinės Vakarinės stalą, ant kurio pirmą kartą Atpirkėjas atnašavo Naujojo Testamento auką. Ilgai krikščionys vengė aukos stalą vadinti altoriumi, kad nemaišytų jo su izraelitų ar pagonių altoriais.

Iki šių dienų altorius išliko panašus į stalą. Antrojo šimtmečio pabaigoje Romos katakombose imta laikyti Mišias ant kankinių karstų. Vėliau ir kitur išplito paprotys, jei ne kankinio karstą, tai bent jo palaikų dalelę įmūryti į altorių. To papročio laikytis patariama ir dabar.¹¹

Senovėje altorius būdavo nuogas. Vėliau imta jį apdengti drobulėmis, pastatyti ant jo kryžių, žvakides, relikvijorius. Ir pats altorius palengva įslinko vis gilyn į presbiteriją ir ten prisiglaudė prie sienos.

Apeigų kongregacijos instrukcija ne tik leidžia, bet ir ragina statyti altorių atokiau nuo sienos, kad būtų galima jį apeiti ir prie jo celebruoti atsigręžus į žmones. Al-

¹¹ Plg. OM 266.

torius turi stovėti bažnyčios centre, kad visi tikintieji galėtų jį matyti.¹²

Svarbiausia bažnyčios dalis nėra stebuklingas paveikslas, nėra net tabernakulis, o altorius, ant kurio vyksta auka. Bažnyčios centras nėra geometrinis jos vidurys, bet tokia vieta, kuri yra pakankamai šviesi ir aukšta. Tačiau apskritos bažnyčios, kur altorius galėtų stovėti pačiame viduryje, yra nepatogios, nes tikinčiuosius padalija į dvi grupes: tada neįmanoma laikyti Mišias veidu į žmones. Naudinga altorių rengti taip, kad prie jo būtų galima laikyti Mišias iš abiejų pusių: veidu ar nugara į žmones.

Nuostatai nenurodo nei altoriaus formų nei dydžio. Altorius turėtų būti pakankamai didelis, kad ant jo galėtų koncelebruoti keletas kunigų. Nejudomo altoriaus viršus geriau būtų akmeninis; jis turėtų laikytis ant kojų ar ant pagrindo, padarytų iš gražios ir patvarios medžiagos.¹³

Didysis altorius privalo derintis su aplinka. Parenkant altoriui vietą, reikia pramatyti, kur bus sakykla ir kur stovės kunigo suolas: šie trys liturginiai baldai turėtų būti nejudomi.¹⁴

Šoninių altorių neturėtų būti per daug ir, jei pastato apimtis leidžia, jie turėtų stovėti nuošaliau nuo bažnyčios pagrindinės erdvės.¹⁵

Švenčiausiojo Sakramento altorius ir tabernakulis. Iki dešimto šimtmečio, padaliję Mišiose komuniją, kunigai palikdavo tik ligoniams ir mirštantiesiems keletą ostijų, kurias saugodavo tam skirtoje spintelėje, bažnyčioje ar

¹² Plg. LI 91.

¹³ Plg. OM 263.

¹⁴ Plg. LI 92 ir 96.

¹⁵ Plg. OM 267.

zakristijoje. Tada dar nebuvo nei laiminimų Švenčiausiuoju, nei ypatingo garbinimo, jį išstačius tikintiesiems, nei procesijų, nešant jį monstrancijoje. Mišiose atsilaukęs Viešpats kviesdavo į savo Kūno ir Kraujo puotą, o po to juos vėl palikdavo.

Didėjant pamaldumui į Švenčiausiąjį Sakramentą, tikintieji troško dažniau jį matyti ir ilgiau su juo pasilikti. Švenčiausiojo Sakramento „spintelė“ atsirado ant altoriaus, gavo namelio išvaizdą ir saugojo ostijas ne tik ligonių ir mirštančiųjų komunijai, bet ir Švenčiausiojo adoracijai. Pamaldumas į Švenčiausiąjį Sakramentą dar labiau išplito tryliktame šimtmetyje, įvedus Dievo Kūno šventę.

Mūsų laikais sunku įsivaizduoti bažnyčią be tabernakulio, kurio vardas reiškia palapinę. Tabernakulyje esantį Švenčiausiąjį rodo netoliese deganti gyvoji lempelė. Bažnyčia norėtų, kad prie tabernakulio būtų ne tik lempelė, bet ir tikintieji. Kad tikintieji čia ne tik stovėtų ar klūpėtų, bet trokštų priimti eucharistinį Kristų į savo širdį. Priimti taip, kaip Kristus nori būti priimtas — aukoje, Mišiose: dėkojant, aukojantis, šventėjant.

Švenčiausiąjį Sakramentą reikia saugoti tvirtame tabernakulyje,¹⁶ kuris gali stovėti ant gražesnio altoriaus, tikintiesiems susikaupti patogioje bažnyčios koplyčioje. Vietos vyskupui leidus, ypatingais atvejais, Švenčiausiąjį Sakramentą galima saugoti kitoje, kilniausioje ir tinkamiausioje bažnyčios vietoje.¹⁷

Altorių atgręžus į žmones, teko Švenčiausiąjį patalpinti ne ant didžiojo altoriaus. Juk ir anksčiau, jei prie didžiojo altoriaus vykdavo vyskupiškos Mišios, Švenčiausiąjį Sakramentą tekdavo perkelti iš didžiojo altoriaus

¹⁶ Plg. OM 277.

¹⁷ Plg. OM 276.

kitur.¹⁸ Svarbu, kad pasirinktoji išeitis puoselėtų eucharistinį pamaldumą ir kad nekiltų įspūdis, jog Švenčiausiasis Sakramentas yra apleistas.

Altoriaus kryžius ir žvakidės. Altorius turi būti apdengtas bent viena staltiese.¹⁹ Ant jo ar šalia jo, netoliese, turi būti pastatytas ar pakabintas kryžius taip, kad jis būtų matomas tikintiesiems.²⁰ Taip pat žvakidės su žvakėmis turi stovėti ant altoriaus ar šalia jo netoliese. Jos neturi trukdyti tikintiesiems matyti, kas vyksta prie altoriaus.²¹ Liturginių apeigų metu tikėtų uždegti visas žvakes, kurios tuo metu stovi ant altoriaus.

Sakykla. „Šventiesiems skaitymams reikėtų sakyklos ar sakyklų, kur kalbėtoją galėtų gerai matyti ir girdėti tikintieji.“²² Iš sakyklos tinka skaityti lekcijas, tarp-skaityminius tekstus, Didžiojo šeštadienio Žvakės giesmę, o taip pat ir vadovauti Tikinčiųjų maldai.²³

Kunigo ir tarnų suolas, ne sostas, turėtų būti atkreiptas į tikinčiuosius, kad kunigas tikrai atrodytų pamaldų vadovas.²⁴ Čia kunigas stovi ar sėdi iki aukojimo: čia jis pradeda Mišias, kalba dienos maldą, gali iš čia sakyti pamokslą ir vadovauti Tikinčiųjų maldai.

Jei kunigas laiko Mišias veidu į žmones, jo suolas turėtų būti už altoriaus, ant paaukštinimo, kad jame sėdintįjį galėtų matyti tikintieji. Tačiau neturėtų atrodyti, lyg kunigas yra atsiskyręs nuo bendruomenės. Kunigo

¹⁸ Plg. CE I, 12, 8.

¹⁹ Plg. OM 268.

²⁰ Plg. OM 270.

²¹ Plg. OM 269.

²² LI 96.

²³ Plg. OM 272.

²⁴ Plg. OM 271.

suolą dažniausiai teks statyti presbiterijos šone, priekyje, ant deramo paaukštinimo, tik ne nugara į Švenčiausiojo Sakramento altorių, ypač jei šis yra arti.

Krikštykla. Statant ir puošiant krikštyklą, reikia rūpintis, kad ji išryškintų Krikšto sakramento kilnumą ir kad joje būtų galima teikti krikštą dalyvaujant visai bendruomenei.²⁵ Nebūtina ją patalpinti bažnyčios gale; svarbu, kad ji būtų patogioje vietoje, tinkamoje atlikti visas krikšto apeigas. Nors krikštykla būtų maža, bet jei plačiai ji atsivertų į bažnyčios vidų, krikšto apeigą galėtų puikiai sekti net ir gausūs krikšto dalyviai. Netilpusieji krikštykloje, galėtų susirinkti bažnyčios navoje.

²⁵ Plg. LI 99.

LITURGIJA IR BAŽNYČIŲ VIENYBĖ

Liturgija vienija paskiro tikinčiojo dvasinį gyvenimą. Liturgija jungia visus Bažnyčios narius, rikiuodama juos į Dievo garbe alsuojančią ir tobulėjančią bendruomenę. Tai įvyksta ypač per Eucharistiją, kurioje paskiri Bažnyčios nariai jungiasi vienoje maldoje ir aukoje prie vieno altoriaus.¹

¹ Plg. LK 41.

Pasaulyje yra ne tik katalikų Bažnyčia, bet ir eilė kitų krikščioniškų Bažnyčių. Dievo tauta nėra pilnai suvienyta. Ar liturgija, ypač bendrai švenčiama Eucharistija, negalėtų suvaidinti vienijančio vaidmens?

Nekalbėsime apie atsiskyriusių Rytų Bažnyčių liturgiją, kuri nuo katalikų liturgijos skiriasi tik apeigomis. Verčiau pagvildensime katalikų liturgijos santykį su evangelikais ir anglikonais, su kuriais tenka dažniau susitikti ir kurių liturgija, savo esme ir apeigomis, atrodo labai skirtinga nuo katalikų liturgijos.

Evangelikų liturgija. Liuterio ir Kalvino mokslai, kuriais remiasi Reformatų Bažnyčios, pradžioje neneigė tikro Kristaus buvimo Duonoje ir Vyne. Liuteris pripažino esmėkaitą, o tuo pačiu ir tikrą Kristaus buvimą Eucharistijoje. Kalvinas, perkeistus Duoną ir Vyną laikė Kristaus *galia* pakrautais, jo kūno ir kraujo „ženklais“. Tačiau ir vieno ir antro sekėjai, kovodami prieš viduramžiškas eucharistinio pamaldumo išaugas, Kristaus buvimo duonoje ir vyne tiesą susilpnino ir apribojo tik komunija. Tuo metu katalikai eidavo komunijos dažniausiai tik kartą metuose. Reformatai priimdavo ją kartą savaitinėse pamaldose. Deja, veikiai komunijos ėmė retėti, nes tik apie Puotą sukauptas pamaldumas negalėjo giliau įsišaknyti tikinčiuosiuose. Palengva nutrupėjo sakramentas, o savaitinėse bendruomeninėse pamaldose liko tik nuoga Žodžio liturgija: Šventojo Rašto skaitymai, pamokslas, psalmės, litanijinės maldos, giesmės. Tik ypatingesnėmis progomis būdavo minima Paskutinė Vakarėnė, įprasta tvarka: prefacija, šventas, esmėkaita, Tėve mūsų, Dievo Avinėli, komunija, pokomuninė malda.

Tad reformatų Bažnyčia, kovodama prieš katalikų eucharistinio pamaldumo formas, ypač atsisakydama pripažinti Kristaus nuolatinį pasilikimą ostijoje, nejučiomis

prarado veik visą Duonos ir Vyno sakramentą, o tuo pačiu neteko didelės, pačios veiksmingiausios liturgijos dalies.

Tokia padėtimi ne visi evangelikai pasitenkina. Po I pasaulinio karo, 1917 metais, Enriko Hanseno rūpesčiu kilo vadinamoji evangelikų Aukštoji Bažnyčia, kuri mažiau pabrėžia pamokslą, o daugiau dėmesio kreipia į sakramentą ir apskritai į liturgiją. Ji ilgisi pamaldumo, kuris vyravo Bažnyčioje prieš reformaciją.

Yra ir kitų evangeliškosios Bažnyčios srovių, kurios siekia labiau suliturginti dievogarbą: kreipti daugiau dėmesio į bažnytinius metus, įvesti breviorių, atsargiai sekti katalikų liturgija, ypač jos istorija, giesmėms naudoti senas, grigalines melodijas.

Vokietijoje gyvai veikia „Mykolo Brolija“, kurios nariai pasižada puoselėti maldą bei sakramentinį pamaldumą. Katalikams dar artimesnė yra „Jono Brolija“, kuri siekia sugrąžinti Mišių auką ir pripažįsta apaštalų perduotą ir Bažnyčioje gyvuojančią kunigystę, be kurios neįmanoma teikti sakramentus galiojančiai.

Prancūzijos ir Šveicarijos reformatai, kilę Kalvino įtakoje, daugiau siejasi su anglikonais, kurie išsaugojo turtingesnę liturgiją. Tačiau ir šiose bendruomenėse žymu poslinkis į katalikų pusę. Po paskirų mažesnių bandymų pirmasis tikras liturginis sąjūdis kilo 1927 metais Lozanoje, ekumeninės konferencijos „Faith and Order“ metu. Ten dalyvavo Lozanos teologijos studentai, kurie, tapę pastoriais, 1930 metais įsteigė būrelį, siekiantį atnaujinti liturgiją ir mokslą apie Bažnyčią. Sąjūdis skatino dažniau minėti Paskutinę Vakarienę; atnaujino krikšto ir sutvirtinimo apeigas, išleido liturginius tekstus visiems metams, sukūrė savotišką breviorių, pritaikytą melstis privačiai ir bendruomeniškai: stengėsi įvesti re-

kolekcijas, kurias platinti pavedė Grandšampo moterų vienuolynui.

Kiti Lozanos studentai, priklausą Vienybės sąjungai, 1939 metais įsteigė lyg kokį tretininkų ordiną, o paskui ir tikrą vienuolyną, kuris įsikūrė Taizėje ir plačiai spinduliuoja brolišku bendruomeniniu gyvenimu bei liturgija. Vienas vadovaujančių vienuolių, Maksas Turian, 1946 metais parašė įvadą į liturgiją, o netrukus po to išleido knygą apie Eucharistiją, kur jis priartėja prie katalikiškosios Sakramento sampratos.

Tad reformatai bando ne tiek atnaujinti, kiek atrasti tai, ką jie buvo per greit atmetę pirmomis reformacijos dienomis. Pripažindami tik du sakramentus, krikštą ir Paskutinę Vakarienę, reformatai susiaurino liturgiją ir Apreiškimą. Šiandien daugelis jų norėtų vėl įvesti sutvirtinimą, išpažintį ir šventimus. Paskutinės Vakariinės sakramente imama pastebėti ne tik puota, bet ir auka, kuri vykstanti paslaptinai, bet tikrai. Šią reformatų kryptį išreiškia 1952 metais Lunde įvykusios konferencijos pareiškimas: „Džiaugiamės ir esame dėkingi, kad susitarėme Paskutinės Vakariinės *aukos* klausimu, ko pasiekti nesitikėjo nė vienas iš mūsų. Dievo meilės paslaptis, kurią švenčiame palaimintoje Puotoje, prašoka žmoniškų išsireiškimus. Bandydami ją aprašyti, pastebime, kad Šventasis Raštas duoda pagrindo kalbėti apie *auką*: „Štai Dievo *avinėlis*, kuris *naikina* pasaulio nuodėmes“. Savo gyvenimu, ypač mirtimi bei prisikėlimu, mūsų Viešpats Jėzus Kristus nugalėjo tamsybių galybę; amžinu ir visišku klusnumu jis atlygino Tėvui už viso pasaulio nuodėmes. Jis tai įvykdė vieną kartą visam laikui; to negalima pakartoti. Išaukštintas Tėvo dešinėje, jis užtaria mus nuolatos. Tėvui mes atsakome dievogarboje: garbinimais, malda, dėkojimu, ir atnašaudami save pačius tikėjime bei paklusnume, Jėzaus Kristaus vardu. Didžiausias žmonišk-

kas sunkenybės sutinkame bandydami suvokti, kaip mūsų dievogarba siejasi su Kristaus užtarimu danguje. Sutarčiai galime tvirtinti, kad tai yra paslaptis, kurią neįmanoma išreikšti“.² Žmogaus protui nesuvokiamoje Dievo meilės paslapyje vieną kartą įvykusi nepakartojama Kristaus Auka ir Puota, vis dėl to gali atsirasti šiandien ir kasdieną prieš mus ir mums, nes Dievo Avinėlis naikina ir mūsų nuodėmes.

Anglikonų liturgija. Anglijos Bažnyčia kilo ne reformatijos įtakoje. Henrikas VIII nepakeitė nei mokslo nei liturgijos, o tik atskėlė savo krašto katalikybę nuo Romos. Tačiau jo įpėdinis Edvardas VI stipriai pasidavė reformatorių, ypač kalvinistų, įtakai: jis suvalstybino Mišioms skirtus palikimus, įvedė komunią dviem pavidalais, vietoje romėniškojo mišiolo išleido angliškąją maldų knygą. Tačiau liturgija liko bemaž tokia, kokia ji buvo prieš Henriką VIII.

Pirmieji liturgijos atnaujinimo ženklai pasirodė kartu su Oksfordo sąjūdžiu, Newmano, Puseyo ir Kebles laikais. Oksfordo judėjime ypatingai ryšku pirmųjų amžių vienybės ilgesys. Sąjūdžio nariai veikia suprato, kad Anglikonų Bažnyčia Kalvino įtakoje yra praradusi brangių senosios Bažnyčios turtų, kurie išliko katalikų Bažnyčioje. Užtat katalikybė jiems atrodė artima. Angliškąją Maldų knygą jie ėmė aiškinti katalikiškai, stengėsi atgaivinti vienuolynus, pabrėžė sakramentų svarbą, o kartu ir laipsniškos bažnytinės vyresnybės apaštališkumą. Oksfordo sąjūdis smarkiai pastūmėjo Anglijos Bažnyčią atnaujinti savo liturgiją. Pabudo meilė dievogarbai. Eucharistija vėl grįžo į liturgijos centrą.

² Plg. P. Vanbergen, *Liturgie et recherche de l'unité dans le mouvement oecuménique: Questions Liturgiques et Paroissiales* 41, 1960, 22-241 psl.

Newmanui priėmus katalikybę, Oksfordo sąjūdis sroveno toliau, tik gal ne taip drąsiai, kaip pirma. Jis ėmė ribotis apeigomis ir jų išgyvenimu. Buvo priimta visa eilė katalikų liturginių papročių: smilkymas, gėlės, žvakės, eitynės; buvo stengiamasi įvesti išpažintį, atnaujinti ir sustiprinti tikėjimą Kristaus buvimu Eucharistijoje. Šia apeigine kryptimi žygiuoja šiandien gal koks ketvirtis anglikonų dvasininkų. Tai arčiausiai katalikų stovį anglikonai. Tai vadinamoji „Aukštoji Bažnyčia“ (High Church).

Vienybės ilgisi ne tik „Aukštoji Bažnyčia“, bet ir „Žemoji Bažnyčia“. Šios krypties anglikonai nesiilgi senųjų liturginių formų, kurias išsaugojo katalikų Bažnyčia, bet domisi bei naudojasi katalikų liturginio sąjūdžio vaisiais. Ypač jie stengiasi galimai sakramentiškiau apipavidalinti parapines sekmadienio pamaldas, kur visi nariai priimtų komuniją, o paskui susirinktų bendron puoton.

Poslinkiai į vienybę. Šimtmečiais gilintą plyšį neįmanoma panaikinti staiga. Ir katalikai ir reformatai, pradinės nesantaikos pastūmėti, sąmoningai ar nesąmoningai ir vėliau tolo vieni nuo kitų. Tolo mokslu, tolo malda, tolo liturgija. Tik gyvas prisiminimas, kad Bažnyčia kadaise yra buvusi viena, abi puses verčia mąstyti, nusižeminti ir ieškoti kelio į prarastąją vienybę.

Susivienyti nelengva. Ilgai bandžius pateisinti savo padėtį, apginti savo pažiūras, susirasti savo kelią, sunku staiga prisipažinti, kad ne visa tame kelyje yra gera. Daugelis eilinių katalikų ir protestantų su baime sutinka kiekvieną juos suartinantį įvykį. Protestantai galvoja: „Mus nori padaryti katalikais!“ Katalikai galvoja: „Mus nori padaryti protestantais!“ Retai kas galvoja: „Juo labiau mes panašėsime vieni į kitus, tuo lengviau susijungsimė“. Suartinantys žingsniai neturi pažeisti tikėji-

mo tiesų, bet turi liesti pirmiausia neesminius dalykus, kurie gali būti vienoki ar kitoki.

Jei liturginį sąjūdį reformuotoje Bažnyčioje palyginime su katalikų liturgijos atsinaujinimu, pastebėsime priešingą kryptį. Reformatai bando atstatyti, ką anksčiau buvo atmetę. Katalikai stengiasi atnaujinti tai, ko nebuvo padarę Tridento susirinkime. Taip abi Bažnyčios pamažu artėja viena į kitą.

Tridento susirinkimas, tas didysis priešreforminis susirinkimas, siekė atnaujinti liturgiją. Tėvų prašomas, Šventasis Sostas peržiūrėjo ir išleido liturgines knygas, daugelį dalykų išmintingai atsijodamas ir pertvarkydamas. Tačiau darbas buvo aiškiai nukreiptais prieš reformą, stengiantis pasiteisinti ir apsiginti. Bažnyčiai giliau atsinaujinti trukdė psichologiškai pateisinama kovos nuotaika.

Potridentinė Romos liturgija buvo tvirtai įrėminta neliečiamais nuostatais, kurie apsaugojo ją nuo iškraipymų, bet tuo pat metu sustingdė ją ir pavertė perdėm klerikališka. Ano meto liturgijos atnaujintojams nepasisekė užpildyti vis didėjantį plyšį tarp kunigo ir tikinčiųjų. O nepasisekė dėl to, kad Roma sąmoningai vengė to, ką reformatai buvo priėmę ir įgyvendinę.

Protestantų netikslios teologinės išvados apie pilną ir visuotinę tikinčiųjų kunigystę trukdė katalikams apie tai blaiviai galvoti. Kiekvienas bandymas atskleisti pakrikštytųjų vertę ir iškelti jų pajėgumą liturgiškai veikti katalikams kvepėjo erezija. Prieš reformatus įsibėgėjęs, Tridento susirinkimas stipriai pabrėžė Mišias esant tikrą Kristaus auką, bet neišryškino tikinčiųjų vaidmens Mišiose. Tikintieji į Mišias turėdavo „eiti“ ir jas „išklausti“. Prieš atsirandant mišioliukams, jie net negalėjo pilniau pasiekti liturgijoje sukaupytų tikėjimo turtų, kurie buvo lotynų kalba.

Paskutiniais dešimtmečiais katalikų liturginis sąjūdis ypač susidomėjo tuo, ko Tridento susirinkimas, dėl ano meto ypatingų aplinkybių, nebuvo įgyvendinęs. Šventasis Tėvas Pijus X, pajutęs laiko pulsą, karštai ragino katalikus dažniau eiti komunijos. Savo ruožtu, liturginis sąjūdis skatino tikinčiuosius smarkiau gyventi sakramentais: komunią priimti visiems Mišių dalyviams ne šalia Mišių, o tuo po kunigo komunijos; reikalavo liturgijoje plačiau naudoti gimtąją kalbą, tikintiesiems gražinti jiems priklausančią vaidmenį, iškilmingiau ir uoliau skelbti bei aiškinti Dievo žodį, išryškinti sekmadienio liturgiją. Visa tai iškilmingai priėmė, patvirtino ir liepė įgyvendinti II Vatikano susirinkimas.

Liturgija galėtų būti tinkamiausia proga susitikti, atsiklausti broliui vienam šalia kito, sutartinai garbinti dangiškąjį Tėvą, kuris leidžia savo lietui lyti ir savo saulei šviesti visiems žmonėms. Antra vertus, liturgijoje susitikti ir glaudžiau joje bendradarbiauti Bažnyčioms draudžia abipusės ekskomunikos. Tačiau, jei bendruomenės ir būtų atviros, jei jos priimtų į savo liturgiją ne tik savus, bet ir svetimus, jos nepriartėtų labiau prie susivienijimo. Liturginė šventė gyvai išreiškia bendruomenės tikėjimą. Svetimos Bažnyčios liturginėse apeigose žmogus visada jausis svetimas. Liturgijos branduolyje — Eucharistijoje ypač jis pajus, koks gilus ir tragiškas yra tikėjimo plyšys. Labiausiai čia, tame didžiajame vienybės sakramente — komunijoje, skirtingai išpažįstančios bendruomenės viena kitą smerkia ir viena nuo kitos šalinasi. Tikroji vienybė ateis, kai pranyks tikėjimo skirtumai. Dabartinėse aplinkybėse Eucharistija tik žadina ir kursto ilgesį susitaikyti ir susivienyti.

Suskilusi krikščionybė dar nėra pasirengusi nuoširdžiai gyventi vienu ir tuo pačiu tikėjimu eucharistinėje šventėje. Dar negalime susėsti visi prie to paties Puotos

stalo, nes čia gyvai pajustume, kas vienus nuo kitų skiria. Tačiau daug yra mums bendrų dalykų: Evangelija, tikėjimas Kristumi, krikštas. Ne tik galime, bet ir privalome bendrauti, vieni iš kitų mokytis, vieni su kitais kalbėtis, ypač kartu melstis. Iš senosios liturgijos, gyvavusios prieš Bažnyčių suskilimą, galėtume paimti maldų, priimtinių vienems ir kitiems. Taip pat galėtume sukurti vienijančias pamaldas į visų Tėvą, Kristuję, mūsų Viešpatyje. Nors negalime dalyvauti vienintelėje Duonos ir Vyno puotoje, bet galime sutartinai kalbėti komunijos parengiamąją maldą: „Tėve mūsų, ... kasdienės mūsų duonos duok mums šiandien ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams...“ Ypač bendrai melstis turėtume vienybei pašvęstomis dienomis. Gal ne tiek pokalbiai, kiek bendra malda parengs kelią į pilną vienybę.

GYVOJI LITURGIJA

Dievą garbiname ir šventėjame patys sakramentais, sakramentalijomis ir šventėmis: juose Kristus lengviausiai suranda mus, pasiima ir įjungia mus į save; jais tęsia jis „Bažnyčioje savo begalinio gailestingumo darbą“.¹ Dalyvauti liturgijoje sąmoningai ir aktyviai, tai semtis tikro krikščioniškumo iš nepavaduojamo šaltinio.² Liturgija

¹ MD 39.

² Plg. LK 14.

pašventina visus mūsų gyvenimo laikotarpius, nuvalo mūsų jausmus, padeda apsispręsti teisingai. Ji ne tik ragina mus apsivalyti ir šventėti, bet ji pati skaidrina mus ir šventina. Todėl liturgija yra laikoma pagrindiniu tikro dvasinio gyvenimo šaltiniu: ji įrikiuoja mus Kristuje, be kurio nieko negalėtume daryti.³

Tačiau ne visos liturginės apeigos yra vienodai svarbios bei veiksmingos. Ne su visomis apeigomis vienodai dažnai susiduriame. Svarba, veiksmingumu, artumu išsiskiria Mišių auka, centrinis dievogarbos veiksmas. Tai auka, kurioje pats Kristus atnašauja save Tėvui, per kunigą, ir kurioje visa Bažnyčia aukojasi Tėvui, kartu su Kristumi. Šventasis Tomas Eucharistiją laiko visų sakramentų viršūne. Sakramentuose Kristus veikia, o Eucharistijoje yra jis pats. Šventimai tarnauja konsekruoti duonai ir vynui; krikštas, sutvirtinimas, atgaila ir ligonių sakramentas parengia dalyvauti Eucharistijoje ar ją priimti; moterystė siejasi su Kūno ir Kraujo skramentu, nes ji vaizduoja Kristaus ir Bažnyčios vienybę, kuri aiškiausiai vyksta Eucharistijoje.⁴

Sakramentai tik tada pilniau atsiskleidžia, kai tikintysis priima juos, siekdamas Eucharistijos: jis praturtėja kitų sakramentų malone, kad taptų vertesnis glaudžiau susijungti su Dievu švenčiausiame Sakramente. Eucharistija yra lyg šaltinis. Kiti sakramentai yra lyg to šaltinio srovės. Todėl Tridento katekizmas liepia aiškinti tikintiesiems sakramentų prigimtį ir veikmę, kad jie suprastų, kokie turtai slypi Eucharistijoje. Ji ne tik apvainikuoja kitų sakramentų malones, bet ir pačius sakramentus kreipia Dievo garbei.

Jei sakramentai krypsta į Mišias ir iš jų ima galią šventinti žmones ir garbinti Dievą, tai su Mišiomis dar

³ Plg. Jn. 15, 5.

⁴ Plg. Summa II, q. 65, a. 3 c.

labiau siejasi visos kitos liturginės ir neliturginės apeigos bei paskiro žmogaus dvasinis gyvenimas. Kryžiaus auka šventina žmones ir garbina Tėvą. Neįmanoma šventėti ir garbinti Dievą be ryšio su Kristaus auka. Kaip Kristaus gyvenimo viršūnė buvo jo kryžius, taip krikščionio gyvenimo, ypač dvasinio, viršūnė yra Mišios. Jos yra dabarties Golgota. Jos daugina tikinčiuosiuose kitų sakramentų malonę. Jos padeda pakrikštytiesiems pasijusti veikliais ir vieningais bažnytinės bendruomenės nariais. Jos derina tikinčiuosius tarpusavyje, ne tik dvasia, bet ir kūnu. „Eucharistijoje atnaujintoji Viešpaties sandora su žmonėmis žadina ir uždega tikinčiuosiuose karštą meilę Kristui. Taigi iš liturgijos, ypač iš Eucharistijos, kaip iš šaltinio, trykšta į mus malonė ir galingai plaukia žmonių pašventimas Kristuje bei Dievo garbė, kurių kaip tikslo, siekia visa kita Bažnyčios veikla.⁵ Kaupdamos savyje Jėzaus Kristaus aukos sakramentą, Mišios neatskiriamai jungiasi su prisikėlimu. Panardindamos tikinčiuosius Atpirkėjo mirtyje, jos rengia juos prisikelti. Taip tad Mišios yra lyg suglausta liturgija.

Savo auka ant kryžiaus Išganytojas siekė deramai pagarbinti Tėvą, pasiaukoti už pasaulio nuodėmes ir išprašyti tikintiesiems palaimos bei malonės.⁶ Mišiose krikščionis siekia to paties: kaip asmuo ir kaip bendruomenės narys jis trokšta tinkamai pagarbinti Tėvą, atsiteisti už nuodėmes ir prisipildyti visokia palaima bei malone. Iš savo maldos Kristus neišskyrė nė vieno. Todėl ir krikščionis, įsijungdamas į Kristaus ir Bažnyčios maldą bei auką, turi priimti ją plačiai, kokia ji yra. Atskiro nario malda turi tapti viso Mistinio Kūno malda, apglėbianti visą žmoniją.

Mišios verčia tikinčiuosius gyventi Kristaus ir Baž-

⁵ LK 10.

⁶ Plg. MD 549–550.

nyčios paslaptimi.⁷ Kristaus Kūno ir Kraujo šventė išsilies į gyvenimą, pirmiausia prisunkdama Mišioms artimą pasirengimo ir padėkos laiką. Dvasinis pakilimas, kilęs Mišiose, gali tęstis visą dieną ar visą savaitę, kaip rami, religinė atspara pilkoje kasdienybėje. Mišios nuteikia garbinti sakramentinį Kristų, nuolatos esantį Eucharistijoje. Tai uždega ir palaiko pamaldumą. Tada visus sakramentus bei sakramentalijas tikintysis priima pagarbiai ir vaisingai. Tada jis stengiasi pašventinti laiką ir tiksliau pasinaudoti daiktais.

Mišių ir apskritai liturgijos vaisiai nepraturtina tikinčiųjų savaime. Patys dalyviai privalo stengtis pasisavinti jiems teikiamą malonę. Čia kaip tik pasireiškia gyvieji krikščionys. Jie atidžiai klauso aidinčio Dievo balso, priima jo kvietimą, stengiasi įgyvendinti tai, kas pamaldose vyksta. O Mišioms pasibaigus, rodo jie save, kaip gyvą, šventą, Dievui tinkančią auką.⁸ Taip juose tęsiasi Mišios, o kartu su Mišiomis ir visa liturgija.

Mišios ir apskritai visa liturgija verčia būti nuoširdžiais. Taip gali įvykti, ko troško Kristus: įsilieti į visus žmones, pakeisti pasaulietišką jų galvosena Dievo garbės troškimu ir perteikti jiems savo dieviškąjį gyvenimą. Liturgija nesusiaurina krikščionio gyvenimo, bet jį praplečia. Ji nestingdo pamaldumo polėkio, bet jį ugdo. Ji nėslopina apaštališkos ugnies, bet ją kursto.

Verta naujai žvelgti į liturgiją. Ja gyventi, reiškia gyventi Kristumi, Bažnyčia, kartu su broliais, Šventojoje Dvasioje. Gyventi plačiai ir giliai. Gyventi, kaip tinka krikščioniui. Liturgija lydi tikinčiuosius gyvenime, kaip lydėjo izraelitus dykumoje ištryškęs vanduo: izraelitai „gėrė... iš sekančios paskui juos dvasinės uolos, o uola buvo Kristus“.⁹

⁷ Plg. LK 2.

⁸ Plg. Rom. 12, 1.

⁹ 1 Kor. 10, 4.

PRENUMERATORIAI RĖMĖJAI

Angelaitis Juozas, kun., Cleveland, Ohio, JAV

Ažubalis Stasys, Toronto. Ont., Kanada

Bernatonis Alfonsas, kun., OFCap., Dieburg, Vokietija

Ivanauskas Boleslovas, kun., Cleveland, Ohio, JAV

Jonušas Antanas, prel., Roma, Italija

Laniauskas Simas, Cleveland, Ohio, JAV

Petreikis Antanas, Chicago, Ill., JAV

Ruokis Jonas, kun., Margaretville, N.Y., JAV

Shakalis Petras, kun., Brockton, Mass., JAV

Šarka Vaclovas, kun., Hamburg-Altona, Vokietija

Vembrė Mykolas, kun., Brockton, Mass., JAV

KRIKŠČIONIS GYVENIME LEIDINIAI

1. II Vatikano Susirinkimo dokumentai,
1 dalis. Konstitucijos.
2. II Vatikano Susirinkimo dokumentai,
2 dalis. Dekretai ir pareiškimai.
3. II Vatikano Susirinkimo dokumentai,
3 dalis. Popiežių kalbos ir raštai.
4. *Stasys Yla*, Šiluva Žemaičių Istorijoje,
1 dalis.
7. *Stasys Žilys*, Gyvoji Liturgija.

Sekantieji:

5. *Stasys Yla*, Šiluva Žemaičių Istorijoje,
2 dalis.
6. *Antanas Maceina*, Didieji dabarties
klausimai.